

Stein på stein

ELISABETH ELLINGSEN • KIRSTI MAC DONALD

TEKSTBOK

Norsk og
samfunnskunnskap
for voksne
innvandrere

CAPPELEN

Stein på stein

ELISABETH ELLINGSEN • KIRSTI MAC DONALD

Norsk og
samfunnskunnskap
for voksne
innvandrere

CAPPELEN

© J.W. Cappelens Forlag AS, Oslo 2005

«Det må ikke kopieres fra denne bok i strid med åndsverkloven og fotografiloven eller i strid med avtaler om kopiering inngått med KOPINOR, Interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk.

Kopiering i strid med lov eller avtale kan medføre erstatningsansvar og inndragning, og kan straffes med bøter eller fengsel.»

Grafisk formgiver: Ring Design, Ingunn Framgården

Omslagsdesign: Ring Design, Ingunn Framgården

Omslagsfoto: Fotobase, Øivind Leren

Tegninger: Solveig Lid Ball

Forlagsredaktør: Liv Veum Seljevold

Bilredaktør: Kjersti B. Laake

Sats: Ring Design, Ingunn Framgården

Repro: Renaissance Media

Trykk: 07 Gruppen, 2008

ISBN 978-82-02-24261-9

3. utgave

5. opplag

Internettadresser: www.cappelendamm.no

www.steinpastein.cappelen.no

Forord

Stein på stein er et læreverk for voksne som lærer norsk. Det passer for kursdeltakere som har gjennomgått begynnerboka *På vei* eller en annen begynneropplæring i norsk. Denne utgaven er tilrettelagt for undervisning på Spor 2 og Spor 3 etter den nye *Læreplan i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere*, nivå B1.

Målet med læreverket er å utvide kursdeltakernes kjennskap til norsk språk og norske samfunnsforhold. Ved hjelp av varierte tekster og mange ulike oppgaver skal kursdeltakerne arbeide med temaer som gir dem bedre kunnskaper om det norske samfunnet og større språklig sikkerhet.

Tekstboka inneholder både faktaorienterte og mer fortellende tekster. Det er også tatt med smakebiter av skjønnlitteratur som passer til emnene som tas opp. Tekstboka inneholder i tillegg forslag til diskusjoner og samtaler.

Bak i tekstboka er det ei *ordliste* til hvert kapittel. Der kan man finne bøyningen av ordene og forklaringer på norsk. Til sist er det ei *alfabetisk ordliste* med en henvisning til hvor forklaringen står.

Mange av tekstene i tekstboka er spilt inn på en *elev-cd*. Den ligger bakerst i *arbeidsboka*.

Til tekstboka er det laget separate *ordlister* på engelsk, russisk, persisk og arabisk.

Arbeidsboka følger tekstboka og øver inn vokabular og strukturer fra tekstene. Arbeidsboka inneholder enkle grammatiske forklaringer og oppgaver som øver inn reglene. Arbeidsboka inneholder også ulike

aktivitetsoppgaver, i tillegg til mange uttaleøvelser og lytteøvelser som er spilt inn på *lærerens cd-er*.

Lærerens cd-er inneholder uttaleøvelser, strukturøvelser og lytteprøver av ulike slag. Tekstene til oppgavene står i *arbeidsboka*. Tekstene til lytteøvelsene finnes i *lærerens bok*.

Lærerens bok er et viktig supplement for læreren. Her finnes det blant annet diverse forslag til ekstraoppgaver som fritt kan kopieres og brukes etter behov. Her står også tekstene til lytteøvelsene på lærer-cd-ene og svarene til mange av oppgavene i arbeidsboka.

Til læreverket hører det også et **Stein på stein-nettsted** med varierte og selvinstruerende interaktive øvelser. Her finner man ulike oppgavetyper til hvert kapittel. Det er gratis tilgang til nettstedet: www.steinpastein.cappelen.no

Takk til fagkonsulentene Torill Storvestre og Inger Mørch som har bidratt med gode ideer og verdifulle kommentarer til revisjonen.

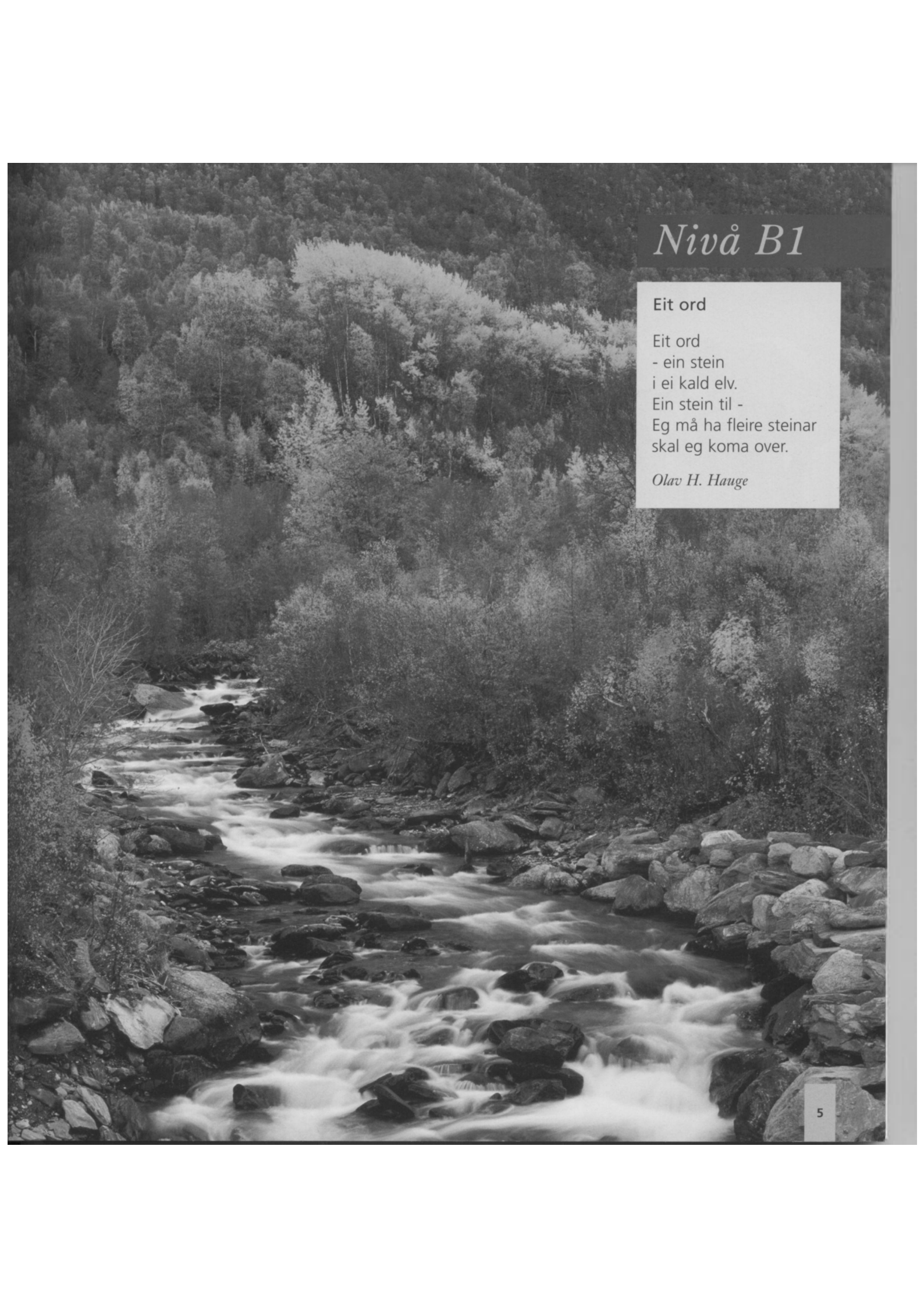
Elisabeth Ellingsen

Kirsti Mac Donald

Innhold

NIVÅ B1

Side	Kapittel	Emner
6	1 Hva driver du med?	Personlige forhold, arbeidserfaring, framtidsplaner
10	2 Familie og hverdagsliv	Familiestruktur før og nå, kjønnsroller, barneoppdragelse
19	3 Bolig og økonomi	Kjøp og salg av bolig, forbruksutgifter, bomiljø
27	4 Mat og helse	Helse, kosthold, mattradisjoner
39	5 Massemedier og informasjon	Massemedier, nyhetsformidling
49	6 Skole og utdanning	Fag, verdier, institusjoner, voksenopplæring
59	7 Ut i arbeid	Søke jobb, arbeidsmuligheter, likestilling på arbeidsplassen
68	8 Norge i gamle dager	Land og by, klasseforskjeller, arbeid, flytting
76	9 Utvandring og innvandring	Utvandring og innvandring, befolkningsgrupper
87	10 Det var en gang – om eventyr og folketro	Eventyr, eventyrfigurer, overtro
96	11 Noen glimt fra Norges historie	Norge før og nå, økonomiske og politiske forhold
108	12 Næringsliv og arbeid i dag	Fra sekundær- til tertiærnæringer, oljevirkosomhet, arbeidsliv i dag
116	13 Velferdsstaten	Velferdsstat, trygdeordninger, helsevesen
123	14 Om menneskerettigheter og likeverd	Menneskerettigheter, tros- og yringsfrihet, likestilling
134	Ordliste til kapitlene	
146	Ordliste, alfabetisk	
151	Illustrasjonsliste	

Nivå B1

Eit ord

Eit ord

- ein stein

i ei kald elv.

Ein stein til -

Eg må ha fleire steinar
skal eg koma over.

Olav H. Hauge

1 Hva driver du med?

Sonia er hjemmeverende.

Sonia, 32 år

- Hva gjør du nå, Sonia?
- Jeg er hjemmeverende. Vi har to barn som skal begynne på skolen nå, og da vil jeg gjerne være hjemme og passe på dem. Jeg synes det er viktig at de har noen å komme hjem til når de er ferdige på skolen.
- Har du jobbet utenfor hjemmet før?
- Jeg jobbet litt i en barnehage før jeg giftet meg, og før jeg kom hit til landet.
- Har du lyst til å ta utdanning eller gå ut i jobb senere?
- Jeg vet ikke. Kanskje. Jeg liker å jobbe hjemme. Men når barna blir større, får jeg kanskje lyst til å komme ut litt. Jeg kan få en vaskejobb på kjøpesenteret nå, hvis jeg vil. Men jeg foretrekker å være hjemme i noen år til.

Spor 1

Jan har jobbet på et lager.

Jan, 45 år

- Hva driver du med, Jan?
- Jeg har vært arbeidsledig i noen måneder, men i neste uke begynner jeg som sjåfør i et stort firma. Det gleder jeg meg til.
- Hva slags jobber har du hatt før?
- Før jeg kom hit til landet, jobbet jeg som ingeniør.
- Har du hatt jobb her i landet?
- Ja, jeg har hatt forskjellige jobber. Først jobbet jeg på et fiskemottak, senere på et lager.
- Hva slags jobb vil du helst ha?
- Jeg håper at jeg får godkjent ingeniørutdanningen min. Men foreløpig er jeg fornøyd med å være sjåfør. Det er en ganske selvstendig jobb – den gir frihet. Lønna er heller ikke så verst.

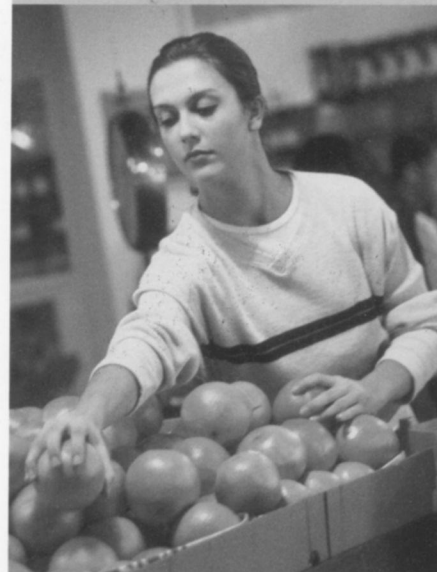
Spor 2

Ella, 21 år

- Hva gjør du, Ella?
- Jeg går på norskkurs, og så jobber jeg i butikk tre kvelder i uka. Jeg har tenkt å begynne å studere her, men først må jeg lære mer norsk.
- Hva har du tenkt å studere?
- Hjemme studerte jeg matematikk og kjemi. Nå har jeg lyst til å studere oljeteknologi. Jeg ønsker meg en jobb i oljeindustrien. Det er drømmejobben.
- Hvorfor det?
- Det virker spennende. Jeg kan få jobb i mange land, og jeg tror jeg kan tjene ganske bra i en slik jobb.
- Lykke til!
- Takk!

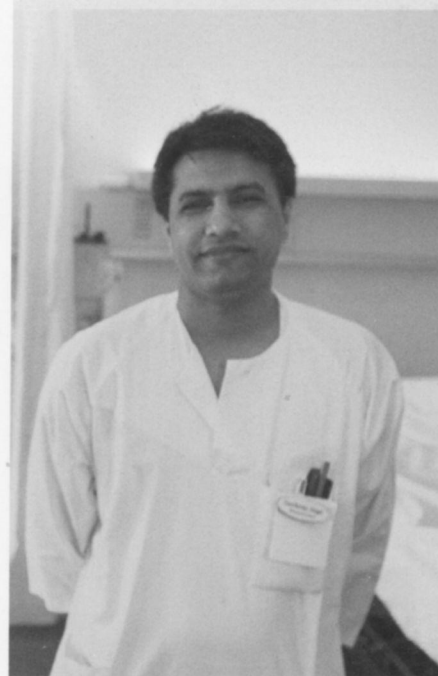
Spor 3

*Ella jobber i butikk tre kvelder i uka.***Amir, 31 år**

- Hvor jobber du, Amir?
- Jeg er pleieassistent på et alders- og sykehjem.
- Liker du det?
- Ja, det gjør jeg. Det er en hard jobb, med mange tunge løft. Men jeg synes det er veldig interessant. Det er spennende å snakke med de gamle. De er så glade når jeg har tid til å prate med dem, og de forteller mye om hvordan samfunnet var før i tida. Noen av dem hjelper meg med norsken også.
- Jobber du full tid?
- Nei, foreløpig er det deltid, men de trenger ofte vikarer. Derfor får jeg mange ekstravakter i helgene.
- Kommer du til å fortsette med denne jobben?
- Ja, men bare til jeg har lært mer norsk. Jeg var ferdig med legetutdanningen min før jeg kom hit.
- Kan du ikke arbeide som lege her?
- Jo da, men jeg må ta noen kurs først, og på de kursene krever de veldig gode norskkunnskaper. Heldigvis lærer jeg mye medisinsk språk av kollegaene på sykehjemmet.

Spor 4

Amir jobber på aldershjem.

Linn har jobbet på kafé.

- Har dere hatt jobb her i landet eller i andre land?
- Hva slags jobb har dere lyst på? Hvorfor det?
- Hva er drømmejobben?

Linn, 27 år

Spor 5

- Hva slags planer har du, Linn?
- Drømmen min er å starte et spisested. Jeg har jobbet på mange restauranter og kafeer, så jeg har lang erfaring.
- Hvorfor vil du starte for deg selv?
- Jeg har lyst på nye utfordringer. Jeg har mange gode ideer som jeg gjerne vil prøve å gjøre noe med. Og det er morsommere å jobbe for seg selv enn for andre.
- Hva slags spisested har du tenkt deg?
- Jeg har tenkt meg et typisk lunsjsted. Folk her i byen går mer og mer ut på kafé i lunsjpausen, og jeg vil gi dem noe nytt.
- Hva da?
- Jeg vil spesialisere meg på teservering. Tenk deg: Te fra mange kanter av verden – og så smørbrød og kaker som passer til.
- Det virker spennende.
- Ja, jeg håper jeg klarer det. Jeg går på AMO-kurs nå for å lære hva jeg må gjøre hvis jeg vil starte for meg selv.
- Det er vel ikke lett?
- Nei, det ser nokså komplisert ut. Det er så mange lover og regler man må kjenne til. Men jeg skal klare det! Jeg har bare meg selv å tenke på, så jeg kan jobbe hardt.
- Lykke til!
- Takk skal du ha.

Nyttige ord

Lønn/a er penger man får når man jobber.

Å jobbe full tid eller **ha heltidsjobb** vil si å arbeide 100 %.

Å arbeide deltid betyr å arbeide mindre enn 100 %.

Å være **hjemmeværende** vil si å arbeide hjemme hos seg selv med å stelle hus og passe barn.

Arbeidsledig eller **arbeidsløs** er man når man ikke får jobb selv om man prøver å få det.

En **vikar** jobber i stedet for en annen person, for eksempel mens hun eller han er syk.

AMO-kurs, arbeidsmarkedsopplæringskurs, arrangeres av NAV for å kvalifisere deltakerne til arbeid. Kursene er gratis og er åpne for alle som er over 19 år og uten arbeid.

NAV hjelper folk å finne arbeid og arrangerer kurs for å bedre kvalifikasjonene til dem som søker arbeid.

Å starte for seg selv er å lage en bedrift eller et firma som man eier selv.

Spørsmål til innholdet

Sonia

- 1 Hva gjør Sonia?
- 2 Hvorfor ønsker hun å være hjemme?
- 3 Hva slags jobb har hun hatt før?
- 4 Når var det?
- 5 Har hun lyst til å gå ut i jobb senere?

Jan

- 1 Hvor lenge har Jan vært arbeidsledig?
- 2 Hva slags jobb har han fått?
- 3 Hva jobbet han med før han kom til Norge?
- 4 Hva slags jobber har han hatt her i landet?
- 5 Hvor vil han helst jobbe?
- 6 Hva liker han ved å være sjåfør?

Linn

- 1 Hva drømmer Linn om å gjøre?
- 2 Hvorfor vil hun det?
- 3 Hva gjør hun nå?

Men nå må jeg dra. Matpakken din ligger i kjøleskapet.

2 Familie og hverdagsliv

Frokost på kjøkkenet

Mandag morgen

Spor 6

Det er mandag morgen i Eikegata 24. Der bor Turid sammen med sønnen Jakob og samboeren Knut. Klokka er halv sju, og Turid lager frokost på kjøkkenet.

Turid: God morgen, Jakob. Er du oppe allerede?

Jakob (gjesper): Har du sett fotballdrakten min?

Turid: Den ligger på badet. Jeg må vaske den.

Jakob: Å, nei! Jeg har fotballkamp i ettermiddag.

Turid: Da vasker jeg den etter kampen.

Jakob: Pappa ringte i går. Han kommer og ser på kampen i dag.

Turid: Så fint. Jeg har dessverre ikke tid, for jeg må jobbe overtid.

Jakob: Skal Knut lage middag?

Turid: Ja. Han kommer tidlig hjem.
Har du forresten snakket med bestefar? Jeg tror han vil ha litt hjelp av deg.

Jakob: Ja. Jeg drar hjem til ham etter skolen på onsdag. Jeg skal hjelpe ham med den nye mobiltelefonen.

Turid: Har han kjøpt mobiltelefon? Det har han ikke fortalt.

Jakob: Han vil lære å bruke den først. Det er ganske smart, synes jeg. Nå kan vi sende SMS til hverandre.

Turid: SMS? Hm – han vil heller ha besøk, tror jeg.
Bestefar er nok litt ensom av og til.
Men nå må jeg dra. Matpakken din ligger i kjøleskapet.

2 - Familie og hverdagsliv

Ensomhet

Telefonen ringer.

- Er det hos Olsen?
- Nei, det er hos Nilsen.
- Unnskyld, da må jeg ha ringt feil.
- Er De sikker på det?

Gunnar Lunde

Hva forteller diktet av Gunnar Lunde om ensomhet?

Bestefar forteller

Spor 7

Jeg heter Einar Storlien, og jeg er far til Turid og Jan og bestefar til Jakob. Jeg er 78 år og enkemann. Kona mi, Borghild, døde for ni år siden, og jeg savner henne veldig.

Jeg vokste opp i ei lita bygd i Trøndelag, men der var det ikke noe arbeid å få. Derfor dro jeg til Oslo og fikk jobb på Ringnes bryggeri. Jeg var sjåfør og kjørte øl og mineralvann til butikkene i byen. På Ringnes traff jeg Borghild. Hun jobbet i kantina og var også innflytter i hovedstaden.

I 1952 giftet vi oss. Det var ikke lett å finne et sted å bo, så det første året bodde vi på ett rom i en gammel bygård i sentrum.

På 1950-tallet var det stor mangel på boliger i byene. Derfor bygde de boligblokker i utkanten av byene. Disse områdene kalte man for *drabantbyer*. Den første drabantbyen var Lambertseter i Oslo, og dit flyttet Borghild og jeg i 1953. Vi var svært fornøyde. Leiligheten var lys og stor med eget kjøkken og bad. Dessuten var det fint på Lambertseter, med grønne plener og god plass mellom blokkene. En kamerat som bodde i sentrum, mente at når vi bodde så bra, trengte vi ikke gå utenfor døra. Bare tenk å ha varmt og kaldt vann! Og sentralvarme!

Da Borghild ble gravid, sluttet hun i jobben på Ringnes. Det var vanlig på den tida. Man giftet seg, fikk barn, og så var det kvinnens oppgave å være hjemme og skape et godt hjem. Barnehager eksisterte nesten ikke. Om morgenen gikk jeg til bussholdeplassen sammen med de andre fedrene. Vi skulle på jobb i sentrum. Kvinnene og barna ble hjemme.

Vi fikk to barn; først ei jente, Turid, og så en gutt, Jan. Borghild tok seg av barna og prøvde å organisere hverdagen best mulig. Jeg var

Lambertseter 1957, malt av Arne Stenseng.

glad for at hun var hjemme. Det var fint å komme hjem til god mat og en ryddig leilighet. Dessuten var Borghild flink med ungene. De var alltid høflige og satte pris på det de fikk. Ungene nå til dags er for bortskjemte. De har ikke lært å takke for det de får, og de reiser seg ikke for gamle på bussen.

Jeg bor fremdeles på Lambertseter. Jan har flyttet til Stavanger, men Turid bor her i byen. Det er jeg glad for. Hun besøker meg ofte og hjelper meg når jeg trenger det. For noen år siden ble Turid skilt, og det var ei tung tid for oss alle. Jeg prøvde å trøste henne, men hun var svært ulykkelig. I dag går det bedre. Nå bor Turid sammen med sønnen sin, Jakob, og en ny, hyggelig mann som heter Knut. Det er forresten ikke sant at alle unger er bortskjemte. Jeg er glad i og stolt av barnebarnet mitt. Han er en hjelpsom gutt, og på onsdag skal han lære meg alt om mobiltelefoner og tekstmeldinger. Det blir en ny erfaring!

Fortell hverandre fra barndommen.

- Hadde dere mange søsken?
- Hvem passet dere om dagen?
- Gikk noen av dere i barnehage?
- Vokste dere opp i en by eller på landet?
- Måtte dere hjelpe til hjemme?

Einar Storlien er 78 år og bor i egen leilighet. Det gjør mange eldre i Norge. Omtrent 10 % bor på aldershjem eller sykehjem.

- Hvordan er situasjonen i ditt hjemland?
- Bor de eldre alene, på aldershjem eller sammen med familien?
- Bor de sammen med sønnens familie eller datteras familie?

Far viser stolt fram familiens første vaskemaskin.

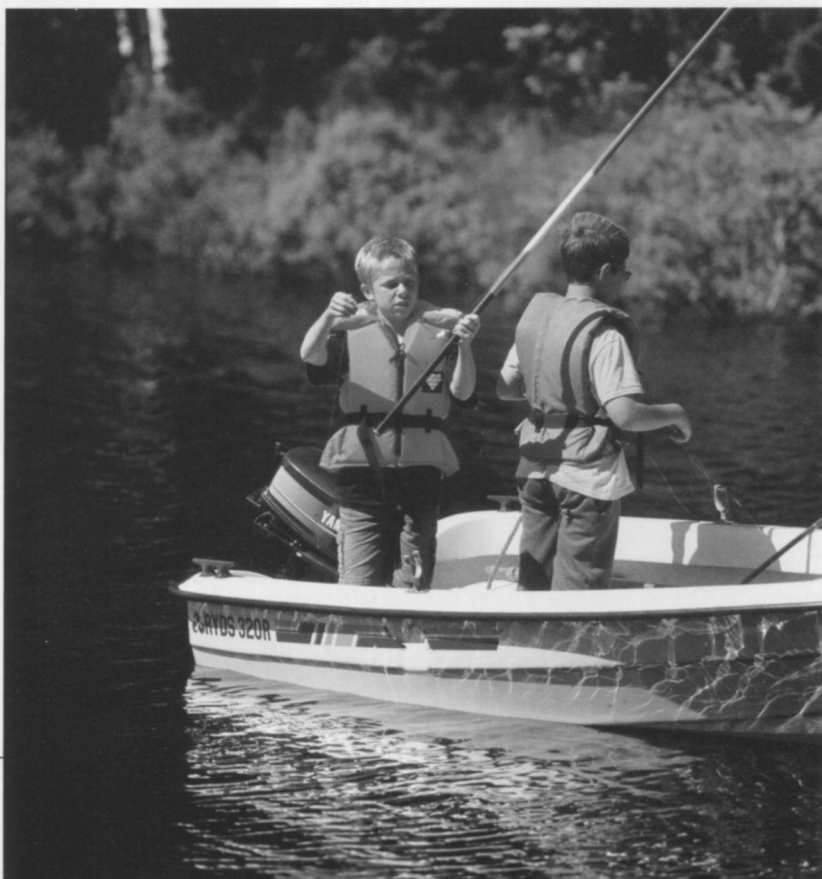
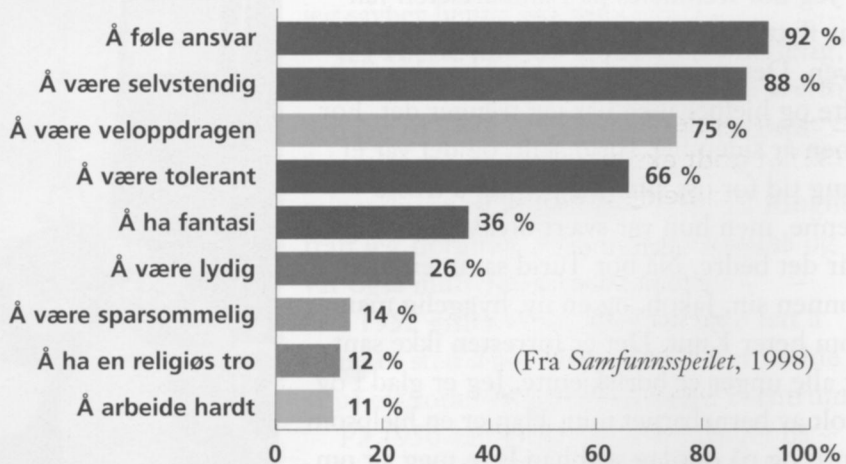

- Hvordan synes dere at barn skal være?
- Hvilke egenskaper er viktigst?
- Hva er ikke så viktig?
- Hvem har ansvaret for at barna får en god oppdragelse? Er det foreldrene? Skolen? Samfunnet?
- Hva bør barn i 6-8-årsalderen få lov til å gjøre alene? Hva bør de ikke gjøre alene?

Barn alene i båt

Hva bør barna lære?

Et utvalg på 1127 norske foreldre har fortalt hva de mener er viktigst å lære barna, og hva de legger vekt på i barneoppdragelsen. Slik ble resultatet:

Tobias er viktigst

Nærmere 11 800 barn opplevde at foreldrene skilte seg i 2003, viser tall fra Statistisk sentralbyrå. Nesten 60 % av parene som skilte seg, hadde felles barn. Det er vondt for barnet når foreldrene velger å gå fra hverandre, men smerten kan bli mindre dersom de voksne greier å samarbeide. Det er Tine (29) og Anders (32) et godt eksempel på. I stedet for å krangle prøver de å samarbeide best mulig om sønnen Tobias (7).

Det er tre år siden Anders og Tine bestemte seg for å skille lag, etter å ha vært kjærester i åtte år og gift i to av dem. Nå er begge etablert på nytt, og Tobias har fått to stesøsken: Sondre (11) – sønnen til pappas samboer, og Katrine (8) – dattera til mammas samboer.

– Det har gått veldig bra, sier Anders. – Barna går godt overens både med hverandre og med steforeldrene. Selvfølgelig er det litt krangling og sjalusi, men det er det vel hos de fleste søsken? Vi som er

foreldre, ønsker ikke å gjøre forskjell på barna, og det tror jeg er årsaken til det gode forholdet.

Tobias bor hos Tine til daglig, men er hos Anders annenhver helg og i mange av feriene.

– Det er klart at jeg savner ham når jeg bare ser ham annenhver helg. Men heldigvis er Tine raus med feriene. I år skal jeg for eksempel ha ham både i høstferien og i juleferien. På den måten er jeg heldig, sier Anders.

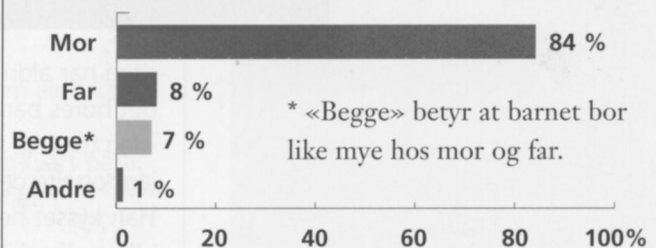
– Den første tiden etter bruddet var tøff, innrømmer Anders. – Men selv om vi var sinte på hverandre, ville vi ikke starte noen «krig». Vi ville at Tobias skulle ha et like godt forhold til oss begge. For å få til det måtte vi begge svelge noen kameler og konsentrere oss om å samarbeide. Når foreldrene krangler og er bitre på hverandre, er det barna som lider mest. Det var også viktig å forklare Tobias at mamma og pappa var like glade i ham, selv om vi ikke var kjærester lenger.

(Fra *Pluss Tid/Lilleborg*, 2004)

Spørsmål til Tobias er viktigst

- 1 Når ble Tine og Anders skilt?
- 2 Hvem er Sondre?
- 3 Tobias og Sondre krangler ikke så mye, sier Anders. Hva er grunnen til det?
- 4 Hvor bor Tobias?
- 5 Anders sier at det var viktig «å svelge noen kameler». Hva mener han med det?

Hvem bor barna sammen med når mor og far blir skilt?

(Fra Statistisk sentralbyrå, 2002)

Spor 8

I sjasminenes tid

Det var en kveld i mai. De satt på en benk i parken. Det var i sjasminenes tid. Det var vår i hjertene deres.

«Jeg har aldri kjent det på denne måten før,» hvisket han. «Jeg vet at det høres banalt ut, men slik er det bare.»

«Jeg tør ikke fortelle hva jeg føler for deg», sa hun fort og rødmet. «Hvis jeg fortalte det, ville det bare bli ødelagt. Det fins ikke ord for det.»

Han kysset henne forsiktig på kinnnet.

«Ikke gjør det. Du vet jo hva jeg har sagt.»

«Jeg vil være hos deg i natt.» Han snudde seg bort.

«Nå må du ikke bli slik igjen. Du vet at jeg må være hjemme klokka ti. Hvorfor kan du ikke la det være slik det er, hvorfor kan vi ikke fortsette å like hverandre slik som vi gjør nå?»

«Like hverandre? Er det det du gjør, liker meg! Slik som man liker en film eller et klesplagg! Like hverandre!»

«Kjæreste, jeg elsker deg, det vet du. Men det er jo bare det at det ikke går.»

«Det er jo bare det. Hvorfor må det være slik? Hvorfor kan ikke vi få elske hverandre helt og fullt? Hvorfor bare ikke vi? Alle andre får jo det. Folk ligger som pakket sild langs hele landet vårt! Hvorfor skal akkurat jeg, som endelig har funnet den store kjærligheten, jeg som bare har deg i hele verden, hvorfor skal akkurat jeg ikke få?»

Hun lo av hans iver, resignert og litt trøtt.

«Kjæreste, du vet hvordan det er. Må du ødelegge denne korte stunden med å snakke om det der? Er det det eneste som betyr noe for deg?»

Sjasminene duftet. Han skammet seg.

«Unnskyld.» Han strøk kinnene hennes. «Det er vidunderlig å være sammen med deg, bare å være i nærheten av deg. Men av og til er alt så vanskelig.»

Nattergalen sang. Det var en romantisk kveld.

«Men en ting må du love meg i alle fall. Lov meg at det aldri blir noen annen enn jeg. Lov det!»

«Jeg lover. Hvordan kan det bli noen annen? Jeg har jo ventet på deg i hele mitt liv.»

«Si at det aldri har vært noen annen heller. Si det!»

«Det har aldri vært noen annen.»

«Si i det minste at du ønsker at jeg var hos deg i natt.»

Hun svelget.

«Kjæreste, jeg ønsker det. Men nå må vi gå. Du vet for et bråk det blir hvis vi kommer hjem etter ti.»

De reiste seg. Han la armen omkring henne.

«Vi er egentlig ganske barnslige, hva?»

«Jeg vet ikke om det er så barnslig å elske...»

Han så ned i bakken og sa stille:

«Du, egentlig tror jeg at den fineste kjærligheten er den som aldri kan oppfylles. Vi er nok ganske lykkelige likevel.»

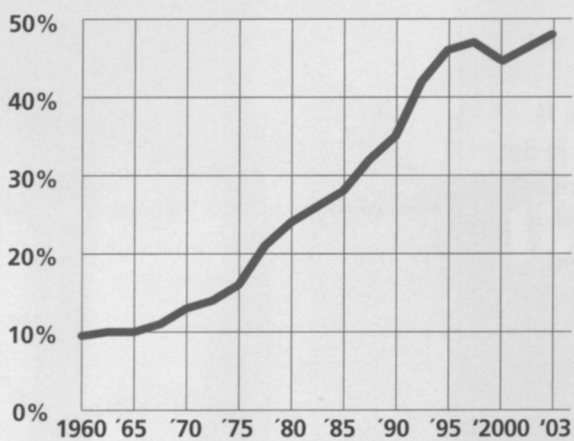
De smilte til hverandre. Det var i sjasminenes tid. Klokka var kvart på ti. Hand i hand gikk de ut av parken og bort mot gamlehjemmet.

(Oversatt fra *Tage Danielsson: Bok. W&W*)

- Hva handler novellen om?
- Hvor gamle tror dere personene er?
- Hvor gamle trodde dere de var i første del av novellen?
- Hva forteller novellen oss om livet og kjærligheten?

Skilsmisser 1960–2003. Prosent

partnerskap mellom to menn og 88 mellom to kvinner. Et homofilt eller lesbisk par kan ikke gifte seg i kirken, og de har foreløpig ikke lov til å adoptere barn. Diagrammet til venstre viser at mange flere *skiller seg* i dag enn for 30–40 år siden.

Einar er *enkemann* og bor alene. I dag bor 25 % av alle menn (både etniske nordmenn og innvandrere) og 51 % av alle kvinner over 67 år alene.

Fakta

Borghild og Einars ekteskap er ganske typisk for 1950-årene. Da besto «modellfamilien» av mann i jobb, hjemmeværende kone og to barn. Man giftet seg tidlig, og få skilte seg. 28 000 giftet seg i 1950, men det var bare 2000 som skilte seg. Siden den gang har bildet av familien forandret seg:

I dag er som regel både mann og kone i jobb utenfor hjemmet, slik som Turid og Knut. Mange par bor sammen uten å være gift. De er *samboere*. Cirka en halv million, de fleste mellom 20 og 30 år, er samboere i dag. Mange får også barn mens de er samboere, men mellom 30 og 50 % gifter seg før barnet er ett år.

To personer av samme kjønn kan også «gifte seg». De inngår *partnerskap*. I 2003 ble det inngått 116

«Separasjon»
av Edvard Munch

3 Bolig og økonomi

Spør 9

Det har vi da ikke råd til!

Kåre og Grete sitter ved kjøkkenbordet. Grete prøver å lese avisen, men Kåre har tydeligvis noe han vil diskutere.

Kåre: Du Grete. Nå synes jeg vi skal kjøpe ny bil.

Grete: Ny bil? Er du gal. Det har vi da ikke råd til.

Kåre: Jo da. Det er bare et spørsmål om å planlegge litt bedre. Jeg orker ikke den gamle bilen lenger. Nå er den på verksted igjen, og det er tredje gang i år.

Grete: Snakker du om å planlegge? Har du sett alle regningene som ligger i skapet?

Kåre: Hvis du tar telefonregningen, kan jeg betale strømregningen. Jeg tror jeg har nok penger på kontoen. Noen av de andre regningene synes jeg er litt unødvendige. Vi trenger for eksempel ikke å abonnere på to aviser.

Grete: Jo, det gjør vi. Jeg har lyst til å følge med i det som skjer. Dessuten er det viktig for ungene. De har bruk for aviser når de skal gjøre lekser.

Kåre: Hør nå her. Jeg har snakket med banken, og de kan gi oss et ekstra lån. Hvis vi sparer litt ekstra, går dette fint.

Grete: Og hvor har du tenkt å spare? På matbudsjettet, kanskje? Da må vi spise fiskeboller hver dag! Dessuten trenger vi å pusse opp i leiligheten. Badet vårt ser forferdelig ut.

Kåre: Nei, nå er du vanskelig. Badet kan vi pusse opp senere.

Grete: Da håper jeg at du reparerer kranen. Den drypper, og vasken lekker. Det er vann på gulvet.

Kåre: Kan vi ikke diskutere dette på en rolig måte? Det koster faktisk ganske mye å ha en gammel bil som hele tida må på verksted.

Grete: Kanskje vi ikke trenger bil? Det er bare fem minutter til nærmeste bussholdeplass.

Kåre: Hva? Det er det dumme jeg har hørt! Uten bil vil jeg bruke mye over en time til jobben. Og hvem skal bære maten hjem fra butikken?

Grete: Jeg er redd for å ta opp et nytt lån nå. Tenk om renta går opp!

Kåre: Ikke se så mørkt på alt, Grete.

Grete: Jeg ser ikke mørkt på alt. Jeg prøver bare å være realistisk. Noen må jo være det også i denne familien.

Nyttige ord

Lån er en pengesum som du får av bank eller privatperson, men som du må betale tilbake senere.

Rente er det du må betale tilbake i tillegg til lånet.

Eksempel: Du låner 150 000. Renta er 6 % per år.

Du må betale $\frac{150\,000 \cdot 6}{100} = 9000$ kroner i renter det første året.

Konto: Svært mange har én eller flere kontoer i banken. Du *setter inn penger på* kontoen, og du *tar ut penger fra* kontoen. Hvis du er i arbeid, trenger du en *lønnskonto*. Arbeidsgiveren setter inn lønna di på lønnskontoen.

På jakt etter bolig

Spør 10

Simon er på jakt etter et sted å bo. Han leser boligannonser i avisen, men det meste er for dyrt. Å leie en leilighet med ett eller to rom koster mellom 4000 og 7000 kroner i måneden. Det er mye penger, synes han. Dessuten vet han ikke om han vil leie bolig flere ganger. Han er lei av å flytte fra et sted til et annet, pakke ut, sette ting på plass og betale for noe som ikke er hans. Kanskje skulle han prøve å kjøpe en leilighet? Han leser avisen en gang til og setter ring rundt noen av annonsene. I helga vil han gå på visning.

Simon finner ikke noe han er fornøyd med, men han fortsetter å lete. Han ringer også til banken for å høre hvor mye han kan få i lån. Bankene vil vite hvor mye han tjener, og hvor mye han har i egenkapital. Simon har spart litt, men banken sier likevel at Simon må finne en kausjonist. Heldigvis har Simon ei søster som kan hjelpe ham. To måneder senere ser han en interessant annonse i avisen:

2-roms leilighet med balkong

55 kvm i 3. et. m/heis. Sentralt og barnevennlig.

Kort avst. til off. transport og butikker.

Leil. er oppusset m/flislagt bad.

Prisant. kr 1 400 000,-.

Husl. kr 2649,-

Fellesgj.: kr 69 612

Visning i Olavs vei 8, tors. 23.9. kl. 19–21 og

sønd. 26.9. kl. 13–15

Megler: Høglund

Simon finner fram papir, penn og kalkulator. Kan han greie de månedlige utgiftene? Han setter opp et budsjett og skriver ned hva han betaler for mat, telefon, strøm og andre ting i måneden. Hvis han skal kjøpe leilighet, trenger han kanskje en boligforsikring. Eller er det nok med en innboforsikring? Han får ringe forsikringsselskapet og spørre.

Dagen etter går han på visning. Leiligheten ser bra ut, men han liker ikke den røde fargen på veggen. Han får male på nytt. Flere andre personer går rundt og titter. De åpner skapdørene på kjøkkenet

og trekker ut alle skuffene. Simon blir litt flau. Det *bør* jo folk i leiligheten ennå.

På visning

- Hvordan ser din drømmebolig ut?
- Har noen av dere vært på boligjakt? Fortell hverandre hva dere opplevde.
- Leie eller eie? Hva er fordelene ved å leie en bolig? Hva er fordelene ved å eie en bolig?

Eiendomsmegleren står ute i gangen, og Simon spør henne litt om boligblokka. Er det fellesvaskeri der? Er taket tett? Er det tørt i kjelleren? Megleren mener at alt er i orden, og hun forteller at blokka nettopp har fått nytt tak. Derfor er det en fellesgjeld, og den betaler beboerne tilbake gjennom husleia. Simon bestemmer seg for å legge inn bud dagen etter. Han vet at mange andre er på boligjakt og lurert på hvor mye han skal by. Er det lurt å begynne med et bud som er mye lavere enn 1 400 000, eller bør han legge inn et ganske høyt bud med en gang? Han får tenke på det til i morgen.

Spørsmål til På jakt etter bolig

- 1 Hva koster det å leie en bolig?
- 2 Simon har ikke så lyst til å leie flere ganger. Hvorfor ikke?
- 3 Hvor lenge leter han etter ny leilighet?

- 4 Hva må han ordne før han kan kjøpe noe?
- 5 Hvem kan garantere for lånet hans?
- 6 Til slutt finner han en leilighet som han liker. Hvor stor er den?
Hvor ligger den? Hva finner man i nærheten? Hva koster den?
- 7 Hvorfor har boligblokka en fellesgjeld?

Nyttige ord

Et budsjett lager du når du setter opp hvor store *inntekter* og *utgifter* du har i en periode.

Gjeld er de pengene du har lånt, og som du må betale tilbake etter en tid.

Når du låner penger, får du en bestemt tid til å betale lånet tilbake på. Denne tida kaller vi **avdragstid**. I denne perioden betaler du tilbake en fast sum, **et avdrag**, hvert år.

Egenkapital er de pengene du har spart selv.

En kausjonist er en person som kan garantere for lånet ditt.

Du **går på visning** når du ser på en bolig som er til salgs.

Fellesgjeld er den gjelda borettslaget eller sameiet har. I boligannonsene står det hvor mye hver beboer må betale av denne gjelda. Beboerne betaler gjennom husleia.

En forsikring er en økonomisk avtale med et forsikringsselskap eller en bank.

Når du kjøper en bolig, bør du ha en **boligforsikring**. Du betaler en bestemt sum hvert år til forsikringsselskapet. Hvis det blir brann eller andre ødeleggelser i boligen, må forsikringsselskapet betale for reparasjonene. Hvis du kjøper leilighet i en blokk, er det som regel en kollektiv boligforsikring for hele blokka.

I tillegg til boligforsikring trenger du en **innboforsikring**. Den forsikrer blant annet møbler, klær, bøker og fritidsutstyr mot brann og tyveri.

Å legge inn et bud betyr at du leverer inn et skriftlig bud til megleren der du forteller hvor mye du vil betale for boligen. Du må også fortelle hva slags låneavtale du har med banken. Budet ditt er *bindende*. Det vil si at du må kjøpe boligen dersom eieren aksepterer budet ditt.

Åpent kjøkken? Ikke tale om!

Boligkjøpere med ikke-vestlig bakgrunn bryr seg ikke om åpne designleiligheter. De har ofte stor familie, og drømmeboligen har derfor mange rom og separat kjøkken.

Etter flere måneder på boligjakt har Faiza og Anwar Khalid funnet drømmehuset. Med separat kjøkken.

– Kjøkkenet må være stort og separat, sier Anwar, som stort sett overlater matlagingen til kona.

– Stua derimot, er mitt sted, smiler han fornøyd, og viser oss en 42 tommers plasma-TV som henger på veggen.

– Kulturen vår er litt annerledes enn den norske.

Kjøkkenet er en egen verden for damene. Her liker kona

å være for seg selv og lage mat. Dette er stedet hvor hun og venninner diskuterer mat, sier Anwar.

– Og hvordan vi skal gjøre mannen i huset glad, erter Faiza.

Anwar forklarer pakistaneres motstand mot åpne kjøkkenløsninger:

– Vi bruker mye krydder i maten, det kan lukte litt, og den lukten vil vi ikke ha inn i stua, sier han.

(Fra *Aftenposten*, 19.10.04)

Ikke alle ønsker seg en åpen kjøkkenløsning.

Hårek den hardbalne av Chris Browne

Jeg vil bygge meg en gård

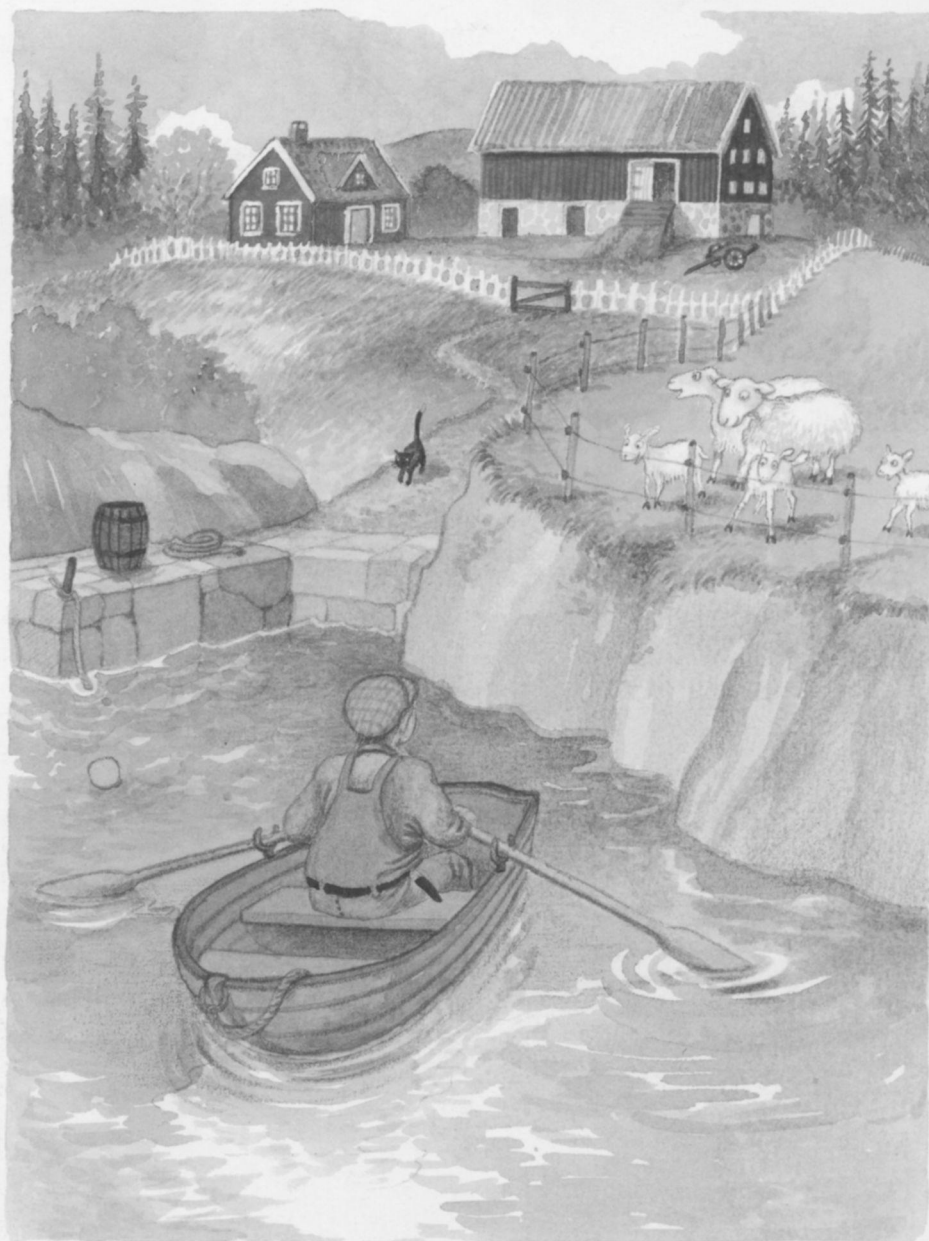
Jeg vil bygge meg en gård
med en hage utenfor.
Eng og åker må der være,
lam og sauer bak et gjerde,
og så bygger jeg til sist
rødmalt hus med trapp og kvist.

Fjøset skal stå like ved.
Der skal være plass til tre
brune kuer som jeg steller
alle morgener og kvelder.
Og i stallen står en hest
som jeg liker aller best.

Gjess og høns og gris er bra.
Og et stabbur vil jeg ha.
Der skal stå i lange rekker
fulle tønner, tunge sekker.
Og så trenger jeg en pus
som kan fange stabbur-mus.

Tett ved sjøen vil jeg bo.
Og om kvelden vil jeg ro
ut og se til garn og ruse
for å skaffe mat til huset.
Og så ror jeg hjem til mor,
for hun bor jo der jeg bor.

(Inger Hagerup)

Fakta

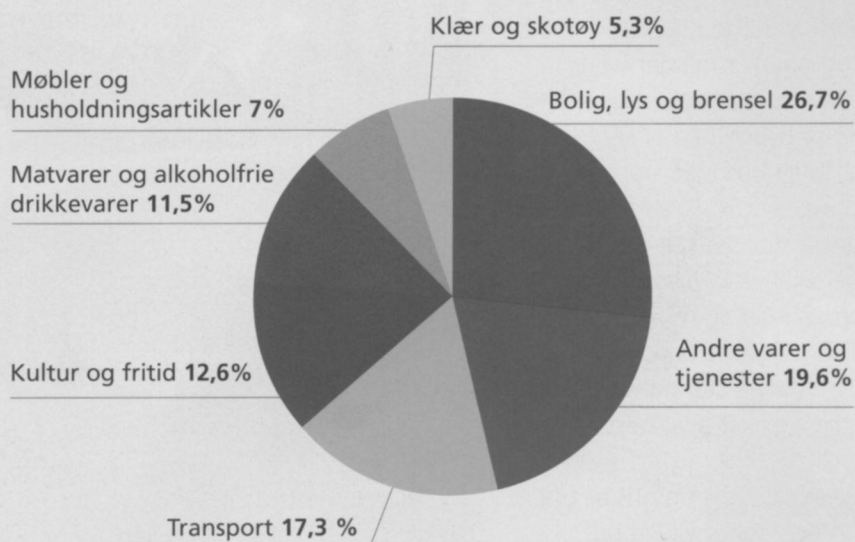
Forbruksutgifter

Diagrammet til høyre viser hva folk bruker pengene på. Mest penger går til å betale for bolig og varme i boligen. Folk bruker også mye penger på transport til og fra jobb. Nesten halvparten av det man bruker, går til bolig og transport.

Hva betyr «andre varer og tjenester»? Det er alle de ekstra tingene vi bruker på oss selv og familien, som å gå på restaurant, reise på ferie, kjøpe presanger, smykker og kosmetikk.

Folk bruker mindre og mindre penger på mat. I 1907 gikk 60 % av utgiftene til matvarer. Nå går bare 11,5 % til mat.

Årlig forbruksutgift per husholdning

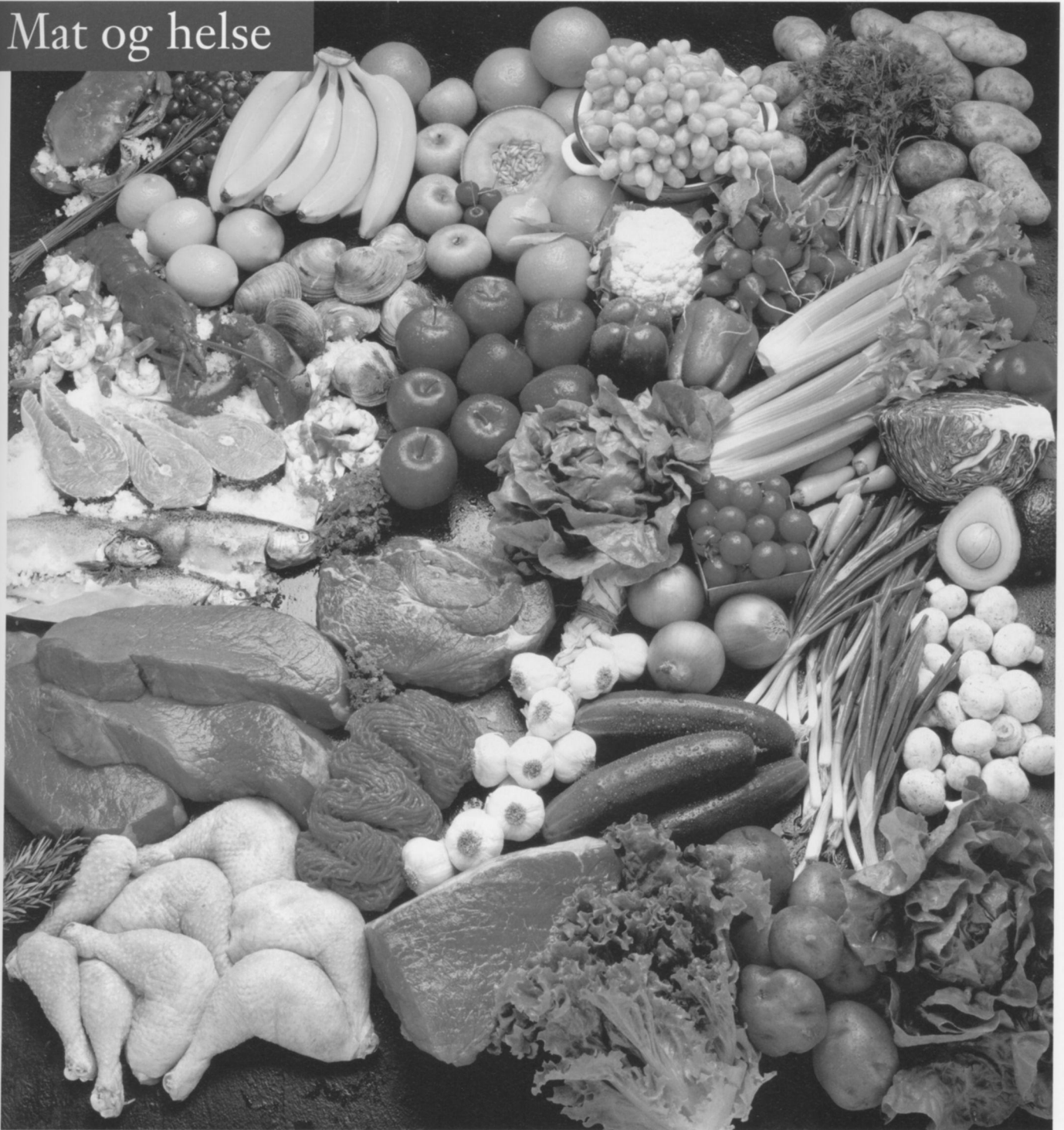

(Kilde: Aftenposten, 17.11.04)

Nordmenn har et stort energiforbruk.

4 Mat og helse

Nå må jeg slanke meg!

Hva spiser dere til frokost og lunsj? Tar dere med matpakke hjemmefra, eller kjøper dere mat i lunsjpausen? Spiser dere varm eller kald mat?

I lunsjpausen

Spør 12

Finn: Nå må jeg slanke meg!

Ove: Å? Har kona begynt å klage?

Finn: Litt, og så var jeg hos legen i går.

Ove: Dårlige nyheter?

Finn: Jeg veier for mye, og blodtrykket er for høyt.

Ove: Da bør du kanskje spise litt salat til lunsj?

Finn: Jeg har ikke tenkt å bli vegetarianer. Jeg er ikke noen kanin!

Ove: Nei, men litt grønnsaker skader ikke. Du bør i det minste kutte ut colaen. Vet du at det er over 50 sukkerbiter i ei slik flaske?

Finn: Nå tuller du! Men hva gjør du for å holde deg i form? Går du på helsestudio?

Ove: Nei, men jeg går en tur hver dag etter jobben.

Finn: Hjelper det?

Ove: Absolutt. En time hver dag hjelper godt. Kan du ikke bli med meg? Vi bor jo ikke så langt fra hverandre.

Finn: Kanskje det. Da blir i alle fall kona fornøyd.

Kom deg opp av sofaen!

En journalist intervjuet en stor gruppe mennesker og spurte: «Hva synes du er viktigst i livet ditt?» De fleste svarte: «Å ha en god helse.» De fleste tenker på helsa, men ikke alle lever like sunt. Vi spiser for mye usunn mat, og vi mosjonerer for lite. «Kom deg opp av sofaen,» sier legene. Altfor mange kjører bil, tar heisen i stedet for å gå i trapper, sitter foran datamaskinen på jobben og foran tv-en om kvelden. Tidligere beveget folk seg mye mer. De hadde ikke bil og måtte gå når de skulle noen steder. Mange hadde også hardt fysisk arbeid. Vi er den første generasjonen som sitter stille store deler av dagen, både på jobb og hjemme.

Spor 13

Fysisk aktivitet er viktig for å unngå sykdommer som *diabetes* eller sukkersyke. Mange unge mennesker får diabetes, og dette er alvorlig. Dersom man har høyt blodsukker over lang tid, øker risikoen for å få hjerneslag, hjerteinfarkt og andre sykdommer. Det viser seg at risikoen er litt større hos kvinner enn hos menn. «Bruk beina,» sier legene. «En 30 minutters tur hver dag er en god begynnelse.»

Vi må også bli flinkere til å spise sunn mat, slik som frukt, grønnsaker og fisk. «Alle» vet også at sukker er usunt, både fordi man kan legge på seg, utvikle diabetes og ødelegge tennene. Likevel går sukkerforbruket opp. For 200 år siden spiste hver nordmann bare to kilo sukker i gjennomsnitt i året. I dag er gjennomsnittet over 40 kilo. En av grunnene til dette er at det er mye sukker i matvarene vi kjøper, også i matvarer for barn. I en del av frokostblandingene som barn starter dagen med, er det opptil 30–40 prosent sukker. Ingen bør spise mer enn 60 gram sukker per dag, sier legene. I tabellen nedenfor kan du se hvor mye sukker det er i noen matvarer.

Hva liker du å gjøre for å holde deg i form? Gå på tur? Jogge? Sykle? Går du på helsestudio? Liker du å svømme? Fortell hverandre.

Tilsatt sukker i noen matvarer og drikker

Ett glass brus (vanlig)	15 g
Ett glass saft	13 g
Ett beger med yoghurt	10–14 g
Syltetøy til ei skive brød	9–10 g
En 50 grams melkesjokolade	22 g
En hvetebolle	5 g

Spørsmål til Kom deg opp av sofaen!

- 1 Hvorfor var mange i bedre form tidligere?
- 2 På hvilke måter kan sykdommen *diabetes* være farlig?
- 3 Hva kan vi gjøre for å komme i bedre form?
- 4 Hvorfor er sukker usunt?
- 5 Hvor mye sukker spiser vi i gjennomsnitt i året?
- 6 Hvor mye sukker kan det være i en pakke med frokostblanding?

Er fisk kjedelig?

På skolekjøkkenet

På Sørvik ungdomsskole er det fisk på menyen. Niendeklassingene Håkon, Fatima og Øyvind står på skolekjøkkenet og lager sei i karri. «Fisk er kjedelig,» sier Håkon. Han vil heller ha taco, biff og pastaretter til middag. Fatima er ikke enig. «Jeg liker fisk veldig godt,» sier hun. «Faren min lager ofte fisk med tomat og pasta, og det er kjempegodt.» Øyvind vet ikke helt hva han mener. Han er glad i hamburger og pizza, men han synes at middagen i dag lukter godt. Dessuten har lærer Anne-Kristin snakket mye om at fisk er sunt. «Spiser du fisk, blir du frisk,» sier han og hermer etter henne.

Læreren smiler og forteller at skolen har vært flink til å påvirke elevene. «Her på skolen har vi brukt mye tid på å fortelle hvor viktig det er å spise fisk. Fisk gir oss blant annet D-vitaminer, og i et land med så lite sollys som Norge har, kan vi lett få for lite av disse vitaminene. Når vi begynner å fortelle hva som kan skje med kroppen da, blir elevene mer interessert.»

Middagen er ferdig, og det lukter veldig godt. Oppskriften har læreren skrevet på tavla.

Har du lyst på litt fisk?

Fisk i karri til 3 personer

1 pakke seifilet	1/2 ts pepper
1 ss hvetemel	1 dl melk
1 ts salt	1/2 ts karri

Skjær fileten i fingertykke skiver. Bland mel, salt og pepper, og vend fileten i blandingen. Brun smør i en panne, og stek filetene litt på hver side. Hell over melk og karri, sett på lokk, og la det surre i 6-8 minutter. Server med kokt ris og rå gulrøtter.

- Se på oppskriften. Vet dere hva *ss*, *ts* og *dl* betyr?
- Har dere en god oppskrift som dere kan dele med andre i gruppa?

Håkon ønsker seg tacos og pastaretter. Mange matretter fra andre land er nå blitt vanlige på norske middagsbord.

- Se på ordene ved siden av. Hvilke kjenner dere? Vet dere hvor de kommer fra?

pizza pirog spagetti
 paella suey tzatziki sushi
 chop risotto chapatti
 cous-cous
 hamburger kebab lasagne
 tacos pita empanadas

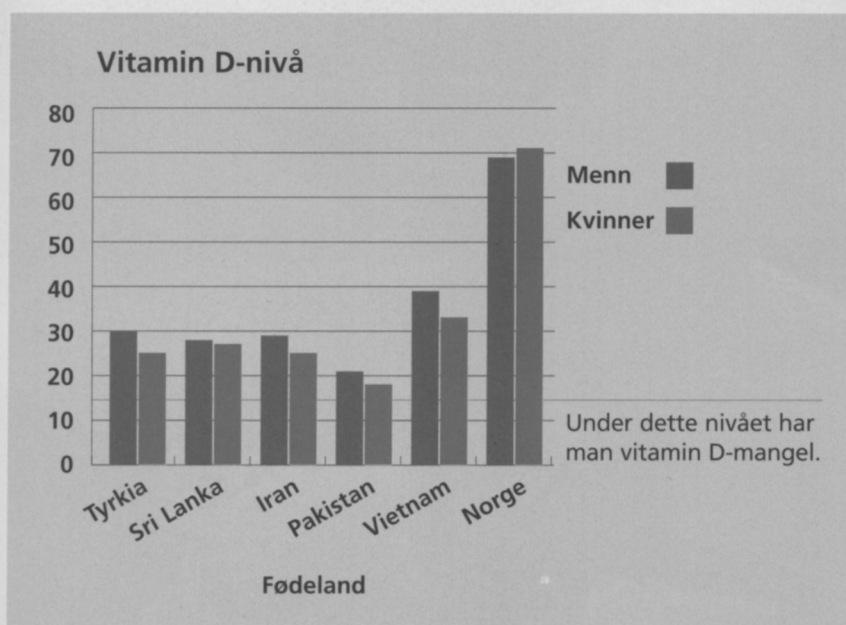
Innvandrerne mangler vitamin D

Kroppen lager vitamin D når huden får sol. Om sommeren er det som regel nok hvis man er ute og får dagslys på ansikt og hender hver dag. Om vinteren bør alle ta tran eller drikke Ekstra Lett lettmelk (i grønn kartong), som er tilsatt D-vitamin. Dessuten er det viktig å spise fisk, særlig fet fisk, slik som makrell, laks, ørret og sild.

For lite vitamin D kan føre til en sykdom som heter rakitt (hos barn) eller osteomalasi (hos voksne).

Osteomalasi betyr «bløtt bein». Skjelettet tåler mindre, og man får lettere bruddskader. Rakitt gjør barna hjulbeinte. Det kommer av at beina ikke er sterke nok til å holde barnet oppe, og de blir bøyd ut til siden.

En stor helseundersøkelse i Oslo 2000–2001 viser at mange innvandrere har alvorlig mangel på vitamin D. Undersøkelsen viser også at kvinner har større mangel enn menn.

(Fra Folkehelseinstituttet, 2004)

Tradisjonell mat på norske julebord

I jula spiser nordmenn tradisjonell julemat. Julemiddagen 24. desember er den mest tradisjonelle av alle middager i løpet av året. Da ligger det ofte ribbe med pølser eller pinnekjøtt på tallerkenen. Etterpå er det dessert og julekaker. Selv om noen bytter ut julerettene med vegetarmat, vil de fleste ha den maten de husker fra sin egen barndom. Dette er julemat for nordmenn:

Svineribbe:	63 %
Pinnekjøtt:	26 %
Medisterpølser:	16 %
Kalkun:	7 %
Lutefisk:	3,8 %
Torsk:	1,5 %

(Gallup 2003)

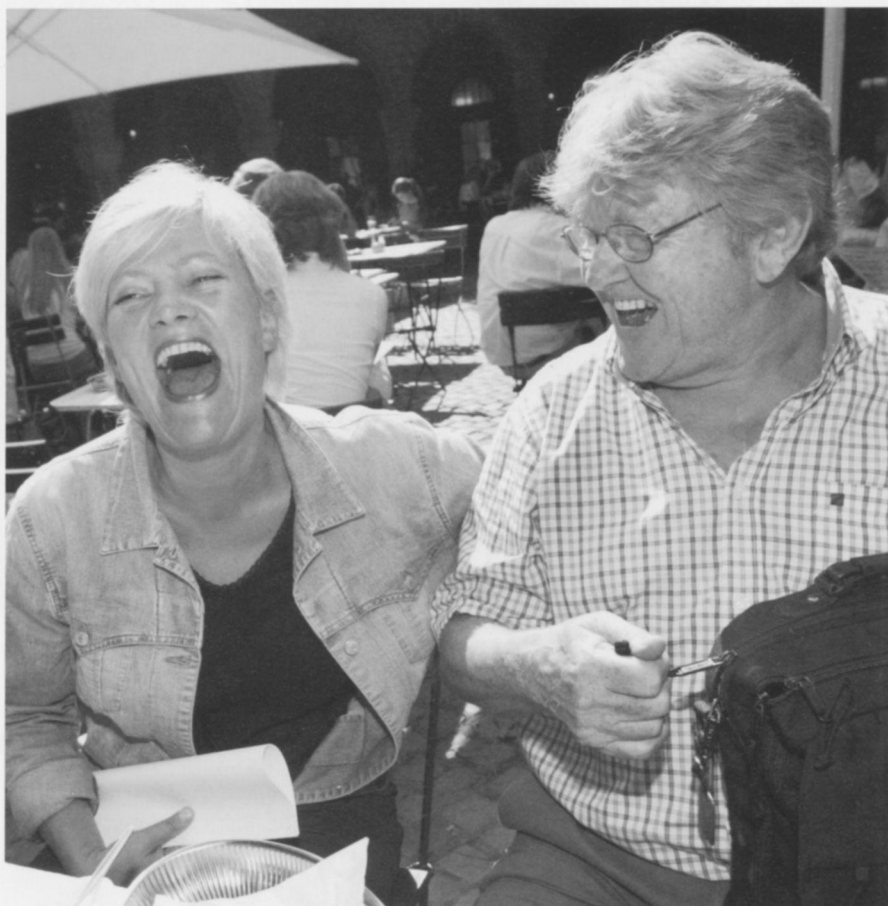
Vær og helse

Man kan bli syk av for lite sol og lys. Mange er også trøttere om vinteren enn om sommeren. Amerikanske psykologer har snakket med 600 menn og kvinner. De fant ut at personene var mye mer irriterte og deprimerte om vinteren enn om sommeren. Det er altså normalt å være sur og lei i mørketida!

Det beste er likevel å smile litt i hverdagen. En professor i medisin fra Trondheim sier at humor er viktig for helsa. «En god latter kan forlenge livet,» sier han. «Når du ler, gir du hjertet en fantastisk mosjon. Du blir heller ikke så stresset som en person uten humor kan bli.» Nå vet vi det! Neste gang det regner i to uker uten pause, bør vi sette oss ned og le til sola kommer tilbake igjen.

- Påvirker været deg?
- Hvilken årstid liker du best?
- Hvilken liker du dårligst?
- Hva slags vær og temperatur synes du er helt perfekt?

En god latter forlenger livet.

Frukt og grønnsaker er sunt, og noen er så heldige at de kan dyrke grønnsaker eller har et epletre i hagen. I boka *Naiv. Super* forteller Erlend Loe hvordan det gikk med epletreet i hagen til besteforeldrene.

«Blomstrende epletre» av Nikolai Astrup

Fra *Naiv. Super*

I kveld tenker jeg på min morfar. For noen uker siden fortalte han meg en historie. Det er en historie om en god verden.

Mine besteforeldre bor i et gult trehus som de bygde for lenge siden. De har en stor hage som de alltid har brukt mye tid på. Blomster og trær og busker betyr en hel del for dem. De kan alle navnene og vet når ting skal plantes og når de skal vannes og plukkes. De snakker ofte om planter og gir blomster bort til venner og familie. Slik har det vært så lenge jeg kan huske.

Da de bygde huset, plantet min morfar et epletre. Nederst i hagen. Jeg

Spor 14

har aldri sett dette treet. Det var borte da jeg ble født. Men jeg har hørt om det.

Da treet hadde vokst i ganske mange år, begynte det å komme epler på det. Mange epler. Mormor lagde saft og syltetøy av eplene.

Det var et godt epletre.

Men så skjedde det noe.

Det hadde vært en god sommer og eplene var store og fine. De skulle straks plukkes.

Men en morgen var treet ødelagt. Flere tykke grener lå på bakken. Min morfar fortalte at det så stygt ut. Det kom ikke til å vokse epler på det igjen. Treet kom til å dø.

Min morfar gikk inn og fortalte det sørgelige budskapet til min mormor. Deretter tok han av seg arbeidsklærne, skiftet til noe finere og gikk nedover veien, forbi kirkegården og ned til yrkesskolen.

Der snakket han med rektor.

Det ble tatt affære, og etter noe tid meldte tre unge gutter seg.

De hadde vært på slang og ting var kommet litt ut av kontroll.

De hadde veldig dårlig samvittighet.

Det var en guttestrek. Ingen stor ting, men alvorlig nok. Og både min morfar og rektor var opptatt av at rett skulle være rett.

Et nytt epletre kostet 150 kroner på den tiden. Det ble avtalt at guttene skulle betale treet tilbake.

De skulle betale 50 kroner hver.

Min morfar fortalte at det var mange penger den gangen.

Guttene skulle betale en ukentlig sum, resten av høsten og utover våren, helt til alt var tilbakebetalt og de var blitt skuls.

Min morfar hadde selv gått på den skolen og han visste godt at guttene hadde lite å rutte med. De bodde på skolen, noen av dem langt hjemmefra og familiene deres hadde allerede gravd dypt i lommene for å sende dem på skole. De måtte ta pengene til epletreet fra sine egne lommepenger. Det betydde antakelig at alle de pengekrevene og gutteaktige aktivitetene måtte begrenses betraktelig. De kunne knapt nok kjøpe noe som helst, ikke gå på kino, ikke spandere Solo på jentene, omtrent ingenting.

Hver lørdag kom guttene slukøret på døren til mine besteforeldre og betalte. De sa veldig lite. Strakk bare ut armene sine og slapp myntene ned i den store neven til min morfar. Han nikket alvorlig og bekreftet

dermed at alt gikk riktig for seg. Og slik fortsatte det. Det ble vinter og vår. I mai blomstret hagen på nytt og yrkesskolen skulle snart ha ferie. Guttene skulle reise hjem og holde sommer. Da de kom for siste gang, hadde de kledd seg i fine klær. Det var litt høytidelig for dem. De ringte på døren og min mormor bød dem inn. Hun hadde kokt kaffe og laget vafler.

Guttene ble servert og de betalte det siste avdraget og tok mine besteforeldre i hånden.

Saken var ute av verden.

Guttene var lettet. De lyste opp og for første gang snakket de litt med mine besteforeldre. De fortalte om skolen og om sommeren. De fortalte hvor de kom fra. Ansiktene deres var glade. Gjelden var betalt. De var rensset og kunne endelig heve hodene.

Etter hvert reiste guttene seg for å gå. Det ble tatt farvel og de gikk mot døren.

Da reiste min morfar seg.

Vent litt, sa han, det var en ting til.

Og guttene stoppet. Min morfar gikk over gulvet. Han gikk bort til det store kjøkkenskapet og åpnet det. Han stakk hånden langt inn og hentet tre konvolutter. Deretter gikk han bort til guttene og ga en konvolutt til hver av dem.

Guttene forsto ikke helt. De kikket på hverandre. Så åpnet de konvoluttene og tårene begynte å strømme nedover kinnene deres.

Min morfar hadde gitt dem pengene tilbake.

[. . .]

Min morfar fortalte at han hele tiden hadde tenkt å gi pengene tilbake. Det handlet ikke om pengene, sa han.

Jeg tenker på guttene. I dag er de store. Sikkert over femti år.

De må ha fått en følelse av at verden var god. At ting hang sammen. At noe betydde noe.

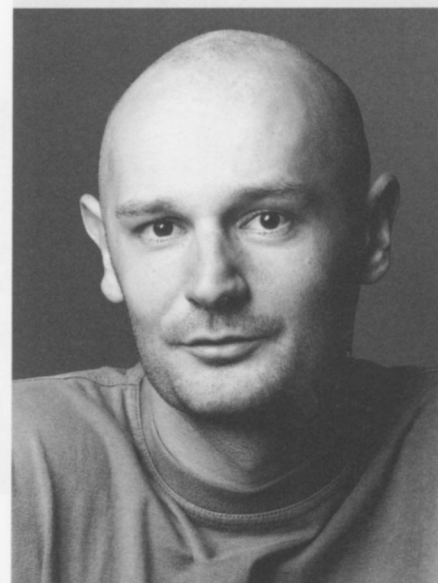
Jeg lurer på hva de gjør nå. Antakelig har de selv familier og hager med epletrær.

Min morfar er en kjernekar.

Jeg lurer på om jeg er en kjernekar.

Jeg lurer på om det overhodet fins kjernekarer i min generasjon.

(Fra Erlend Loe: *Naiv. Super.* 1996)

Erlend Loe

Spørsmål til *Naiv. Super*

- 1 Hva slags forhold hadde besteforeldrene til hagen sin?
- 2 Hva skjedde med epletreet?
- 3 Hvem hadde gjort dette?
- 4 Hvorfor gjorde de det?
- 5 Hvilken straff fikk de?
- 6 Hva gjorde mormora siste gangen de kom?
- 7 «Guttene var lettet», står det. Hvorfor var de det?
- 8 Fortelleren sier at morfaren er en kjernekar. Hva mener han med det, tror du? Er du enig?

5 Massemedier og informasjon

Et møte

Randi: Har du ikke fått deg pc ennå?

Stein: Nei, hvorfor det? Jeg klarer meg godt uten.

Randi: Jeg er helt avhengig av datamaskinen og av Internett.

Stein: Hva bruker du den til?

Randi: Jeg skriver e-post og betaler regninger. Dessuten finner jeg informasjon om alt som skjer.

Stein: Jeg foretrekker å skrive gammeldagse brev på papir. Og jeg synes jeg får vite det jeg trenger på andre måter.

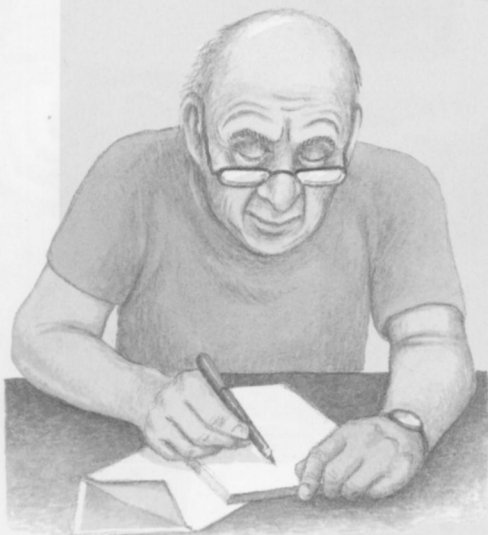
Randi: Men på nettet kommer det nyheter hele tida. Og jeg kan slå opp på nettsidene til de fleste store avisene i verden. På den måten får jeg mye mer informasjon.

Stein: Det er jo mest dårlige nyheter likevel, og jeg synes jeg får mer enn nok av dem i aviser og på tv.

Randi: Jeg kan til og med høre musikk og se film på pc-en min. Det er veldig praktisk.

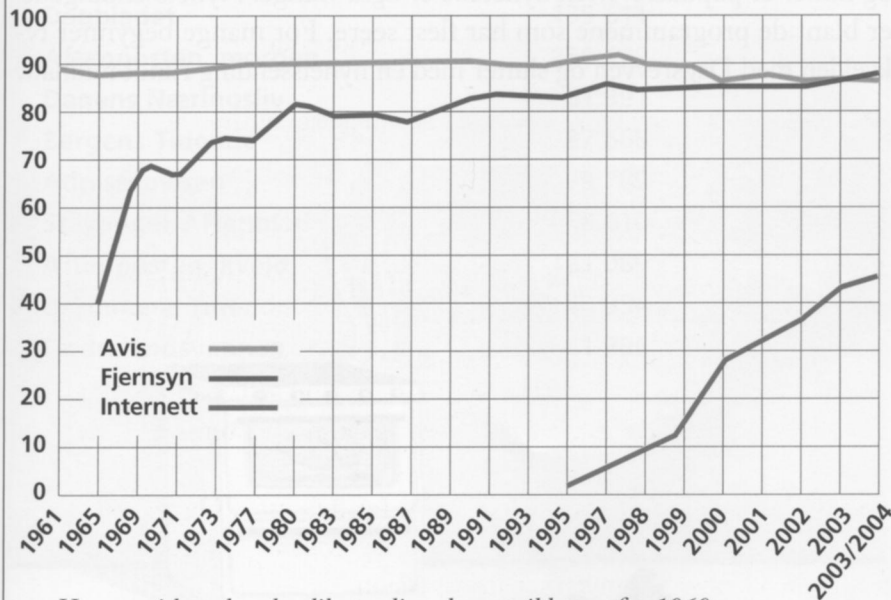
Stein: Nei takk! Det høres ikke noe koselig ut. Når jeg hører musikk eller ser på film, vil jeg sitte godt i sofaen og ikke sitte og stirre på en liten datamaskin. Jeg klarer meg godt uten.

Randi: Det spørs hvor lenge det er mulig. Snart foregår det meste på nettet.

Stein foretrekker å skrive brev på papir.

Daglig oppslutning om avis, fjernsyn og Internett 1961–2003/2004

Her ser vi hvordan de ulike mediene har utviklet seg fra 1960.
(Kilde: Forbruker & Media)

Snakk sammen om forholdet til mediene. For eksempel:

- Hva slags programmer ser dere på tv?
- Hva slags programmer er dere ikke interessert i?
- Hvilke kanaler ser dere på? Er kanalene ulike?
- Er det noe dere savner på tv?
- Bruker dere Internett? Hva bruker dere det til?
- Liker dere reklame på tv?

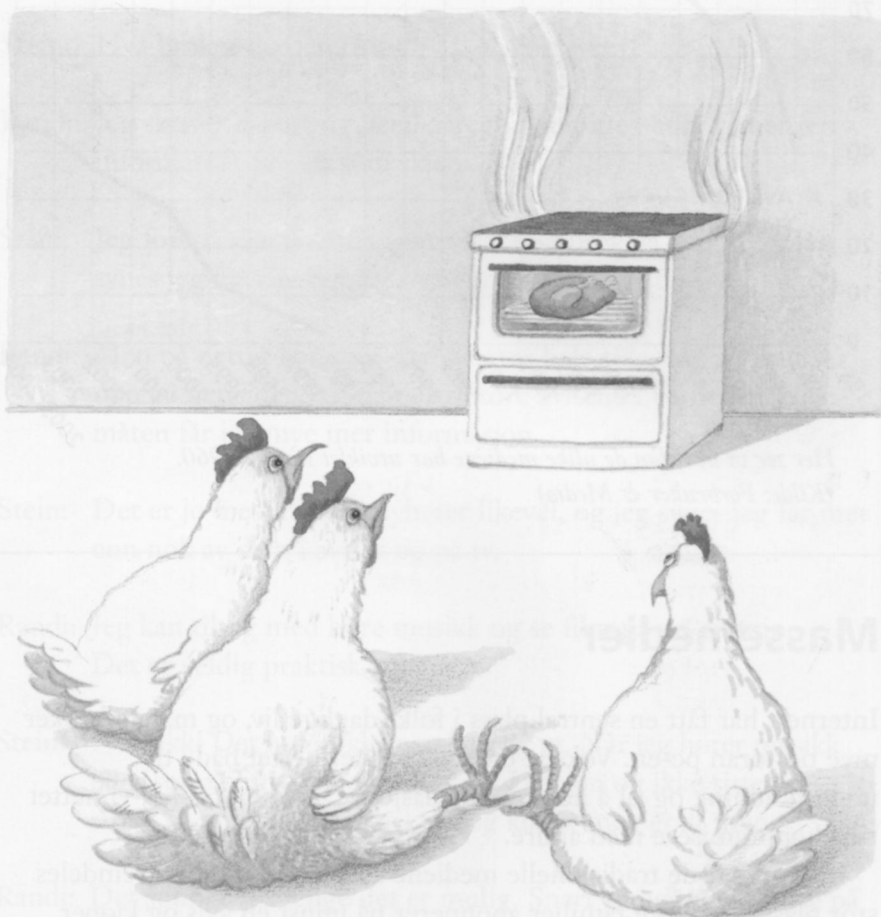
Massemedier

Internett har fått en sentral plass i folks daglige liv, og mange bruker mye tid foran pc-en. Voksne og barn bruker nettet både til underholdning og til å hente informasjon. Dessuten bruker vi nettet til å kommunisere med andre.

Likevel har de tradisjonelle mediene aviser, radio og tv fremdeles stor plass. De fleste familier abonnerer på minst en avis og kjøper gjerne en løssalgstavis i tillegg. Ofte leser vi både lokale aviser og aviser som kommer ut i et større område eller over hele landet. I gjennomsnitt leser nordmenn to aviser om dagen.

Staten gir økonomisk støtte til avisene. Tanken er at det er bra for demokratiet å ha mange aviser. På den måten kan ulike meninger komme fram.

Tv er kanskje det dominerende mediet i samfunnet. Over to og en halv time bruker folk her i landet i gjennomsnitt foran tv-skjermen hver dag. Mange ser på tv for å slappe av, og underholdningsprogrammer og filmer er populære. Men nyhetene er også viktige. Nyhetssendingene er blant de programmene som har flest seere. For mange begynner tv-kvelden med Dagsrevyen og slutter med en nyhetssending rundt midnatt.

Jeg lurer på hvorfor reality-tv er så populært!

Noen av de største avisene, opplag i 2007

VG (Verdens Gang)	309 610
Dagbladet	135 611
Aftenposten, morgen	250 179
Dagens Næringsliv	81 391
Bergens Tidende	87 668
Adresseavisen	79 789
Stavanger Aftenblad	68 010
Aftenposten, kveld	131 089
Drammens Tidende	40 954
Fædrelandsvennen	41 386

- Hvilke aviser kjenner dere?
Hvor kommer de ut?
- Hvilke aviser er de vanligste der dere bor?
- Finnes det noen lokalaviser?

NON-SEQUITUR

Fakta

Man kan **abonnere** på aviser. Da betaler man for eksempel for et halvt år av gangen og får avisen hjem i postkassa. VG og Dagbladet er de største **løssalgsvisene**. Dem kjøper man i butikker og kiosker.

NRK (Norsk rikskringkasting) har flere tv-kanaler og flere radio-kanaler. Vi betaler **lisens** til NRK for å ha tv. Det er Stortinget som bestemmer hvor mye vi skal betale. I 2008 var det 2038 kroner, og dette **må** alle som har tv, betale. På NRK skal det ikke være **reklame**.

TV 2 er privat og har inntekter av reklame, men det er regler for hvor mye og hva slags reklame de kan sende.

Collage of newspaper front pages from various countries including Russia, Serbia, and Austria. Visible headlines include 'ВЕЧЕРЬЕ НОВОСТИ', 'СКУПА ИСТИНА', 'БОГАТСТВО У ШЕРПИ', 'ОДВОЈЕНО ЗАЈЕДНО', 'БАНАНЕ ПОЈЕЛЕ ЈАБУКУ', 'ОСТАВ ЗА 7000 ЉУДИ', 'ОВК И НАТО ЈЕДНА ВОЈСКА', and 'ЗА СВЕ ЗАПОСЛЕНЕ У АУСТРИЈИ Користите јевтине кредитне линије'.

Collage of newspaper front pages from Turkey and other regions. Visible headlines include 'Ev kadınına Türkiye'den aylık', 'Çifte Emeklilik Kartı yeniden', 'Fener, tur peşinde', and '7-0'ın artıcısını bekliyoruz'.

Front page of the Arabic newspaper 'al-Sharq al-Awsat'. The main headline reads 'مصادر غربية: تجريد أموال سورية بالخارج خيار مطروح'.

Front page of the Spanish newspaper 'El País'. The main headline reads 'Empresarios solicitados ya regularización de 6000 inmigrantes'.

Spørsmål

- 1 Hvilke massemedier har vi?
- 2 Hvor mange aviser leser folk i gjennomsnitt?
- 3 Hva vil det si å abonnere på en avis?
- 4 Hva er en løssalgsvise?
- 5 Hvorfor støtter staten avisene økonomisk?
- 6 Hvem må betale lisens?

Nyheter og informasjon

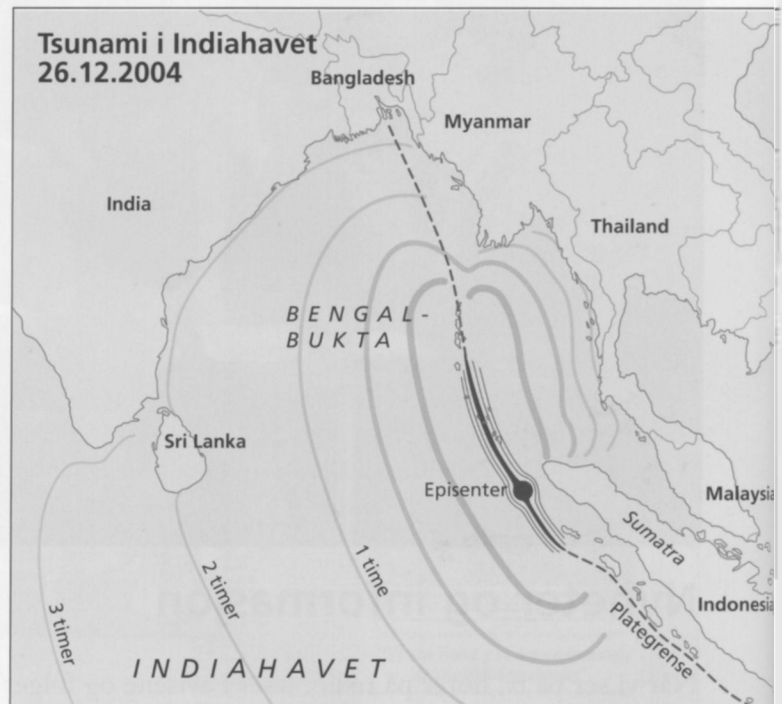
Når vi ser på tv, hører på radio, leser i avisene og følger med på Internett, har vi mulighet til å skaffe oss informasjon om viktige spørsmål. Vi kan høre og lese hva eksperter og politikere mener om temaer som skolepolitikk, helse spørsmål, religion, kultur og økonomisk politikk. Tv-kanalene har mange debattprogrammer der de tar opp aktuelle temaer. Engasjerte mennesker kommer sammen i studio og diskuterer, og seerne får høre ulike meninger og synspunkter. Det kan være informativt og nyttig. Men det er ikke alltid mediene legger mest vekt på informasjon. I radio- og tv-debatter er det ofte ikke tid til å argumentere rolig før noen avbryter. Det skal være «temperatur» i debatten, og deltakerne skal helst være flinke til å sette saken på spissen. Debattprogrammene blir derfor ofte til en slags underholdningsprogrammer, de også.

Politisk debatt på tv. Fra venstre: Trond Giske (Ap), Lars Sponheim (V), Siv Jønsen (FrP), Åslaug Marie Haga (Sp), Erna Solberg (H).

- Hvor får dere nyheter fra?
- Får dere god informasjon fra landet dere kommer fra?
- Hva er mediene mest opptatt av nå?
- Fortell hverandre om mediene i landene dere kommer fra.

Dramatikk er viktig i medieverdenen. Nyhetene forteller mye om kriger, konflikter og katastrofer. Mediene sender sine journalister og fotografer til steder der det «skjer noe». Vi får ikke høre mye om normale forhold der journalistene kommer. Dermed kan vi få et nokså ensidig og ofte negativt bilde av hvordan folk lever andre steder i verden. Og mange land hører vi aldri noe om i det hele tatt – før en krig eller katastrofe lokker journalistene dit.

I Europa hørte vi tidligere lite om mange av landene i Sørøst-Asia. Den store flodbølgekatastrofen i slutten av 2004 endret dette. Da fylte nybeter fra dette området alle medier over hele verden i noen uker. Bildet er fra Khao Lak, Thailand.

Medienes makt

Massemediene har stor innflytelse på vårt daglige liv. Det vi hører og leser i mediene, er med på å bestemme hva vi snakker om, og hva vi er opptatt av. Mediene tar også opp saker der de mener at myndighetene eller andre gjør feil. Ofte viser det seg at saker blir løst lettere når mediene setter søkelys på dem. Her er et eksempel på en sak der en avis prøver å påvirke myndighetene:

Regelverk på ville veier

Det skulle være unødvendig, men det er kanskje nødvendig å si det: Det er ikke forbudt å bruke hodet og hjertet.

I helgen kunne VG fortelle den opprørende historien om en russisk enke og hennes to sønner. Utlendingsdirektoratet vil kaste dem ut av Norge. Hvorfor? Jo, kvinnens mann, som var fisker, mistet livet på havet bare tre måneder etter at de hadde giftet seg.

Og reglene sier klart at utlendinger som mister sin norske ektefelle, må ha vært gift i minst ett år for å få arbeids- og oppholdstillatelse. Derfor fikk enken og hennes to sønner

beskjeden: De måtte ut av landet! Da tar man ikke hensyn til at hun har jobb og bolig og står på egne ben. Sønnene går på skolen, og kommunen er meget fornøyd med at det er kommet flere elever i skolen.

Den russiske enken får full støtte i lokalmiljøet og har bedt om ny behandling av saken. I Utlendingsdirektoratet sier de at reglene er helt klare, men de skal ta saken opp igjen på nyåret.

Vi stoler på at fornuften vil seire, og gjentar: Det er ikke forbudt å bruke hodet og hjertet!

(Fra *VG Nett*, 21.12.04)

Fjæra som ble til fem høns

Spor 16

Ei høne satt og plukket seg og mistet ei fjær.

– Der falt den, sa hun. – Jo mer jeg plukker meg, jo penere blir jeg!

Hun mente det mest som en spøk, for hun var en munter høne. Så sovnet hun.

En av de andre hønene hvisket i mørket til høna som satt ved siden av henne:

– Hørte du det? Det er ei høne som vil plukke fjærene av seg for å bli pen. Hvis jeg var hanen, ville jeg forakte henne.

Utenfor hønsehuset satt det en hel uglefamilie. De hadde gode ører i den familien, og de hørte hvert ord som nabohønene sa.

– Man skal høre mye før ørene faller av, sa uglemor. – Hørte dere det? Det er en av hønene som plukker alle fjærene av seg og lar hanen se det. Jeg må fortelle det til nabouglene, sa hun, og så fløy hun av gårde.

Og uglene satt der og tutet: – Har dere hørt det, har dere hørt det? Det er ei høne som har plukket alle fjærene av seg for hanens skyld. Hun fryser i hjel, hvis hun da ikke allerede er død.

Duene på naboens gård hørte alt sammen. – Hvor? Hvor? kurret de.

– På naboens gård, svarte ugla. – Jeg har nesten sett det selv. Det er en upassende historie å fortelle, men det er helt sant.

– Vi tror det, vi tror det, sa duene. Og de fortalte det videre: – Det er ei høne, ja, noen sier at det er to, som har plukket av seg alle fjærene for å vekke hanens interesse. Det er farlige saker, man kan forkjøre seg og dø av feber, og de er døde begge to.

Den neste som hørte det, var en hane. Han fløy opp på gjerdet og galte: – Våk opp! Våk opp! Det er tre høner som er døde av ulykkelig kjærlighet til en hane. De plukket alle fjærene av seg. Det er en fæl historie. Jeg må fortelle den videre.

Og slik fløy historien videre fra hønsehus til hønsehus. Til slutt kom den tilbake til hønsehuset der den egentlig hadde startet:

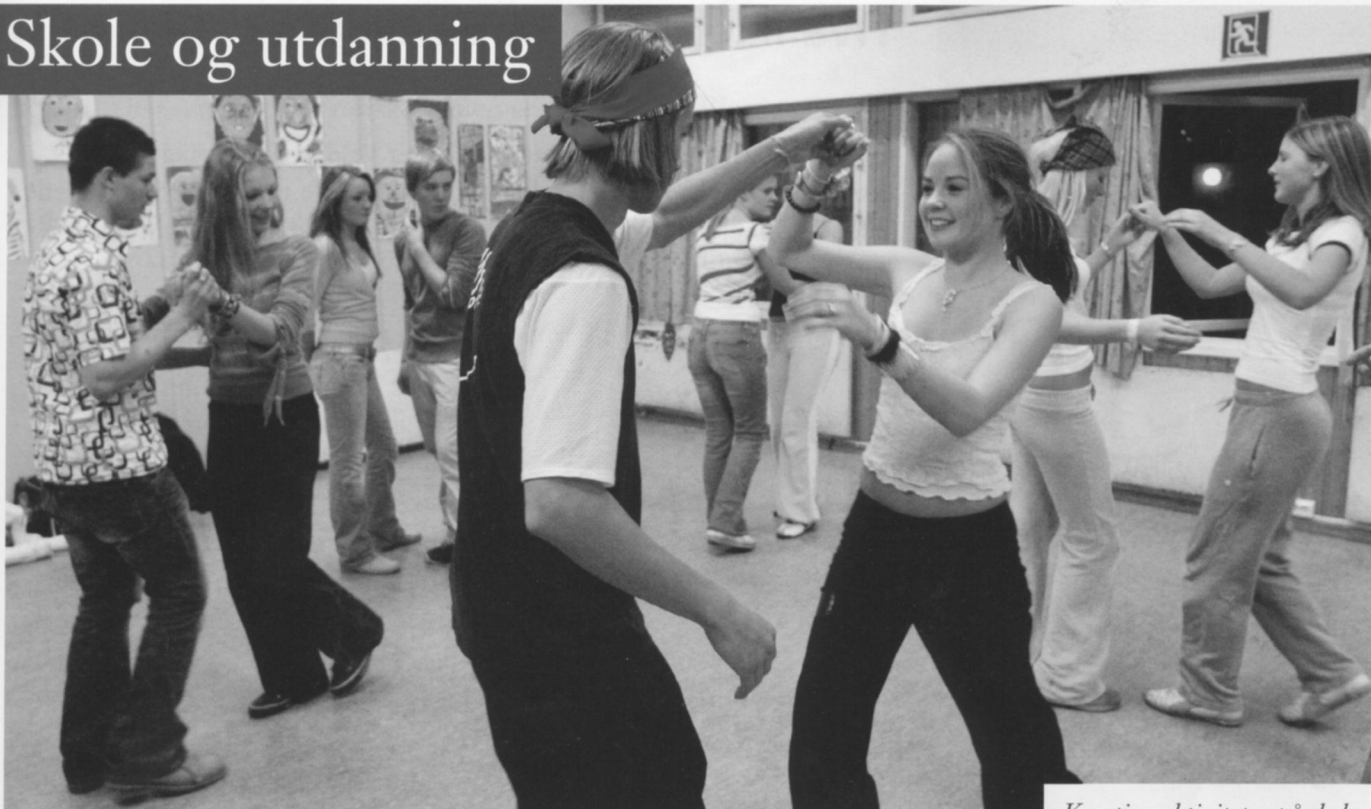
– Det er fem høns som plukket alle fjærene av seg for å vise hvem av dem som var blitt tynnest av kjærlighetssorg til hanen. Så hakket de hverandre til blods og falt døde ned alle sammen.

Og høna som hadde mistet den ene fjæren, kjente naturligvis ikke sin egen historie igjen, og hun syntes det var en fryktelig historie: – Jeg forakter disse hønene, sa hun. – Det er en skam! Jeg skal gjøre mitt til at denne historien kommer i avisen og går over hele landet. Det har hønene fortjent.

Og historien kom i avisen, og den ble trykt, og det er helt sant: Ei lita fjær kan bli til fem høns.

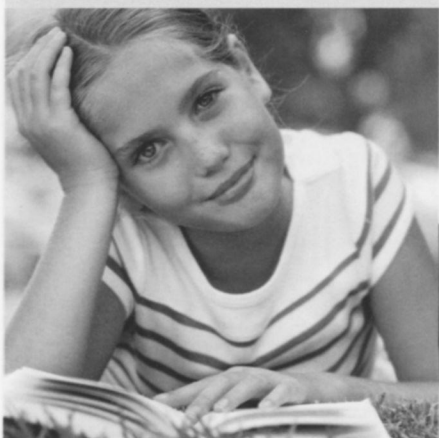
(Etter H.C. Andersens eventyr *Det er ganske vist!*)

6 Skole og utdanning

Kreative aktiviteter på skolen

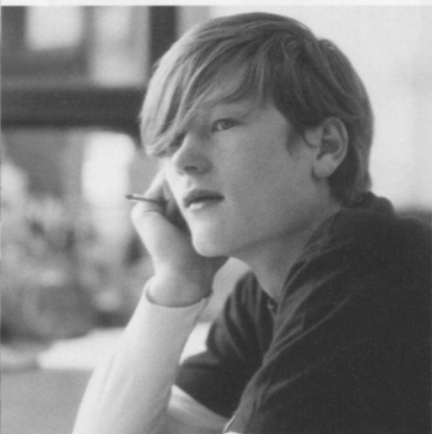

Hva liker du best på skolen?

Eline

Jeg liker best naturfag og matte. Det er veldig viktige fag for meg, for jeg har tenkt å bli lege. Da må jeg ha gode resultater i de fagene. Men jeg liker også godt musikk og språk. Og diskusjonstimene er morsomme.

Jonas

Musikk er det beste faget! Og gymnastikk kan være gøy når vi spiller fotball. Jeg vil bli rockemusiker eller fotballspiller, så da trenger jeg ikke matematikk og sånt. Engelsk er også kult, iallfall noen ganger. Jeg liker å synge på engelsk.

Maria

Jeg liker best friminuttene! Og så er det fint med kunst og håndverk. Jeg liker å tegne, og læreren sier at jeg har gode evner i tegning og maling. Noen ganger er prosjektarbeid bra. Da kan vi sitte sammen med andre og diskutere, ikke bare høre på læreren som snakker og snakker.

- Hva likte dere best på skolen?
- Hvilke fag hadde dere?
- Hvilke fag var de viktigste?

Mario

Jeg liker språk og litteratur. Nå har vi engelsk og fransk på skolen, og jeg vil gjerne lære flere språk. Jeg er også interessert i samfunnsfag. Jeg vet ikke hva jeg vil bli, men jeg tror jeg helst vil arbeide med språk. Og jeg vil gjerne reise til andre land.

Hva slags skole vil vi ha?

Spor 17

6 - Skole og utdanning

- Martin: Jeg synes at den norske skolen er altfor slapp. Elevene kan jo gjøre akkurat hva de vil!
- Anita: Nå overdriver du! De lærer å arbeide selvstendig, og det er viktig. Det nytter ikke med gammeldags pugging i våre dager.
- Martin: Litt mer pugging kan det godt være. Jeg vil at barna mine skal lære så mye som mulig. Da må læreren bestemme. Nå har de ikke noen respekt for lærerne. Elevene bruker til og med fornavn på læreren!
- Anita: Lærerne synes kanskje at det ikke skal være for mye avstand mellom lærer og elev. Samarbeid og trygghet er viktig.
- Martin: Samarbeid og samarbeid! De kaster bort så mye tid! Jeg tror at mange elever vil ha mer disiplin. Det er så mye bråk i klassen at det er vanskelig å lære noe som helst.
- Anita: Synes du ikke at selvstendighet og samarbeid er viktig? Jeg tror man lærer mye av å arbeide sammen og diskutere med hverandre.
- Martin: Men hvis man skal lære matematikk og språk, nytter det ikke å diskutere med hverandre. Da må læreren hjelpe elevene, og elevene må få ro til å arbeide ordentlig med fagene. Dessuten må de få karakterer mye tidligere.
- Anita: Det er jeg helt uenig i. Karakterer vil bare føre til mer press for elevene.
- Martin: Hvis de ikke får karakterer, trenger de jo ikke å arbeide så mye på skolen. Det er viktig å vite hvordan det går. Hvis de får dårlige karakterer, skjønner elevene at de må begynne å arbeide mer. Dessuten er det sunt med konkurranse.
- Anita: Jeg tror at karakterer ødelegger. Det er viktig at barna kan gå sammen på skolen uten at de får høre at noen er bedre enn andre.

- Hvem er du mest enig med?
- Hva bør skolen legge vekt på?

Feilen med skolen er at lærerne spør elevene om det som lærerne allerede vet svaret på. I en god skole burde barna spørre om det de gjerne vil vite svaret på.

(Mosse Jørgensen, pedagog, 2000)

Spør og fortell om skolen i andre land dere kjenner. Diskuter hva som er bra og hva som ikke er så bra. Her er noen spørsmål dere kan bruke:

- Hvor gamle er barna når de begynner på skolen?
- Hvor mange år går de på skolen?
- Hvordan er lærerne?
- Er det streng disiplin?
- Når får elevene karakterer?
- Hvor lang er skoledagen?
- Får elevene mat på skolen?
- Bruker elevene skoleuniform?
- Hva legger man vekt på i undervisningen?
- Får barn med ulike evner ulik undervisning?
- Må man betale skolepenger?

Hva er en god skole?

Hva skal skolen gjøre for barna våre? Barna går på skolen for å lære noe som kan være nyttig senere i livet. Men det er kanskje ikke så klart hva dette «noe» er. Noen tenker at barna skal lære bestemte fakta. Andre er mer opptatt av at barna skal lære samarbeid og toleranse.

Det er også viktig at barna lærer å skaffe seg kunnskaper selv. Verden forandrer seg fort, og elevene må bruke aviser, bøker, tv og Internett for å følge med. Da er det veldig viktig at de lærer seg å være kritiske og å tenke selvstendig. Vi lever i et informasjonssamfunn, og elevene får store mengder informasjon som de skal lære seg å vurdere.

Målet for norsk skolepolitikk er at alle skal ha like gode sjanser til å få utdanning. Elever med ulike evner og ulik bakgrunn skal bli vant til å samarbeide med hverandre. De aller fleste her i landet går på offentlige skoler. Etter hvert har vi fått en del private skoler, men det er mindre enn 2 % av elevene i grunnskolen og videregående skole som går på private skoler. De private skolene får støtte av staten, men foreldrene må også betale noe. De offentlige skolene er gratis.

Noen ønsker større forskjeller i skolen. De mener at det er bedre for de svakeste elevene å konsentrere seg om praktisk utdanning. Nå er det mye teori. På den andre siden lærer kanskje de flinkeste ikke

nok, slik som skolen er nå. I en del andre land satser man mer på å ta vare på elever med spesielle evner. Nå mener noen at vi må tenke slik her i landet også.

Mange mener imidlertid at det er viktig å ta vare på likhetstanken i norsk skole. Det er best at alle barn arbeider og leker sammen, mener de. Alle kan lære noe av hverandre.

Fakta

Før barna begynner på skolen, kan de gå i **barnehagen**. Den er frivillig, men de fleste barn går i barnehagen. Det offentlige støtter barnehagene, men foreldrene må også betale.

Grunnskolen varer i ti år. Elevene går sju år i barneskolen og tre år i ungdomsskolen. De begynner på skolen det året de fyller seks år og går der til de er 15–16 år gamle. Elevene får karakterer fra 8. klasse. Det er gratis å gå i grunnskolen.

Grunnskolen er obligatorisk. Det vil si at elevene har plikt til å gå ti år på skolen.

Videregående skole bygger på grunnskolen og varer vanligvis i tre år, men noen går i fire år. Videregående skole er delt opp i ulike studieretninger. 12 av studieretningene er yrkesfaglige og gir utdanning i praktiske fag. Etter eksamen på yrkesfaglig studieretning har elevene en fagutdanning og begynner vanligvis å arbeide. Omtrent 47 % av elevene velger en av de yrkesfaglige studieretningene.

Tre av retningene er studieforberedende og har mer teori. Etter eksamen er det ganske vanlig å fortsette utdanningen på høyskole eller universitetet. Nesten halvparten av elevene velger allmenne og økonomiske/administrative fag.

Videregående skole er frivillig, men de aller fleste begynner på videregående skole. Det er gratis å følge undervisningen, men man må kjøpe lærebøkene selv.

Stor aktivitet i barnehagen

På yrkesfaglig studieretning lærer elevene et yrke.

Ved Høgskolen i Oslo kan man studere til bioingeniør.

Generell studiekompetanse er det grunnlaget man må ha for å komme inn på universitet eller høyskole. Den vanligste måten å få studiekompetanse på er å ta eksamen fra de studieforbereende retningene i videregående skole. Men også yrkesfaglige studieretninger kan gi studiekompetanse hvis man tar et ekstra år. Voksne kan dessuten få studiekompetanse uten videregående skole, for eksempel ved å ta separate eksamener i noen fag. I spesielle tilfeller kan også arbeidserfaring være nok til å gi studiekompetanse.

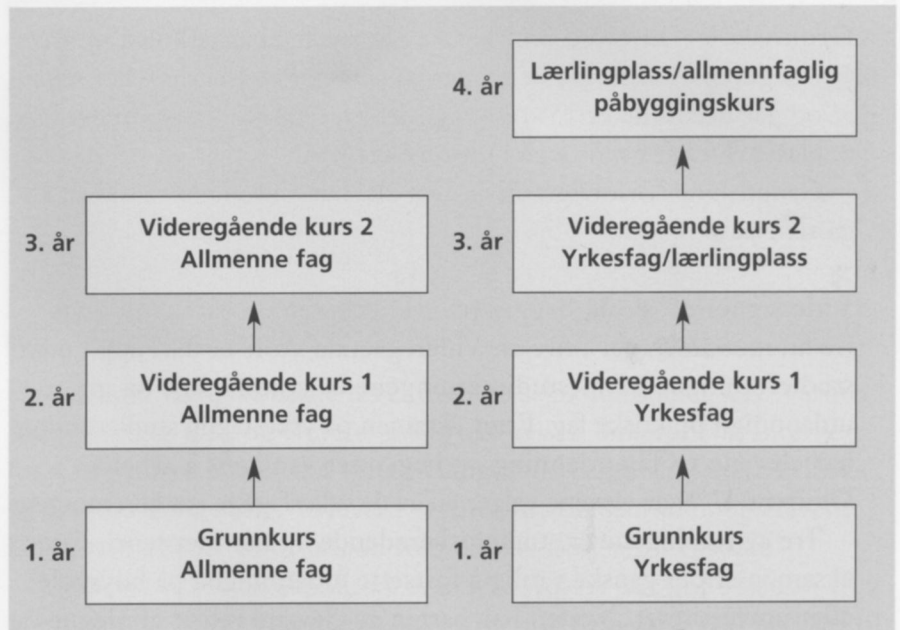
Studieretninger videregående skole

Yrkesfaglige:

- Byggfag
- Elektrofag
- Mekaniske fag
- Helse- og sosialfag
- Hotell- og næringsmiddelfag
- Kjemi- og prosessfag
- Tekniske byggfag
- Trearbeidsfag
- Naturbruk
- Formgivingsfag
- Salg og service
- Medier og kommunikasjon

Studieforbereende:

- Idrettsfag
- Musikk/dans/drama
- Allmenne og økonomiske administrative fag

Det er aldri for sent!

Staten ønsker å legge til rette for at også voksne skal få mer utdanning. Samfunnet forandrer seg raskt, og på arbeidsplassene må man stadig lære noe nytt for å følge med i utviklingen.

Voksne som trenger grunnskoleopplæring, har rett til gratis undervisning. De som er født før 1978 og ikke har tatt videregående skole, har rett til gratis videregående opplæring. I 2003 var omtrent 8 % av elevene i videregående opplæring over 25 år.

Det er også mulig for voksne å ta høyere utdanning på universiteter og høyskoler. Utdannelsen der er i de fleste tilfellene gratis, og noen kan få lån i Statens lånekasse. Voksne innvandrere og flyktninger kan få opplæring i norsk og samfunnskunnskap i sin egen kommune.

Mange foretrekker å ta utdannelsen sin på skoler som er lagt til rette for voksne. **Vox** er et nasjonalt voksenopplæringsinstitutt der både nordmenn og innvandrere kan få utdanning. Også arbeidskontorene (**NAV**) har kurs for å hjelpe folk å komme i arbeid. I tillegg er det mange private organisasjoner som arrangerer kurs av ulike slag for voksne.

De som kommer hit til landet med en utdanning fra andre land, kan få vurdert utdannelsen sin her i landet. Det er ulike kontorer som har ansvar for godkjenning av ulike typer utdanning. Det kan være lurt å kontakte NAV eller Vox for å få informasjon og veiledning. På neste side finner du også noen adresser som kan være nyttige.

Har *dere* lyst til å ta mer utdanning? Hvorfor? Hvorfor ikke?

Norsk kurs for voksne

Snakk om erfaringer med å få godkjenning av utdanning fra andre land.

Fakta

Med utdanning fra utlandet

For å få godkjenning av utenlandsk utdanning *under* universitetsnivå kontakter man **Statens utdanningskontor** i det *fylket* der man bor.

NOKUT (Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen) har ansvar for generell godkjenning av *høyere* utdanning, det vil si utdanning på universitets- og høyskolenivå.

Helsepersonell må få autorisasjon fra **SAFH** (Statens autorisasjonskontor for helsepersonell).

For å få generell studiekompetanse kan man kontakte **Samordna opptak**.

For å søke studieplass kontakter man det aktuelle lærestedet eller **Samordna opptak**.

Her kan man finne mer informasjon og lenker videre:

www.vox.no

www.nokut.no

www.safh.no

www.samordnaopptak.no

www.norge.no

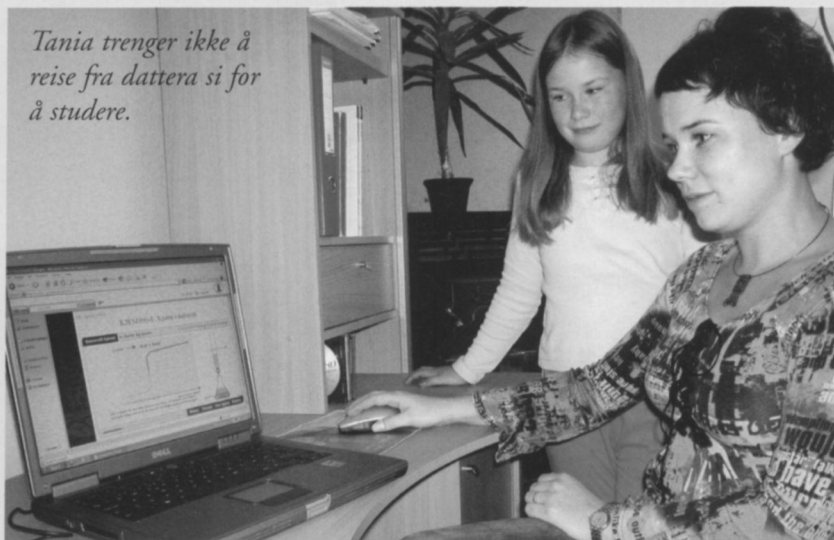
www.lanekassen.no

www.utdanning.no

www.nav.no

Nettet skaper tusenvis av nye studenter

Tania trenger ikke å reise fra dattera si for å studere.

Informasjonsteknologien har ført til at 20 000 studenter nå tar utdanning på nettet. En av dem er Tania Myklebust i Ålesund. Det er 400 kilometer til nærmeste universitet i Bergen, men nå kan hun sitte hjemme i stua og studere kjemi. – Jeg kan ikke komme på en eneste ulempe ved å studere på denne måten, sier hun. Det er veldig inspirerende. Jeg kan selv

bestemme når jeg vil studere og følge forelesninger. Det gjør jeg ved å koble meg til en hvilken som helst pc.

Tania er lærer og studerer som regel i helgen. Hun savner ikke studentmiljøet.

– Vi har et diskusjonsforum på nettet. Der kan vi diskutere med andre studenter og med foreleserne.

(Fra *Aftenposten*, 21.10.04)

Spørsmål til innholdet

- 1 Hvor bor Tania?
- 2 Hvor studerer hun?
- 3 Når studerer hun?
- 4 Hvordan liker hun å studere på den måten?
- 5 Hvordan får hun kontakt med de andre studentene?
- 6 Hva slags jobb har hun?

Fakta

Høyere utdanning er utdanning på universitets- og høyskolenivå. Det er sju universiteter i Norge. De ligger i Oslo, Bergen, Trondheim, Tromsø, Stavanger, Agder og Ås. Universitetene gir ulike eksamener, eller grader; bachelor etter tre år og master etter fem.

Det finnes også mange statlige, regionale høyskoler som gir høyere utdanning etter videregående skole. Noen av dem har undervisning innenfor spesielle fagområder, andre underviser i mange ulike fag på samme måte som universitetene. Disse skolene finnes over hele landet og er gratis på samme måte som universitetene.

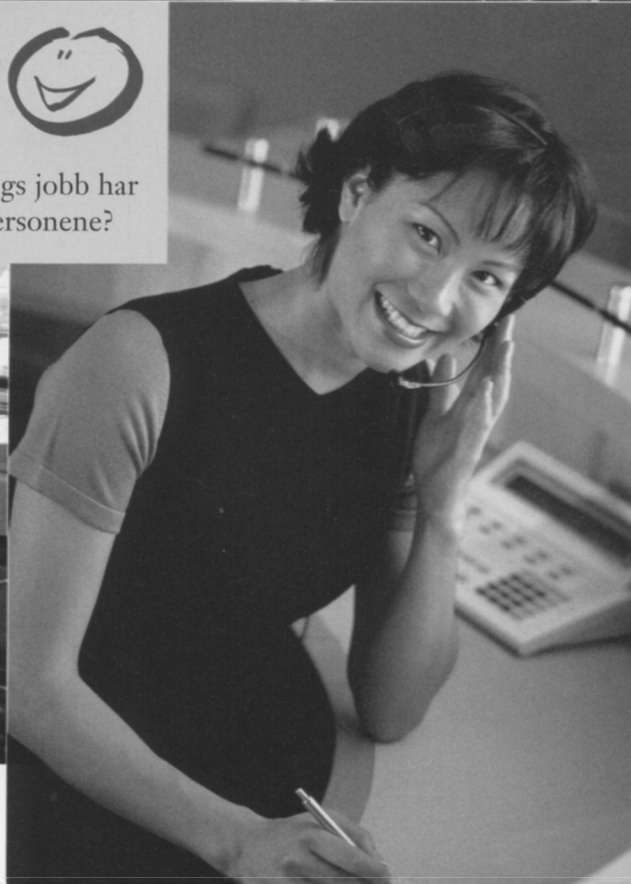
Det finnes også mange private høyskoler. Der må studentene betale ganske mye for en studieplass.

Statens lånekasse for utdanning kan gi lån og stipend til skolegang og høyere utdanning. **Stipend** er penger som man ikke behøver å betale tilbake hvis man fullfører utdanningen. Lånet må man betale tilbake senere, men man betaler ikke renter på lånene mens man holder på med utdanningen. Utenlandske borgere har rett til lån og stipend hvis de har asyl eller opphold på humanitært grunnlag. Også en del utlendinger som er kommet hit til landet av andre grunner, kan få lån og stipend. For eksempel kan en som er gift her i landet, eller har hatt jobb her en bestemt tid, få rett til studielån.

7 Ut i arbeid

- Hva slags jobb har disse personene?

En jobbannonse

 Spor 18

Marvin har alltid hatt lyst til å bli bilmekaniker. Han liker å bruke verktøy og arbeide med hendene. Da han begynte på videregående skole, valgte han yrkesfaglig studieretning. Først gikk han ett år på grunnkurs, mekaniske fag og ett år på videregående kurs 1, bilmekanikerlinje. Etterpå fikk han plass som lærling på et verksted, og der har han vært i to år. Nå har han tatt fagprøven og kan endelig kalle seg for bilmekaniker!

På verkstedet har Marvin fått tilbud om en deltidsjobb. Han vil helst jobbe full tid, og derfor søker han på andre jobber også. Han ser etter jobb både på nettet og i avisene. I en av avisene finner han en interessant annonse:

Se på jobbannonsen. Er det noen ord og uttrykk dere ikke forstår? Spør hverandre og læreren og bruk ordbok.

Borg Auto AS har 23 ansatte. Til vårt verksted søker vi bilmekaniker med fagbrev.

Vi kan tilby:

- Muligheter for faglig utvikling
- God lønn
- Hyggelige arbeidsforhold

Dine kvalifikasjoner:

- Du har fagbrev
- Du har stå-på-humør og er serviceinnstilt
- Du er ansvarsbevisst og kan arbeide selvstendig

Kort om stillingen:

Tiltredelse: Omgående

Lønn: Etter avtale

Type stilling: Fast

Omfang: Heltid

Søknadsfrist: 28. juni

Har du spørsmål om stillingen? Kontakt Erik A.

Sørensen eller Knut Veholt, tlf. 47 60 23 80.

Send skriftlig søknad med CV, attester og referanser til:

Borg Auto AS
Strandgaten 77
5000 Bergen

Hva skal stå i søknaden?

Marvin lurte på om han skal ringe til Borg Auto før han skriver søknaden. Han vil gjerne vite mer om arbeidsoppgavene og hva slags biler verkstedet tar imot. Han spør kjæresten sin, Hedda. Hun virker alltid så sikker og voksen. Hedda mener at det er en god idé å ringe. Da viser han at han er interessert i jobben.

Marvin vet at han trenger én eller flere referanser. Han spør sjefen sin, og heldigvis sier sjefen ja. Da Marvin gikk på skolen, hadde han deltidsjobb i matbutikk. Han satt i kassa og lærte litt om kundeservice. Det vil han nevne i søknaden. Men hva skal han skrive om seg selv? Han er en stille, rolig gutt som føler at det er mye han ikke kan. Hedda hjelper ham igjen. Hun skriver en liten lapp og legger på bordet.

Til Marvin

Du sier:

Jeg er stille.

Jeg er rolig.

Jeg liker å jobbe alene.

Det er mye jeg ikke kan.

Kyss og klem fra Hedda

Du kan heller si:

Jeg er oppmerksom og kan høre på andre.

Jeg blir ikke så lett stresset.

Jeg er selvstendig.

Jeg er nysgjerrig og vil gjerne lære noe nytt.

Marvin jobber på et bilverksted.

Marvin leser lappen og smiler. Han skjønner at han må skryte litt av seg selv. Han skriver søknaden og legger ved kopi av jobbtester og vitnemål fra skolen. «Nå får vi krysse fingrene,» sier han til Hedda og går ut for å poste brevet.

Marvins søknad

Bergen 24.06.08

Marvin Sande
Nordgaten 4
5000 Bergen

Borg Auto AS
Strandgaten 77
5000 Bergen

Søknad på stilling som bilmekaniker

Jeg viser til annonse i Bergens Tidende 13.06.08 og hyggelig samtale med verkstedsjef Knut Veholt 16.06.08. Jeg søker herved den ledige stillingen som bilmekaniker.

Jeg er født i 1986 og har fagbrev som bilmekaniker, lette kjøretøy. De siste to årene har jeg arbeidet som lærling hos Lund Bil AS her i Bergen. Mens jeg gikk på skolen, hadde jeg deltidsjobb i kassa på BRA MAT i Laksevåg.

Jeg er positiv og serviceinnstilt og liker at det er mye å gjøre. Jeg er også nysgjerrig og vil gjerne lære noe nytt. Derfor synes jeg det er veldig spennende å jobbe med biler og motorer. Her skjer det store forandringer hele tiden.

Jeg vil gjerne jobbe hos dere og håper på positivt svar.

Vennlig hilsen

Marvin Sande
Marvin Sande

Vedlegg: CV, to attester og vitnemål

CV

Marvin Sande
 Nordgaten 4
 5000 Bergen
 Tlf. priv.: 47 42 16 40
 Tlf. mobil: 90 26 55 51
 E-post: marsande@hotmail.com

Personalia Født 15.10.86.
 Ugift.

Utdanning 2008 Fagbrev, lette kjøretøy
 2005–2006 VK1, bilmekanikerlinje, Hegg
 videregående skole
 2004–2005 Grunnkurs mekaniske fag,
 Hegg videregående skole

Praksis 2006–2008 Bilmekanikerlærling, Lund Bil
 A/S
 2004–2006 Deltidsansatt, BRA MAT,
 Laksevåg

Annet Aktiv i SKG fotballklubb 2000–2005

Referanser Daglig leder Bjørn Sæter, Lund Bil A/S
 Tlf. jobb: 47 22 00 73
 Tlf. privat: 47 84 64 00

Butikksjef Finn Bråten, BRA MAT
 Tlf. jobb: 47 34 00 01
 Tlf. mobil: 96 75 80 12

Nyttige ord

Fagprøven er eksamen etter yrkesfaglig studieretning. Den kan du ta når du har vært lærling i to år. Når du har bestått fagprøven, får du yrkeskompetanse med **fagbrev**.

CV betyr livsløp (*Curriculum vitae* på latin). CV-en er en kort oversikt over utdanningen din og praksis.

Referanse er en person som kjenner deg godt og kan fortelle om deg. Det kan være en sjef, kollega eller lærer, men ikke familien din. Du må alltid spørre om han/hun vil være referanse først.

Attest er et papir fra arbeidsgiveren din. Attesten forteller hvor lenge du har jobbet, hva du har gjort og hvordan du har fungert i jobben.

Vitnemål er et papir fra skolen som viser hvilke fag du har tatt og hvilke karakterer du har fått.

Ikke lett å få jobb uten fagbrev

Kojo Mahama (28) har åtte års utdanning. Han mangler tre måneders praksis på bilverksted for å få fagbrev som bilmekaniker.

Kojo Mahama vet ikke lenger hvor mange jobber han har søkt på. Men det er mange.

– De fleste bedriftene svarer ikke engang. Andre sier at de ikke har noe ledig, selv om de nettopp har hatt annonse i avisen. Nå vurderer jeg å gå til folkeregisteret og skifte navn, sier han.

Da Kojo kom til Norge i 1990, hadde han fagbrev som bilmekaniker fra hjemlandet Ghana.

– Da jeg kom til Norge, fikk jeg beskjed om at fagbrevet ikke var gyldig. Etter ett år på folkehøgskole og ettårig norskkurs begynte Kojo på grunnkurs mekaniske fag på Ørsta videregående skole. Etter VK1 bilmekaniker var planen å få plass som lærling på et verksted.

Det var umulig, og Kojo tok derfor VK2. Han var ferdig i 1997.

– Jeg trenger noen måneder på et bilverksted for å få lov til å gå opp til fagprøven. Målet er å begynne på teknisk fagskole, men jeg kommer ikke inn uten fagprøve. Min største drøm er å starte eget firma. Det kan jeg heller ikke, sier Kojo.

Flere steder har han fått beskjed om at han ikke får jobb fordi han ikke har fagbrev. Det samme svaret har han fått på verksteder som søker etter hjelpearbeidere. I dag jobber han som rengjøringsassistent. Nå vurderer han å ta drosjelappen for å begynne som drosjesjåfør. Da vil han tjene bedre.

(Fra *Dagbladet*, 05.12.04)

Har dere positive eller negative erfaringer fra arbeidslivet her i landet? Har dere venner eller familie med ulike erfaringer?

Spørsmål til *Ikke lett å få jobb uten fagbrev*

- 1 Hvilken utdanning har Kojo Mahama fra hjemlandet?
- 2 Hvilken utdanning har han fra Norge?
- 3 Hva ønsker han å gjøre her i Norge?
- 4 Hvilke problemer har han møtt?
- 5 Hva gjør han i dag?

Likestilling i arbeidslivet

Det skal være likestilling i arbeidslivet. Normalt skal alle jobber være åpne for alle som er kvalifisert. En arbeidsgiver har ikke lov til å si at han ønsker en kvinne eller en mann til en bestemt jobb. Han kan heller ikke si at en arbeidstaker for eksempel må være nordmann. Arbeidsgiveren kan ikke spørre en kvinne om hun er gravid, og ingen har plikt til å fortelle om sykdom, religion eller andre personlige ting.

I jobber der det er få menn, for eksempel i barnehager, er det likevel mulig å prioritere en mann. På samme måte kan man prioritere en kvinne på et område der det jobber få kvinner.

Fra 1978 har vi hatt en likestillingslov og et likestillingsombud som skal sørge for at man følger denne loven. Noen kvinner har for eksempel fått beskjed om at de ikke kan bruke hodeplagg (hijab) på jobben. De har klaget til Likestillingsombudet, og ombudet mener at et slikt forbud kan være diskriminerende. I 2004 måtte et stort hotell i Oslo forandre uniformsreglene, slik at kvinner kunne bruke hodeplagg på jobben.

Line Due Hauge er Oslos første kvinnelige brannkonstabel.

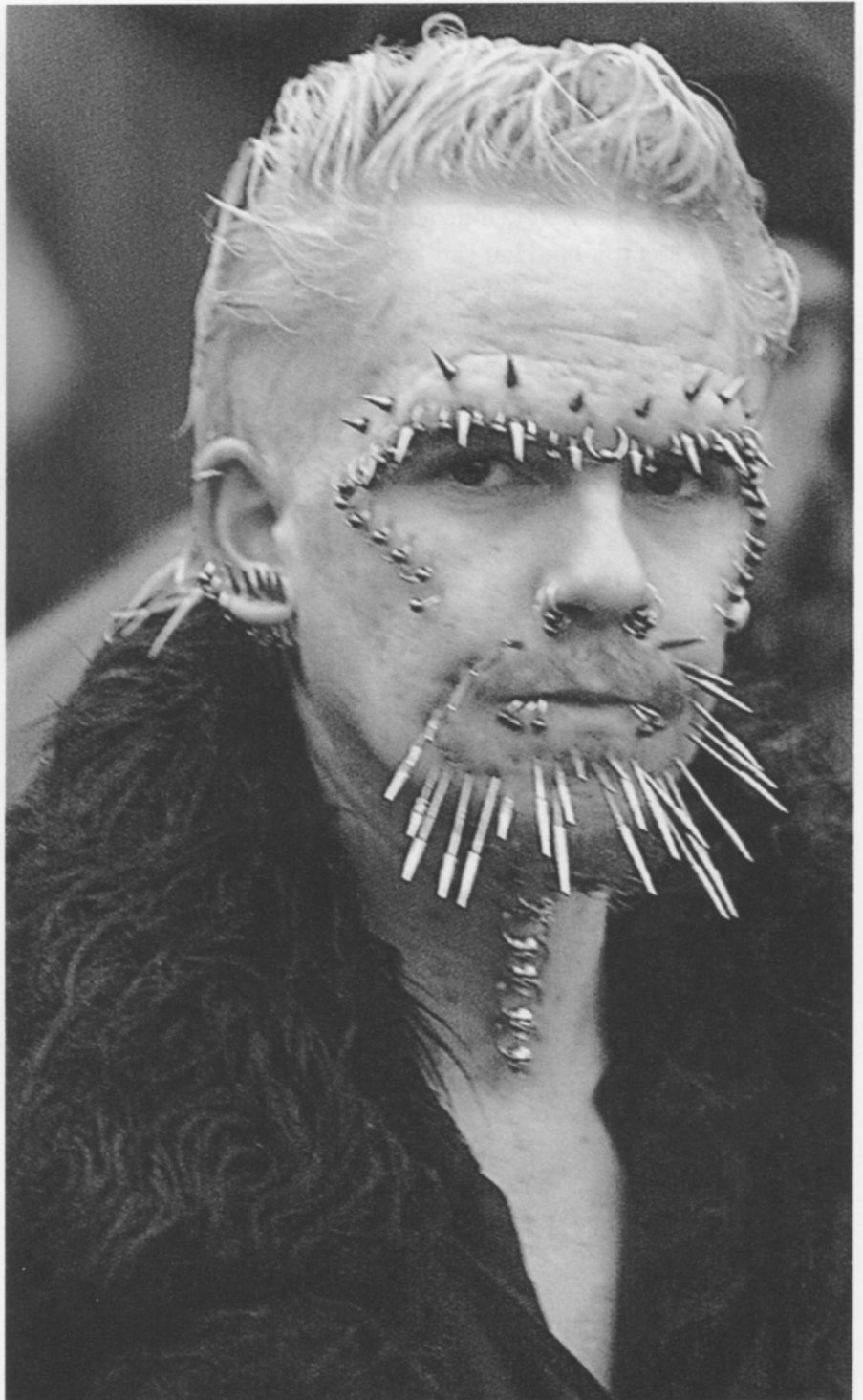
Nyttige ord

En arbeidsgiver tilbyr arbeid til andre. Arbeidsgiveren kan være en person som eier en butikk eller en fabrikk, eller det kan være et firma eller en organisasjon.

En arbeidstaker er ansatt for å arbeide hos en arbeidsgiver.

- Synes dere at det er diskriminerende å forby religiøse hodeplagg på jobben?
Kan det være arbeidsplasser der spesielle klær kan være et problem?
- Se på bildet av den unge mannen til høyre. Hva gjør han, tror dere? Hvor bor han? Ville dere ha ansatt ham?

Ville du ha ansatt denne mannen?

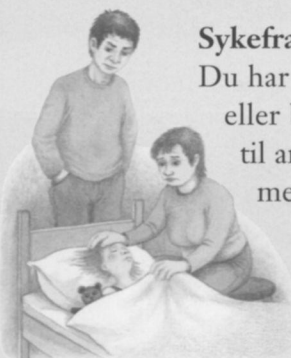
Fakta

Arbeidsmiljøloven

Stortinget har vedtatt mange lover som angår forhold i arbeidslivet. *Arbeidsmiljøloven* er en sentral lov. Her står det blant annet:

Arbeidstid

Normal arbeidstid er 37,5 timer i uka. Da er lunsjpausen ikke inkludert. Hvis du må arbeide mer enn normal arbeidstid, skal du ha *overtidsbetaling*. Overtidsbetaling skal være minst 40 % i tillegg til vanlig lønn. Mange arbeidstakere har en avtale der de får fri i stedet for ekstra betaling. De *avspaserer*. Hvis de for eksempel har arbeidet overtid i 4 timer, har de rett til fri i 4 timer senere. Hvis de vil avspasere en hel dag, må de avtale dette med arbeidsgiveren i god tid først.

Sykefravær/fri fra jobben

Du har rett til å være borte fra jobben hvis du eller barna dine er syke, men du må melde fra til arbeidsgiveren. Dersom sykdommen varer mer enn tre dager, må du ha legeattest.

Trenger du å være borte av andre grunner, må du søke om *permisjon*. Du kan søke om permisjon hvis du for eksempel skal flytte eller feire en religiøs festdag. Det er arbeidsgiveren som bestemmer om du får fri.

Arbeidsavtale

Arbeidsmiljøloven forteller også at du og arbeidsgiveren skal skrive en arbeidsavtale. I avtalen skal det være opplysninger om arbeidet ditt, når du begynte, hvor lenge du skal jobbe der (hvis du ikke har fast jobb), om lønn og arbeidstid, og om ferie og feriepenger. I loven står det også at du har rett til opplæring i en ny jobb. I noen jobber har du en prøvetid – ofte tre måneder – der arbeidsgiveren kan vurdere om du passer i jobben. Dersom du har prøvetid, skal dette stå i arbeidsavtalen.

Fagforening

Alle arbeidstakere har rett til å organisere seg i en fagforening. Du kan lese mer om fagforeningene på side 110.

LOV

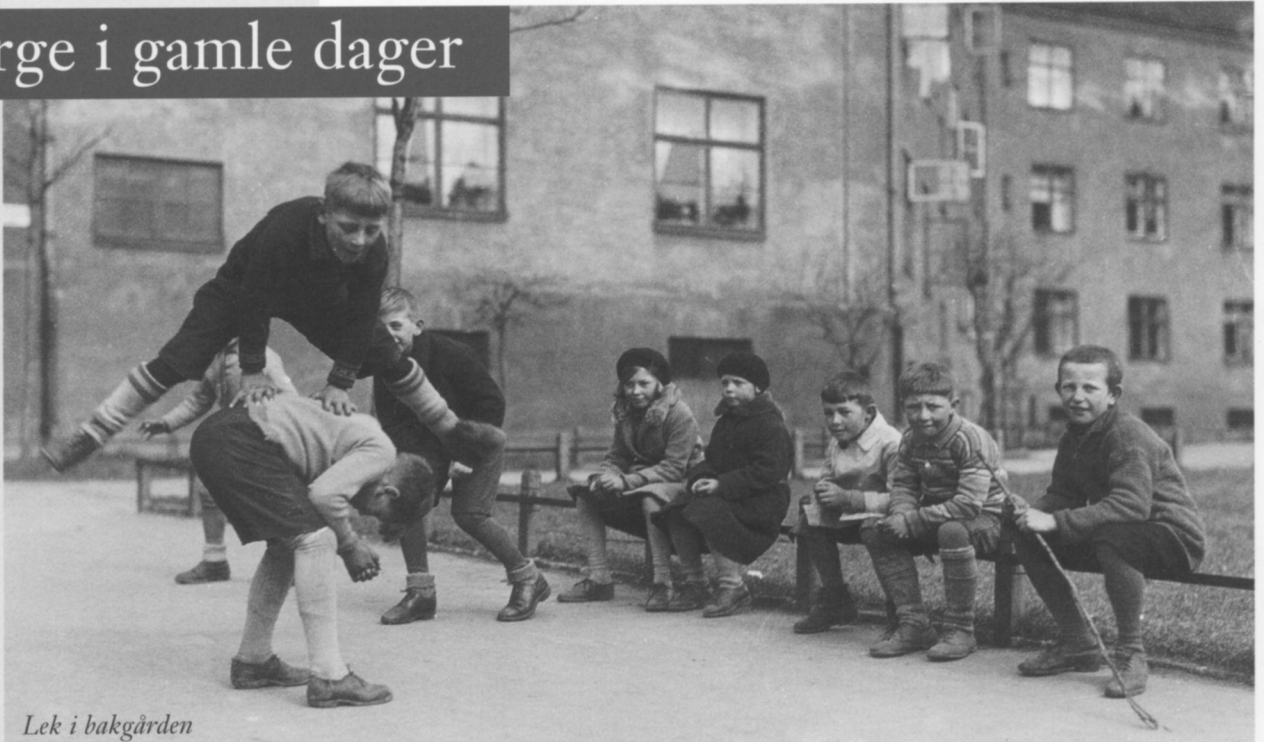
av 4. februar 1977 nr. 4

OM ARBEIDERVERN OG ARBEIDSMILJØ M.V. (ARBEIDSMILJØLOVEN)

med endringer, sist ved lov
av 2. juli 2004 nr. 59
(i kraft 1. januar 2005)

CAPPELEN AKADEMISK FORLAG
LOVDATA

8 Norge i gamle dager

Lek i bakgården

Famlieliv

Hvordan var det da du var liten?

Spor 19

8 - Norge i gamle dager

Silje og bestefaren sitter foran tv-en og spiser pizza.

Silje: Bestefar, hadde dere pizza da du var liten?

Bestefar: Nei, og ikke tv heller.

Silje: Hva gjorde dere da?

Bestefar: Vi hørte på radio, og så lekte vi mye ute i gata. Det var ikke så mange biler den gangen.

Silje: Var det ikke litt kjedelig?

Bestefar ser på Silje og smiler:

Nei, det var ikke kjedelig, men det var ei mye roligere tid. Folk hadde tid til å stoppe og prate sammen, og til å stikke innom på en kopp kaffe om kvelden. Alle har det så travelt i dag.

Silje: Det samme sier oldemor, enda hun hadde fem barn og verken vaskemaskin eller ferdigmat i fryseren. Er ikke det litt – litt ulogisk?

Bestefar: Jo, og kanskje er jeg romantisk når jeg snakker om barndommen. Men det er slik jeg husker den.

Silje: Jeg har lyst til å snakke mer med oldemor om dette.

Bestefar: Gjør det, men da bør du ha god tid. Oldemor elsker å snakke om gamle dager.

Hva gjorde du da du var liten, bestefar?

Vi får stadig nye maskiner som skal hjelpe oss i hverdagen. Likevel opplever mange at de får dårligere og dårligere tid. Hva kan grunnene være til det?

Mange levde hele livet sitt på samme sted. «Telemarksjenter» av Erik Werenskiold. 1883.

Livet på landet

Hvis vi sammenlikner det norske samfunnet i dag med samfunnet for cirka 150 år siden, er det mange og store forskjeller. I 1850 var folketallet i Norge 1,4 millioner. Av disse bodde 1,2 millioner på landet. Folk på landet hadde husdyr og dyrket jorda. Ved siden av jobbet de i skogen eller med fiske.

Kvinnene hadde mye å gjøre. De laget klær og mat til hele familien. Dessuten passet de på barna og hjalp syke og gamle. Det var også kvinnene som hadde ansvar for dyrene, så arbeidsdagen kunne bli lang.

Det var lang vei mellom bygdene, og mange levde hele livet sitt på samme sted. Der ble de født, der giftet de seg og der døde de. Kirka hadde en sentral plass i bygda. På søndagene gikk folk til kirka for å høre på presten og for å møte hverandre. På vei til kirka stoppet folk en stund, pratet sammen og spurte om siste nytt.

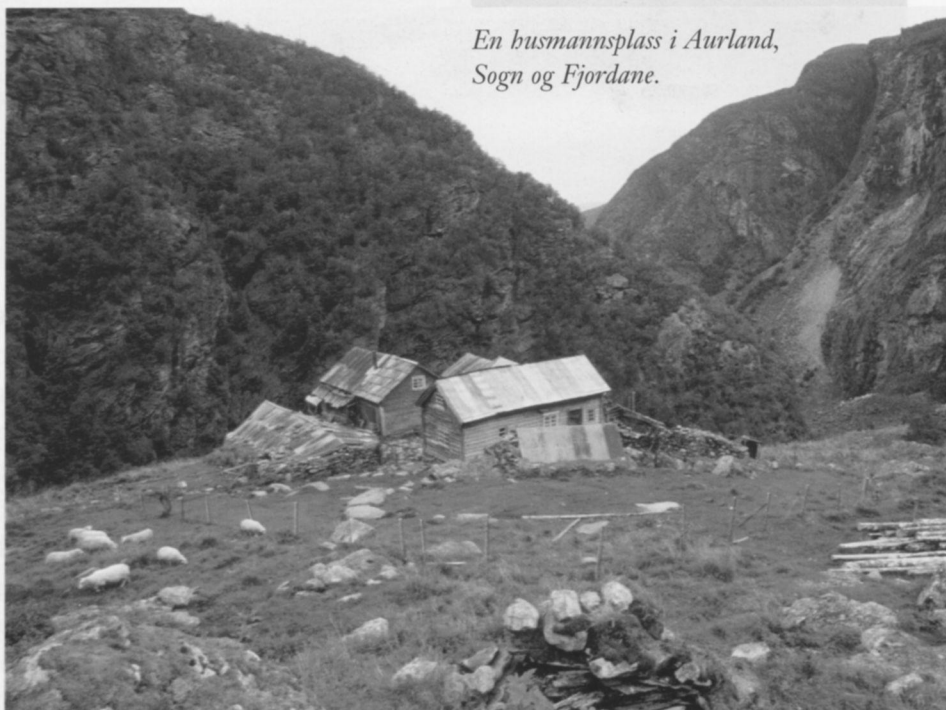

Der traff også ungdommen hverandre. Utenfor kirka kunne de snakke sammen og se litt ekstra på den de var forelsket i. De så hverandre også i brylluper og på dans. Vanligvis fikk de unge lov til å gifte seg med den de var glad i, men foreldrene la ofte et sterkt press på barna. Helst ville de ha en svigersønn eller svigerdatter som eide hus og jord.

På gården bodde ofte mange generasjoner sammen. Når ei jente giftet seg med en bondesønn, var det vanlig at hun flyttet til gården hans og bodde sammen med svigerforeldrene. Det var derfor viktig å ha et godt forhold til dem, spesielt til svigermora. Den unge kona skulle lære alt om gården av svigermora. Som regel gikk det bra, men noen unge koner følte seg som en hushjelp i huset. De følte seg ikke velkommen i det hele tatt.

De som ikke hadde egen jord, måtte arbeide hos andre, enten som gårdsarbeidere eller som *husmenn*. En husmann leide litt jord hos en bonde, ofte på den dårligste plassen i bygda. Der bygde han hus og ryddet jorda slik at det var mulig å dyrke noe der. På Østlandet måtte husmannen og familien arbeide for bonden fra tidlig om morgenen til sju eller åtte om kvelden. Etter den tid kunne de dyrke sin egen jord, men det ble ofte sene kvelder. Husmennene fikk ei lita lønn, men den gikk med til å betale leie for jorda. På Vestlandet og i Nord-Norge kunne de også få inntekter ved å fiske, så der var forholdene litt bedre.

Husmennene fikk bare leie jorda, ikke kjøpe den, og plassen de bodde på, kunne ikke gå i arv til barna. Da bøndene fikk bedre maskiner, trengte de ikke så mange arbeidsfolk. Mange husmenn måtte derfor flytte fra plassen. De som ikke fant annet arbeid på landet, flyttet inn til byene og prøvde å få arbeid der.

En husmannsplass i Aurland, Sogn og Fjordane.

Nyttige ord

Jordbruk er å bruke eller dyrke jorda for å leve av den.

Man **dyrker jorda** når man produserer for eksempel korn, poteter eller gress.

Før man kan dyrke noe, må man **rydde jorda**. Da tar man bort store steiner og trær og gjør jorda klar til dyrking.

Husdyr kaller vi dyr som sau, gris, ku og hest.

Her ser vi Akerseelva og Schweigaards bro, ca. 1912.

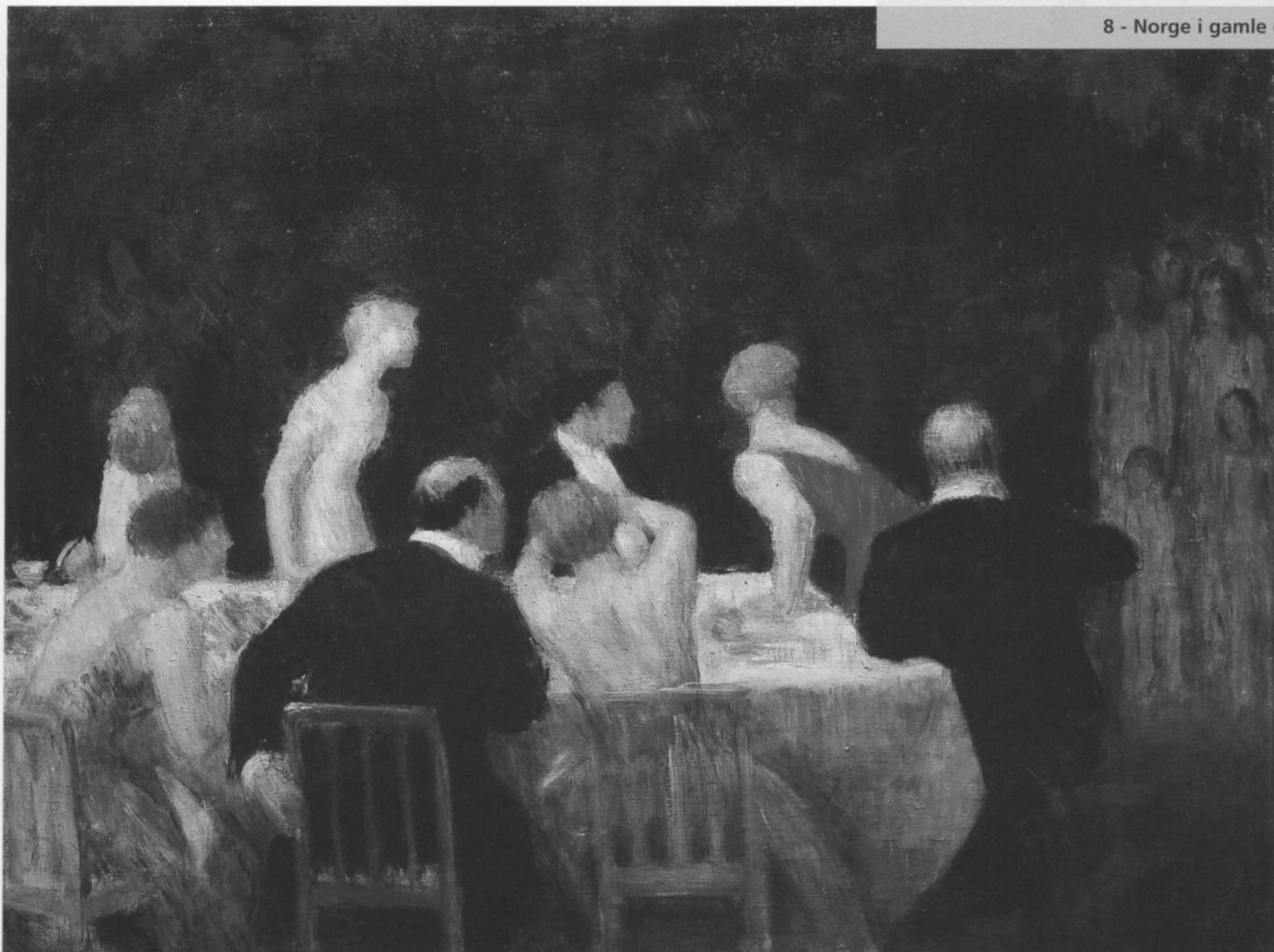

I byen

Byene var små for 150 år siden, men etter hvert kom det flere fabrikker og nye arbeidsplasser. De som ikke hadde arbeid eller egen jord på landet, flyttet inn til byene. Der håpet de å få arbeid på fabrikker, i butikker, på kontorer eller som hushjelp.

Det var hardt å jobbe på fabrikkene. Arbeidstida var lang. Arbeiderne begynte klokka fem eller seks om morgenen, og de arbeidet til klokka sju om kvelden. Ofte arbeidet både mannen og kona på fabrikk, og i mange familier måtte barna også jobbe. Lønna var så lav at det var vanskelig å klare seg.

De som eide fabrikkene, bodde i store hus og leiligheter langt unna bråket og røyken fra fabrikkene. I Oslo bodde mange av dem på

vestkanten, i områdene vest for Akerselva. Arbeiderne bodde ofte på østkanten, i nærheten av fabrikkene.

På vestkanten bodde også de som hadde gode jobber, som advokater, leger og rike kjøpmenn. I disse familiene arbeidet som regel ikke kvinnene utenfor hjemmet. De skulle sitte hjemme og brodere, spille piano og lese. Nesten alle hadde hushjelp. Hushjelpen laget mat, vasket huset og passet barna. Mange av de rike kvinnene syntes dette var et kjedelig liv, men det var ikke lett å forandre på det. Kvinnens plass var i hjemmet, og bare der. Det var svært få kvinner blant de velstående som brøt dette mønsteret. De som gjorde det, ble for eksempel lærere eller kunstnere.

«Et middagselskap» av Erik Werenskiöld. Hva forteller bildet?

Spørsmål til / byen

- 1 Mange flyttet til byen. Hva slags arbeid kunne de få?
- 2 Hvor lang var arbeidsdagen på fabrikken?
- 3 Hvordan var lønna der?
- 4 I Oslo var det et skille mellom øst og vest. Hvem bodde på østkanten, og hvem bodde på vestkanten?
- 5 Hva gjorde kvinnene i rike familier?

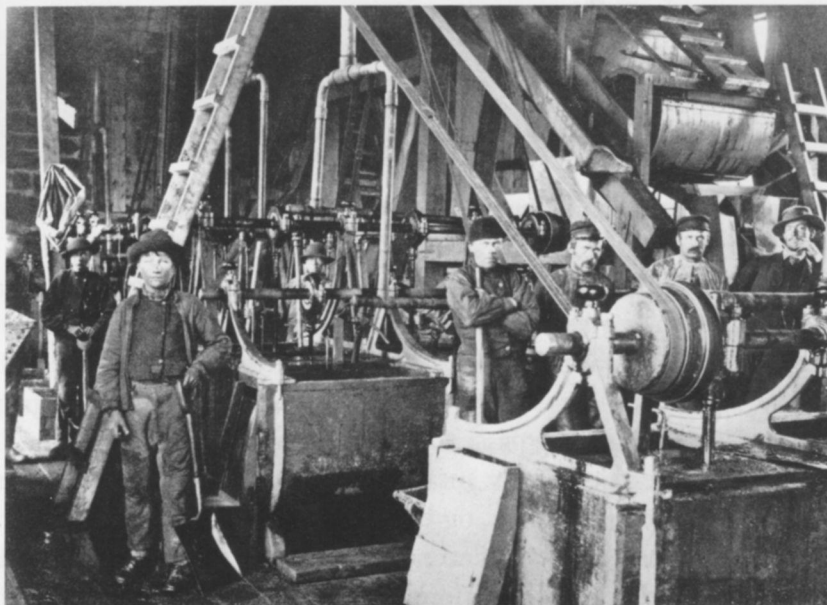
Spor 20

To historier fra gamle dager

En mann forteller hvordan det var å være ung og fattig i Kristiania (som Oslo het den gang) for hundre år siden:

«Jeg ble konfirmert i 1894. Da hadde jeg gått sju år på skolen. Ved siden av skolen måtte jeg arbeide full dag på fabrikken, og det var hardt. Mange fattige familier måtte sende guttene sine på arbeid mens de gikk på skolen. Skolen begynte klokka åtte. Vi sto opp klokka fem og gikk til arbeidet på fabrikken. Noen minutter før åtte sprang vi til skolen, men klokka elleve var vi tilbake på fabrikken igjen. Det var verst for de ungene som måtte arbeide om natta på fabrikken. De var helt utslitt og sovnet med en gang de kom på skolen. Noen ganger snorket de så høyt at den stakkars læreren måtte stoppe undervisningen.»

Barnearbeid i «Vaskeriet» ved Røros kobberverk i 1890-årene.

En gammel dame fra vestkanten i Oslo forteller fra barndommen sin rundt 1890:

«Jeg er oppvokst i Løvenskioldsgate i Oslo, eller Kristiania, som byen het den gang. Der bodde jeg sammen med far, mor og to brødre i en stor leilighet. Leiligheten hadde seks rom pluss pikeværelse, bad, kjøkken og entré.

Pikeværelset var lite og lå bak kjøkkenet. Hushjelpen vår, eller «piken», som vi sa, bodde der. Hun sto opp klokken seks om morgenen, kokte vann, laget frokost, vasket klær og gulv. Piken hadde aldri en hel fridag, det var ikke vanlig på den tiden.

Mor satt i dagligstuen og leste. Hun satt alltid i sofaen ved vinduet. Da kunne hun samtidig se ut av vinduet og ned på gaten. Jeg tror hun kjedet seg mange ganger, men hun sa aldri noe.

Jeg var yngre enn mine to brødre. Likevel var det jeg som måtte hjelpe dem. Når far kommanderte: «Gå og hent en spiseskje til din bror», ja, da måtte jeg gjøre det. Det var ingen likestilling den gang.

På søndagene hadde vi nesten alltid gjester til middag; onkler, tanter, fettere og kusiner. Da hjalp også mor til på kjøkkenet. Den dagen spiste vi ofte oksestek og en god dessert, for eksempel riskrem med rød saus.»

Frokost i en borgerlig familie i Kristiania rundt 1910.

Fortell hverandre om et land dere kjenner godt.

- Bor de fleste i byer eller på landet?
- Har dere bodd i dette landet?
- Fortell om stedet dere kommer fra. Har det skjedd store forandringer der i løpet av de siste 50–100 årene?

9 Utvandring og innvandring

*Innvandrere fra mange land
har kommet til Norge de siste
20-30 årene.*

*Norske innvandrere i
Minnesota i 1904.*

På norskkurs

Spor 21

9 - Utvandring og innvandring

Maryam: Å, du er så flink i norsk! Hvordan klarer du det?

Usman: Kona mi hjelper meg. Hun har gått på skolen her i landet og kan mye norsk.

Maryam: Du er heldig som kan få hjelp. Hvor lenge har du vært her nå?

Usman: Snart ett år. Jeg håper at jeg kan lære nok norsk til at jeg kan begynne å arbeide til neste år. Hvor lenge har du bodd her?

Maryam: Nesten to år. Først bodde jeg litt over et år på asylmottak med barna mine. Så flyttet vi hit. Nå har vi bodd her i åtte måneder. Men jeg lærte ikke mye norsk før jeg kom på dette kurset.

Usman: Trives du?

Maryam: Jeg er veldig glad for å være i trygghet. Barna mine har det godt og trives på skolen. Men jeg synes ikke det er så lett å finne seg til rette. Det er så mye som er annerledes enn hjemme.

Usman: Lengter du hjem?

Maryam: Nå er situasjonen hjemme så vanskelig at det er umulig for meg å bo der. Men hvis det blir fred, vil jeg helst reise tilbake. Hva med deg? Lengter *du* hjem?

Usman: Ja, jeg lengter ofte etter familie og venner. Men kona mi har stor familie her, og jeg har fått noen nye venner. Søndag var jeg til og med på skitur! Jeg klarte å holde meg på beina.

Maryam: Jeg er glad hvis jeg klarer å *uttale* «skitur»!

- Fortell om innbyggerne i andre land dere kjenner.
- Er det mange nasjonaliteter som bor der?
Minoritetsgrupper?
- Hvordan er integreringen av dem som kommer fra andre steder?

Samene har status som urbefolkning her i landet. Det er et mål å beskytte deres språk og deres tradisjoner.

Befolkningen i Norge

Vi er vant til å tro at Norge hadde en homogen befolkning før den moderne innvandringen begynte. Men det er ikke helt riktig. Det har lenge vært ulike folkegrupper her i landet.

Samene har bodd i den nordlige delen av landet i minst to tusen år. Tidligere prøvde myndighetene å undertrykke det samiske språket og den tradisjonelle kulturen. Politikernes mål var at samene skulle bli vanlige nordmenn. Men dette har endret seg, og nå får samene støtte til å bevare sin egen kultur.

I mange hundre år har det kommet innvandrere til Norge for å arbeide. I 1920 var 2,8 % av befolkningen innvandrere. Den gangen kom de fleste fra nabolandene og fra en del andre land i Vest-Europa. I løpet av de siste 30–40 årene har imidlertid forholdene forandret seg ganske mye. Nå bor det innvandrere fra 200 ulike land i Norge. I 2007 var det omtrent 415 000 innbyggere med innvandrerbakgrunn. Dette tallet inkluderer omtrent 60 000 barn og unge som er født her i landet av to utenlandske foreldre.

Fakta. Befolkningstall, 2004

Innbyggere i Norge: 4 600 000

Innvandrerbefolkning: 349 000.
289 000 er 1. generasjonsinnvandrere.
60 000 er født her i landet av to utenlandske foreldre.

Omtrent 100 000 har flyktningsbakgrunn.

46 % av innvandrerne har fått norsk statsborgerskap.

Oslo har flest innvandrere, i alt 114 000.
21,8 % av befolkningen i Oslo har sin bakgrunn fra andre land.

Antall innvandrere fra en del land. 1. januar 2004

Europa		Asia	
Danmark	17 922	Afghanistan	4 496
Sverige	21 890	Filippinene	6 461
Bosnia-Hercegovina	13 271	India	4 547
Jugoslavia	8 840	Irak	14 856
Polen	6 797	Iran	11 634
Russland	7 189	Pakistan	14 874
Storbritannia	10 325	Sri Lanka	7 949
Tyskland	10 515	Thailand	5 718
Afrika	31 575	Vietnam	11 862
Eritrea	1 566	Amerika	19 500
Etiopia	2 264	Brasil	1 139
Marokko	4 275	Chile	5 594
Somalia	12 166	Canada	1 158
		Cuba	429
		USA	6 958

Nyere innvandring

Innvandringen til Norge økte kraftig omkring 1960. Da hadde landet en god økonomisk periode, og det var behov for flere arbeidstakere. Til å begynne med kom det flest innvandrere fra vestlige land. Fra 1970 økte antallet innvandrere fra Afrika, Asia og Latin-Amerika. Det kom spesielt mange fra Pakistan. Men etter hvert økte arbeidsledigheten, og behovet for arbeidskraft ble mindre. Det var også vanskelig å finne bolig til alle som kom. I 1975 fikk vi derfor innvandringsstopp. Da kom det nye regler for arbeidsinnvandring, og det ble vanskeligere å komme hit for å jobbe, spesielt for ufaglærte.

Det kommer likevel mange innvandrere til Norge. Borgere fra EØS-landene (se side 82) kan få oppholds- og arbeidstillatelse hvis de har

- Diskuter årsakene til at folk flytter fra et land til et annet.
- Vet dere grunnen til at det er kommet mange innvandrere fra noen av landene i tabellen på forrige side?

Det er behov for unge innvandrere på arbeidsmarkedet.

tilbud om arbeid. I tillegg kan ulike spesialister få arbeid dersom det er behov for dem her i landet. En spesialist er en person som har en spesiell fagutdanning.

Mange politikere og økonomer mener at Norge trenger større arbeidsinnvandring i framtida for å få nok folk til alle jobber. Det er mange gamle her i landet, og det blir flere og flere pensjonister. Da kan det bli for få unge til å gjøre alle jobbene.

I de siste årene har antall asylsøkere økt. Det er store uroligheter i mange deler av verden, og mange må flykte fra forfølgelse, vold og krig. Dermed øker tallet på mennesker som trenger beskyttelse. Noen kommer hit på egen hånd og søker politisk asyl. Hvis myndighetene godtar søknaden og gir politisk asyl, får asylsøkeren status som flyktning. Noen flyktninger kommer også via FN.

Fakta

Forhold som kan gi oppholdstillatelse her i landet nå:

Flukt

Personer som flykter fra konfliktområder, kan få politisk asyl eller opphold på humanitært grunnlag. Det vil si at det er sterke menneskelige, individuelle grunner til at de får opphold.

Familiegjenforening

Ektefelle til innvandrere som allerede har opphold, og barn under 18 år, kan få opphold, slik at familien kan bo sammen.

Arbeid

For borgere fra EØS-området (se neste side) er det enkelt å få arbeids- og oppholdstillatelse. Arbeidssøkere fra land utenfor EØS-området kan få arbeids- og oppholdstillatelse hvis de har kvalifikasjoner som Norge har behov for, og dersom de har tilbud om jobb. Det er også mulig å få opphold til kortvarig arbeid som au pair eller praktikant, eller som sesongarbeider.

Utdanning

Utenlandske borgere kan få opphold for å gjennomføre spesielle studier i Norge.

Utlendingsdirektoratet (UDI) har laget *faktaark* på mange språk med mer informasjon om ulike typer oppholdstillatelse. (Se www.udi.no (tillatelser – faktaark)).

Noen kommer til Norge for å studere.

Spørsmål

- 1 Hvem er samene?
- 2 Hvor kom de fleste innvandrerne fra tidlig på 1900-tallet?
- 3 På hvilken måte forandret innvandringen seg på slutten av 1900-tallet?
- 4 Hvor mange innvandrere var det i Norge i 2004?
- 5 Hvorfor kom det mange hit til landet på 1960-tallet?
- 6 Hvorfor fikk vi innvandringsstopp i 1975?
- 7 Hvem får oppholdstillatelse i Norge nå?

Utvandring fra Norge

I siste halvdel av 1800-tallet begynte en stor utvandring fra Europa. Det var mangel på arbeid i mange land, og det var vanskelig å klare seg. Omtrent 52 millioner europeere emigrerte i perioden 1846–1932. De fleste dro til USA. Der var det muligheter til å tjene godt og få et bedre liv, og det lokket mange til å forlate hjembygda.

Fra Norge utvandret det nesten 850 000 mennesker i denne perioden. I løpet av de ti årene mellom 1900 og 1910 utvandret 8 % av befolkningen! Noen hadde religiøse og politiske grunner til å dra, men de fleste flyttet av økonomiske grunner. Hjemme kunne det være vanskelig å få arbeid, og de hørte om de store mulighetene og den store friheten de kunne finne i USA. Det var ikke alltid så lett. Mange hadde det hardt i begynnelsen og lengtet hjem. Men etter hvert klarte de fleste seg bra. Ofte slo nordmenn seg ned i grupper på samme sted og holdt sammen og hjalp hverandre. De bygde egne skoler og kirker og holdt seg mest

Emigrantskipet «Montebello» på vei til USA i 1903.

for seg selv. Til å begynne med giftet de seg helst med andre nordmenn. Men de unge ble litt etter litt mer amerikanske enn norske, og i dag er nordmennene for det meste helt integrert i det amerikanske samfunnet. Noen holder på sin norske tilknytning og feirer 17. mai med norske flagg og norsk musikk og mat. Det norske språket har overlevd lenge, men nå er det ganske få av utvandrerfamiliene som snakker norsk. Av dem som dro fra Norge til Amerika, var det omtrent en fjerdedel som flyttet tilbake til Norge igjen. Mange av dem hadde god økonomi og brakte også med seg nye tanker og ideer til hjemstedet.

Klimaflyktninger.

I det siste har vi fått en ny type utflytting fra Norge. Mange tusen pensjonister har flyttet fra landet. De har slått seg ned i land med et varmere klima. De fleste har flyttet til Spania. Noen bor der fast, andre bor i Norge om sommeren og i sydligere områder i vinterhalvåret. Det er godt å komme bort fra kalde, mørke vinterdager og glatte veier og fortauer. I et varmere klima opplever mange at de både får bedre helse og et mer aktivt sosialt liv.

Litteratur om å være emigrant/ immigrant

Ole Edvart Rølvaag var en av mange nordmenn som emigrerte til Amerika på slutten av 1800-tallet. Han har skrevet romaner om norske emigranter og om hvordan livet ble for dem og familiene deres.

I romanen *Peder Seier* fra 1927 forteller han om en ung norsk gutt som er født og oppvokst i Amerika. Han har mange venner utenfor det norske miljøet, og synes engelsk er mye lettere både å lese og skrive enn norsk. Mora hans, Beret Holm, er ikke glad for dette. Hun er redd for at gutten skal glemme norsk språk og kultur, og hun misliker den frie moralen i det amerikanske samfunnet.

En kveld hører hun at sønnen leser høyt fra ei engelsk skolebok. Han leser med høy, glad stemme og vil at alle skal høre på. Når han er ferdig, ber hun ham om å lese litt fra en norsk avis for henne.

Peder Seier

«Hva er det?» spurte han tregt.

«Les nå denne fortellingen for meg, jeg fikk så vondt i øynene.»

«Huh,» sa han og tidde.

«Du kan nå gjøre såpass for mor di.»

Peder betenkte seg en lang stund; hele skikkelsen satt slapp og treg. Endelig begynte han å lese. Hvert andre ord hakket han i stykker og stavet, eller han sa det galt: stemmen var full av uvilje og gråt, - det hørtes ut som noen seigpinte ham.

Beret hørte på dette en stund. Så grep hun ham i armen og rystet ham:

«Nå leser du skikkelig.»

Pause.

«Hører du hva jeg sier?»

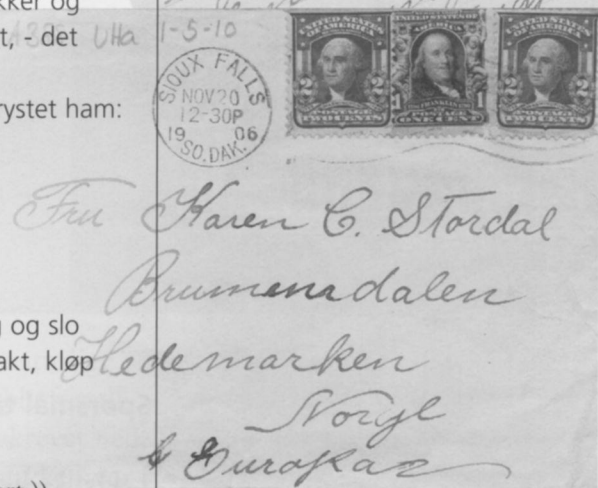
Peder gned seg i øynene.

«Jeg leser jo!» stammet han hikstende.

Da tok sinnet henne, voldsomt som et stormstøt. Hun sprang og slo ham under øret, grep ham i skuldrene og ristet ham av all makt, kløp det ene øret og holdt det, mens hun slo det andre.

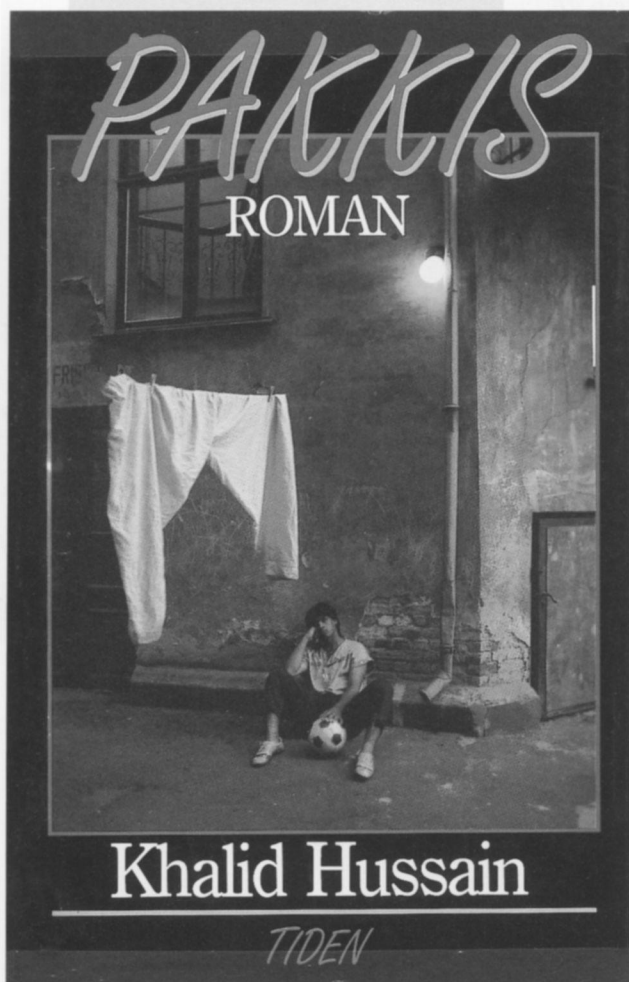
«Vil du nå lese kanskje?» spurte hun hest og pustet tungt.

(Fra Ole Edvart Rølvaag: *Peder Seier*. (Språket er modernisert.))

Amerikabrev

Boka *Pakkis* fra 1986 er skrevet av en ung, pakistansk gutt, Khalid Hussain. Han kom til Norge sammen med foreldrene da han var tenåring. I boka møter vi en pakistansk ungdom, Sajjad, som stadig har konflikter med foreldrene sine. Han går på norsk skole, og i fritida liker han å være sammen med norske venner. Faren er redd for at sønnen skal fjerne seg fra pakistansk kultur og religion og snakker til ham:

Pakkis

- Er du muslim? spurte faren kaldt og rolig.
- Ja, jeg er muslim. Sajjad begynte å få klumper i halsen.
- På hvilken måte er du muslim – pleier du å dra i moskeen for å be – eller hjemme en gang iblant? (...)
- Nei, svarte Sajjad kort.
- Hvorfor ikke det?
- Nei, jeg har vel ikke tid.
- Har du ikke tid? Det er ikke noe svar! Kan du forresten be, eller har du glemt det også? Få høre! Begynn fra starten. Sajjad begynte å be høyt. I det tredje verset begynte han å få problemer. Faren så ikke blid ut. (...)
- Synes du det er vanskelig å lære bønnen utenat? Hadde dette vært i Pakistan, så kunne du spørre en hvilken som helst tre-fireåring på gata. Han hadde kunnet dette til og med.
- Ja, men dette er ikke Pakistan, det er Norge.
- Hva mener du med det? Faren ble ordentlig irritert på ham.
(...)
- Tenk litt på hjemlandet ditt. Du er ikke nordmann! Selv om du kler deg som dem og begynner å oppføre deg som dem, kommer du aldri til å bli som dem. Du er pakistaner, få det inn i hodet ditt.

(Fra Khalid Hussain: *Pakkis*)

Spørsmål til tekstene

- 1 Hvilke likheter finner dere mellom Peder og Sajjad?
- 2 Hvilke likheter ser dere mellom foreldrene deres?

10 Det var en gang – om eventyr og folketro

Eventyrene

Spør 22

Eventyrene er små fortellinger om dyr, mennesker og overnaturlige vesener som bor ute i naturen. Historiene er gamle, og de ble fortalt fra generasjon til generasjon i mange hundre år før de ble skrevet ned. Vi vet ikke hvem som først diktet disse historiene, og vi vet ikke hvor i verden de kommer fra. Ei av de eldste eventyrbøkene vi kjenner, er ei

Trollene på vei til gilde i Soria Moria slott. Theodor Kittelsen, 1904.

indisk bok som heter *Pantsjatantra*. Den er cirka 1800 år gammel. Her i landet ble eventyrene samlet og skrevet ned for cirka 150 år siden.

De fleste ble skrevet ned av Peter Christen Asbjørnsen og Jørgen Moe.

«Dette eventyret må være norsk,» tenkte sønnen til Jørgen Moe da han hørte på ei gammel kone som fortalte eventyr. «Det må være like norsk som fjellene omkring her.» Han ble veldig forbauset da han fant det samme eventyret i *Pantsjatantra*. Mange har en følelse av at eventyrene er nasjonale, og de fleste land har sine eventyrhelter som folk kjenner til, og som er hovedperson i flere historier. Likevel kan vi si at eventyrene er internasjonale, for vi finner veldig like historier i forskjellige land. De har de samme motivene og et fast mønster eller skjema. På den måten var det lettere for folk å huske dem og fortelle dem videre i gamle dager.

Eventyrene har altså et fast mønster. Det betyr blant annet at de ofte begynner og slutter på en bestemt måte. Norske eventyr begynner gjerne med: «Det var en gang ...» Mange slutter med «Så levde de lykkelige alle sine dager» eller «Snipp snapp snute, så var eventyret ute».

Det er mange gjentakelser i eventyr, og tallet tre er viktig. Ofte møter vi tre brødre som drar ut i verden. De ønsker alle å vinne prinsessa og halve kongeriket, men det er bare den tredje og yngste av dem som greier det. Han må løse flere oppgaver underveis, som oftest tre, og den siste oppgaven er den vanskeligste.

Personene i eventyrene har bare én eller noen få egenskaper. Noen er snille, andre er slemme, noen er vakre, andre er stygge. Helten er ofte ung og fattig, men modig og nysgjerrig. I norske eventyr heter

han som regel Askeladden. Alle ler av ham fordi han er fattig og skitten, men det bryr han seg ikke om. «Jeg vil prøve, jeg også,» tenker han og drar av sted. Noen ganger vinner han fordi han hjelper dyr og mennesker og får hjelp tilbake. Andre ganger viser han at han kan tenke fort og finne de riktige svarene.

Trollet

I eventyrene møter vi ofte overnaturlige vesener, slik som troll. Trollene er kjempestore, sterke og stygge. De er så store at jorda rister når de går. Hvis de blir sinte, kan de kaste digre trær gjennom luften. Noen troll har bare ett hode, mens andre har tre, seks eller ni hoder. Ingen vet hvor gamle de er. Noen er så gamle at det vokser gress på hodet deres.

Trollene bor inne i fjellet eller i mørke skoger. De er rike og har massevis av gull og sølv. De er store og sterke, men de er samtidig ganske dumme. Derfor kan menneskene vinne over dem. De kan for eksempel lure trollene til å komme ut av fjellet når sola skinner. Trollene tåler nemlig ikke solskinn. Da blir de til stein og kan aldri røre seg igjen. Rundt omkring i Norge har vi fjell og store steiner som likner på troll og trollkvinner.

10 - Det var en gang – om eventyr og folketro

«Trollet som grunner på hvor gammelt det er.» Theodor Kittelsen.

Huldra

«Huldra» av Theodor Kittelsen

Huldra er en annen figur fra folketroen. Hun er ei ung, vakker jente med langt, lyst hår. Man treffer henne på fjellet eller inne i skogen. Ofte passer hun på kuene sine, og de er ekstra flotte dyr. Det er lett å bli forelsket i huldra, for hun er så vakker, så vakker, og hun ser ut som et menneske på alle måter. Den eneste forskjellen er at hun har en lang hale, akkurat som kua.

Mange historier forteller om unge, ugifte

menn som blir forelsket i huldra. Noen ganger blir de med henne inn i berget, der hun bor sammen med huldrefamilien sin. Familien er rik og har hester, kuer og sauer. Det er godt å bo inne i berget, for der er det nok av mat og fine klær. Likevel er det farlig å bli der for lenge. Da kan gutten ikke komme ut igjen og må bo der hele livet. Han blir *bergtatt*, heter det i historiene. Dessuten er huldra god og snill bare hvis gutten er snill mot henne. Hvis han blir slem eller ikke vil ha henne lenger, kan hun forandre seg til ei stygg kjerring.

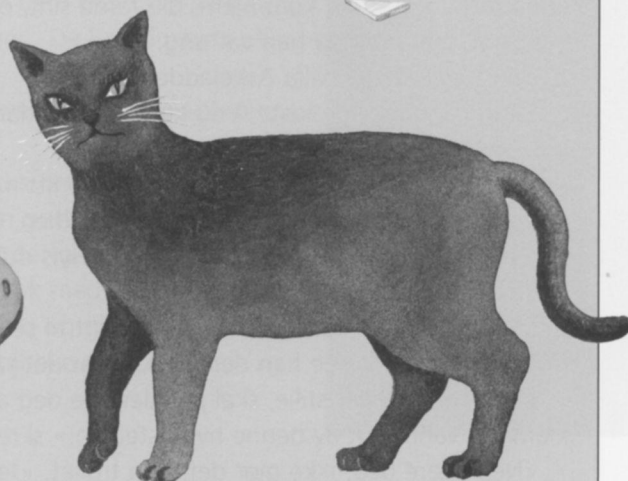
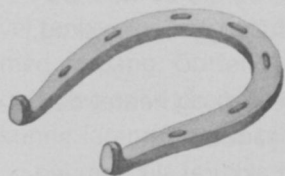
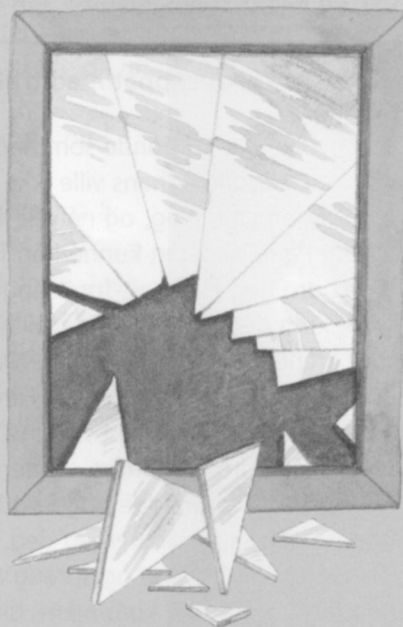
I noen av huldrehistoriene går det bra mellom gutten og huldra. De gifter seg og lever lykkelig sammen som to vanlige mennesker. Som regel blir huldra akseptert av de andre i bygda, og historiene forteller også at huldra mister halen sin når hun gifter seg i kirka.

Spørsmål til kapitlet

- 1 Hvem har laget eventyrene?
- 2 Hva er *Pantsjatantra*?
- 3 Hva betyr det at eventyrene er internasjonale?
- 4 Hvilke faste mønstre finner man i eventyr?

- 5 Hvem er Askeladden?
- 6 Hvordan ser trollene ut?
- 7 Hvor bor de?
- 8 Hva skjer når sola skinner på dem?
- 9 Hva er forskjellen på ei hulder og ei vanlig jente?
- 10 Hva betyr det å bli «bergtatt»?
- 11 Hva kan skje dersom huldra gifter seg i ei kirke?

Er du *overtroisk*? Tror du for eksempel at noen tall er lykketall, mens andre tall kan bringe ulykke? Se på tegningene. Hva tror dere de forteller om lykke og ulykke? Fortell om ting som folk i ditt hjemland har ment betyr lykke eller ulykke.

- Fortell om eventyrskikkelser fra andre land.
- I gamle dager var det mange som trodde på hulder og troll. De kunne fortelle om spennende møter ute i naturen, og noen mente også at de hadde blitt tatt med inn i fjellet.
Også i dag er det mange som tror at det finnes mer enn det vi alle kan se og oppleve. Noen forteller for eksempel at de har sett romskip eller folk fra andre planeter.
Kjenner dere til noen slike historier? Har dere opplevd noe som dere ikke kan forklare ved hjelp av fornuften? Tror dere at det finnes liv på andre planeter?

To eventyr

De to eventyrene nedenfor er ganske ulike, men begge forteller en del om det å være menneske. Det norske eventyret forteller om en ung gutt som reiser ut i en farlig verden og møter mange problemer. Heldigvis gir han ikke opp, og til slutt kan han reise hjem med gull og sølv i bagasjen. Helten har blitt voksen. I det etiopiske eventyret leser vi om gode og dårlige egenskaper og hvordan de kjemper mot hverandre. Det er en kamp vi alle kjenner igjen fra vårt eget liv.

Spor 23

Askeladden som kappåt med trollet

Det var en gang en bonde som hadde tre sønner. Han var gammel og fattig, men sønnene hans ville ikke gjøre noe på gården. Til gården hørte det en stor skog, og nå ville faren at guttene skulle hogge i skogen. På den måten kunne han få betalt litt av gjelda si.

Først dro den eldste ut for å hogge. Da han hadde hogd en liten stund, kom det et stort, fælt troll bort til ham. «Hvis du hogger i min skog, dreper jeg deg,» sa trollet. Da gutten hørte det, kastet han øksa og løp hjem så fort han kunne. Faren ble sint og sa at trollene aldri hadde skremt *ham* da han var ung.

Neste dag dro den andre sønnen av sted, men det gikk ikke bedre med ham. Da han hadde hogd en liten stund, kom trollet. «Hvis du hogger i min skog, dreper jeg deg.» Gutten våget nesten ikke å se på trollet. Han kastet øksa og sprang av sted akkurat som broren, bare enda fortere. Da han kom hjem, ble faren sint, og sa at trollene aldri hadde skremt *ham* da han var ung.

Den tredje dagen ville Askeladden av sted.

«Ja *du!*» sa de to eldste, «du kan vel ikke klare det, du som aldri har vært utenfor stuedøra!»

Askeladden svarte ikke, men ba om å få litt mat med seg. Han fikk en fersk, hvit ost som han puttet i skinnsekken, og dro av sted. Da han hadde hogd en stund, kom trollet. «Hvis du hogger i min skog, dreper jeg deg,» ropte trollet.

Men gutten ble ikke redd. Han løp bort til sekken og hentet den hvite osten. Så klemte han den så hardt at det rant av den.

«Hvis du ikke tier stille, skal jeg klemme deg akkurat slik som jeg klemmer vannet ut av denne hvite steinen,» skrek han til trollet.

«Nei, kjære deg, ikke gjør det,» ba trollet. «Jeg skal hjelpe deg å hogge.»

Trollet var flink til å hogge, så det ble mye ved den dagen.

Da kvelden kom, sa trollet: «Nå kan du bli med meg hjem, det er nærmere til meg enn til deg.»

Ja, gutten ble med, og da de kom hjem til trollet, skulle han tenne i peisen mens gutten skulle gå etter vann til grøten. Men det sto to jernbøtter der som var så store og tunge at gutten ikke kunne løfte dem.

Da sa gutten: «Disse er nesten for små. Jeg går etter hele brønnen, jeg.»

«Nei, kjære deg,» sa trollet. «Jeg kan ikke miste brønnen min. Du kan tenne i peisen, og så går jeg etter vann.»

Da trollet kom tilbake med vann, kokte de ei stor gryte med grøt.

«Hvis du vil,» sa gutten, «kan vi spise om kapp.»

Det ville trollet, for her var han sikker på å vinne.

Så satte de seg ned og begynte å spise. Men gutten tok skinnsekken foran seg uten at trollet så det, og øste mer i den enn han spiste selv. Da sekken var full, tok han kniven sin og stakk hull på den slik at grøten rant ut. Trollet så på ham, men sa ikke noe.

Etter en stund la trollet fra seg skjea. «Nei, nå orker jeg ikke mer,» sa han.

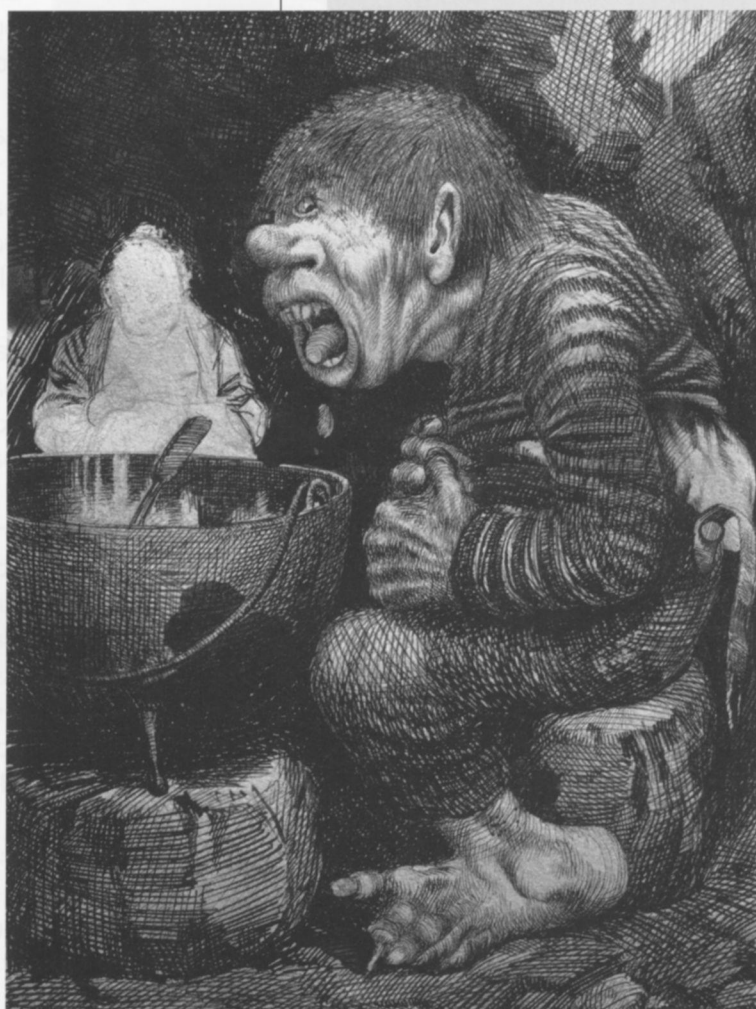
«Du må spise,» sa gutten. «Jeg er ikke halvmett ennå. Du kan bare gjøre slik som jeg og skjære hull på magen. Da kan du spise så mye du vil.»

«Men gjør det ikke veldig vondt?» spurte trollet.

«Å, ikke noe å snakke om,» svarte gutten.

Så gjorde trollet som gutten sa, men du kan vel tenke deg hvordan det gikk. Trollet døde med en gang. Gutten tok med seg alt det gullet og sølvet han fant, og gikk glad hjem. Nå kunne faren få betalt tilbake gjelda si.

(Norsk eventyr)

*«Nå orker jeg ikke mer, sa trollet.»
Theodor Kittelsen.*

Spor 24

Sannheten og Løgneren

En gang for lenge siden var Sannheten og Løgneren på en reise sammen med Ilden og Vannet. På veien møtte de en dyreflokk som de alle hadde lyst på. De diskuterte dette og fant ut at det mest rettferdige var å dele flokken i fire deler og ta en del hver. På den måten fikk alle like mye.

Men Løgneren var grådig og ville gjerne ha mer. Derfor gikk han bort til Vannet og hvisket: «Jeg må advare deg. Ilden har tenkt å ta dyrene dine. Han vil brenne opp gresset og trærne langs elva der du bor, og jage bort dyreflokken. Jeg synes du skal slokke Ilden med en gang, slik at vi kan dele flokken hans.»

Vannet var dum nok til å høre på Løgneren. Han kastet seg over Ilden og slokket ham.

Så gikk Løgneren til Sannheten. «Se hva Vannet har gjort. Han har drept Ilden og tatt dyrene hans. Vi bør ikke være sammen med slike som ham. Vi bør ta alle dyrene og løpe opp på fjellet.»

Sannheten trodde på Løgneren og var enig, og sammen jaget de hele flokken opp på fjellet. «Vent på meg,» ropte Vannet og løp etter, men han kunne ikke løpe oppover bakken og måtte bli igjen nede på sletta.

Da de nådde toppen av fjellet, snudde Løgneren seg mot Sannheten og ropte: «Nå lurte jeg deg, din tosk. Gi meg dyrene dine og bli tjeneren min, ellers knuser jeg deg!» «Du har nok lurt meg,» sa Sannheten, «men tjeneren din blir jeg aldri.»

Så begynte de å slåss, og de sloss i mange dager. Ingen ville gi seg, og til slutt ble de enige om å rope på Vinden og be ham utpeke en vinner.

Vinden kom med stor fart opp fjellsidene og hørte på det de hadde å si. «I denne kampen er det ingen vinner eller taper,» sa Vinden. «Dere to skal alltid kjempe mot hverandre. En gang vil Sannheten vinne, en annen gang Løgneren, og da må Sannheten reise seg og kjempe videre. Sannheten skal slåss mot Løgneren til verdens ende, og han må alltid passe seg, slik at han ikke blir knust en gang for alle.»

Og den dag i dag er Sannheten og Løgneren i slåsskamp med hverandre.

(Etiopisk eventyr)

Spørsmål til *Sannheten og Løgnen*

- 1 Hva gjorde Sannheten, Løgnen, Ilden og Vannet med dyreflokken?
- 2 Var alle enig i dette?
- 3 Hvorfor slokket Vannet Ilden?
- 4 Hvor løp Sannheten og Løgnen med dyrene?
- 5 Hvorfor kom ikke Vannet etter?
- 6 Hvorfor begynte Løgnen og Sannheten å slåss?
- 7 Hva skulle Vinden gjøre?
- 8 Hva kan man lære av dette eventyret?

10 - Det var en gang – om eventyr og folket

En god løgn kan gå fra Bagdad til Konstantinopel mens sannheten leter etter sandalene sine.

(arabisk ordtak)

Er det tillatt å lyve hvis løgnen skaper glede?

Er det tillatt å tie hvis sannheten skaper sorg og sinne?

(C.E. Soya)

11 Noen glimt fra Norges historie

Vikingtoktene

Områder med dansk, svensk og norsk bosetning:

- Dansk
- Svensk
- Norsk

Vikingene hadde ikke horn på hjelmen.

For tusen år siden

Spor 25

Vikingtida kaller vi perioden fra litt før 800 til omtrent 1050 etter Kristus. Vikingene var innbyggere i de nordiske landene Danmark, Sverige og Norge. De hadde lette, raske skip som de brukte til å frakte varer både langs Europas kyster og langs de russiske elvene. Skipene var også gode nok til å seile over åpent hav.

Hvem kan seile?

Hvem kan seile foruten vind?
 Hvem kan ro uten årer?
 Hvem kan skilles fra vennen sin
 uten å felle tårer?

Jeg kan seile foruten vind.
 Jeg kan ro uten årer.
 Men ei skilles fra vennen min
 uten å felle tårer.

foruten – uten
ei – ikke

(Folkeviser)

Men vikingene drev ikke bare med å kjøpe og selge varer. Mer kjent er de nok på grunn av sin brutalitet. De dro til mange land i Europa, der de plyndret og stjal både i kirker og klostre. De drepte folk som kom i veien for dem, og de tok fanger som de kunne selge som slaver. Men vikingene kom også i kontakt med andre folk og kulturer. De brakte med seg både varer og kunnskaper hjem. I utlandet fikk de også kontakt med den kristne religionen. To av kongene som var blitt kristne i utlandet, var Olav Tryggvason og Olav den hellige. De bestemte seg for at Norge skulle bli et kristent land, og de tvang befolkningen til å ta imot den nye religionen. Det var ikke bare religiøse grunner til dette. I den gamle religionen hadde lokale stormenn mye makt, og den makten ønsket kongene å svekke.

Etter hvert ble den norske kirken en del av den romersk-katolske kirken under paven i Roma, men mye av den gamle troen levde likevel videre. Feiringen av jul og påske og andre kristne seremonier ble blandet sammen med de gamle religiøse skikkene, og slik overlevde en del gamle tradisjoner.

åre ror mast seil kjøl

Vikingene hadde lette, elegante skip. Skipene hadde høye master og brede seil og en kraftig kjøl.

Olav Tryggvason var flink i all slags sport. Her går han på årene mens mennene ror.

Spørsmål

- 1 Når levde vikingene?
- 2 Hvor levde de?
- 3 Hva brukte de skipene sine til?
- 4 Hva er vikingene mest kjent for?
- 5 Hva skjedde med Olav Tryggvason og Olav den hellige?
- 6 Hvilken fordel var det for kongene at Norge ble et kristent land?

Spor 27

Olav Tryggvason

Faren til Olav Tryggvason var konge et sted på Østlandet, men han ble drept av folk som tok makten fra ham. De som drepte faren, ville også drepe den nyfødte Olav, slik at han ikke skulle bli konge etter faren sin.

Mora til Olav, Astrid, visste at de ville drepe sønnen hennes, så hun rømte med den lille gutten. Hun klarte å komme til Sverige uten at fiendene fikk tak i henne og gutten, og der bodde de i et par år.

Astrid hadde en bror som het Sigurd. Han arbeidet hos en russisk konge, kong Valdemar. Hun fant ut at det ville være tryggest for henne og Olav å dra til broren hennes i Russland. Hun reiste sammen med noen handelsmenn over sjøen fra Sverige til Russland. Men på veien ble de overfalt av vikinger. Vikingene tok alle varene og rikdommene de hadde med seg, og drepte noen av mennene. Olav og mora kom bort fra hverandre, og de ble senere solgt som slaver. Olav kom til Estland som slave hos en rik bonde, og der fikk han det ganske bra.

En dag kom onkelen til Olav, Sigurd, til Estland. På torget så han en lyshåret gutt som han syntes det var noe kjent med. Han snakket til ham og fikk vite at gutten het Olav Tryggvason og var sønn til Astrid. Da skjønnte Sigurd at gutten var hans egen nevø. Sigurd gikk til mannen som eide Olav, og kjøpte ham fri. Etterpå tok han gutten med seg til kong Valdemar i Russland. Da var Olav blitt ni år gammel. Han vokste opp hos kongen og fikk etter hvert en høy stilling i hæren hans. Han var, ifølge tradisjonen, pen, stor og sterk og dyktig i all slags idrett.

Andre menn hos kongen ble sjalu fordi en fremmed ung mann fikk en så høy stilling og var så populær hos kongen. De begynte å baksnakke Olav og sa at han kunne bli farlig for kongen. De sa også at Olav var bedre venner med dronningen enn han burde være. Olav merket at kongen ble uvennlig og kjølig, og han skjønnte det var på tide å dra derfra. Da var han blitt 18 år gammel.

Han fikk med seg et eget skip og dro på vikingferd til England, Irland og Skottland. Han sloss og plyndret og stjal, og etter hvert samlet han seg store rikdommer. Han fikk også høre om kristendommen og ble interessert i denne troen. Mens han var i England, ble han døpt. Da han senere kom tilbake til Norge og ble konge der, hadde han med seg noen engelske prester og begynte å innføre kristendommen i landet.

Olav Tryggvason var konge i Norge fra 995 til 1000.

Union med Danmark (1380–1814)

På slutten av 1300-tallet fikk Danmark og Norge felles konge. Det var starten på en union som varte i over 400 år, helt til 1814. Norge hadde liten makt i unionen. Kongene var alltid danske, og de fleste bestemmelsene ble tatt i København. Under unionen med Danmark forsvant det norske skriftspråket. De fleste nordmenn snakket fremdeles sin egen norske dialekt. Men de som kunne skrive, skrev på dansk.

Da unionen ble oppløst i 1814, håpet mange at Norge skulle bli et fritt land. 112 sentrale menn i det norske samfunnet samlet seg på Eidsvoll ved Mjøsa. De satte i gang arbeidet med å lage en egen konstitusjon for landet. Den 17. mai var den ferdig, og Norge fikk sin egen konstitusjon, Grunnloven. Grunnloven bygde på den franske og den amerikanske konstitusjonen og var meget demokratisk i forhold til det som var vanlig på den tida. Men Norge ble ikke selvstendig i 1814 likevel. I stedet kom landet inn i en ny union, denne gangen med Sverige.

Grunnloven var ferdig 17. mai 1814. Derfor feirer vi Norges nasjonaldag på denne dato.

Union med Sverige (1814–1905)

På begynnelsen av 1800-tallet var det krig i Europa. Danmark-Norge støttet Frankrike og keiseren der, Napoleon. Sverige støttet derimot Napoleons motstandere; Russland, Preussen og England. Napoleon tapte krigen, og Danmark-Norge hadde altså valgt feil side. Etter krigen samlet de andre stormaktene seg i Kiel i Nord-Tyskland til en konferanse. Der ble det blant annet bestemt at Sverige skulle overta Norge fra Danmark. Det skjedde i 1814. Etter en kort krig med Sverige aksepterte Norge den nye unionen.

Domstolene dømmer. De er uavhengige av Stortinget og regjering.

Kongen har ikke noen makt lenger, men han har likevel en symbolsk funksjon. Her legger han fram regjeringens planer for Stortinget under trontalen.

Etter krigen ble omtrent 50 000 menn funnet skyldig i landssvik. De

I unionen med Sverige hadde Norge ganske stor selvstendighet. Landet fikk beholde Grunnloven og fikk også beholde sin egen nasjonalforsamling, Stortinget. Det norske folket bestemte ved valg hvem som skulle sitte på Stortinget. Ifølge Grunnloven skulle makten deles mellom tre parter: 1: Stortinget, 2: Kongen (og regjeringen) og 3: Domstolene. Stortinget skulle velges av folket, og det laget lovene. Kongen eller hans regjering skulle sørge for den praktiske politikken. Domstolene skulle dømme. I 1884 bestemte Stortinget at det skulle være *parlamentarisme* i Norge. Da kunne flertallet på Stortinget kaste en regjering hvis de ville, og en ny regjering skulle også godkjennes av Stortinget. På den måten økte Stortingets makt, og kongen mistet mye av *sin* makt. Unionen mellom Sverige og Norge varte til 1905. Da ble Norge et selvstendig land igjen og fikk sin egen konge.

Norsk språk

De fleste som kunne skrive, skrev dansk også mens Norge var i union med Sverige. Men det var mange som begynte å arbeide for at Norge skulle få sitt eget skriftspråk. Norsk og dansk er nokså like språk, og noen begynte å skrive norsk på den måten at de puttet ord og former fra de norske dialektene inn i det danske skriftspråket. Denne utviklingen fortsatte, og vi fikk etter hvert et eget norsk skriftspråk som var ulikt dansk. Det språket kaller vi nå *bokmål*.

En annen måte å få et norsk skriftspråk på var å lage et skriftspråk ut fra dialektene som nordmenn snakket. Det gjorde *Ivar Aasen*. Han dro rundt i landet og skrev ned hvordan folk snakket. Da han hadde samlet inn mange dialekter, systematiserte han språket. Det språket han laget, kaller vi nå *nynorsk*. På den måten har vi fått to norske skriftspråk som er nokså like.

17. mai 1940

I dag står flaggstangen naken
blant Eidsvolls grønnende trær.
Men nettopp i denne timen
vet vi hva frihet er.

(...)

*Av Nordabl Grieg (skrevet etter at
tyskerne hadde angrepet Norge)*

Norge i krig (1940–45)

I 1939 brøt den andre verdenskrigen ut. Da hadde det vært fred her i landet siden 1814. Men 9. april 1940 angrep tyskerne, og i løpet av kort tid ble Norge erobret. Kongen og regjeringen flyktet til London for å fortsette motstanden derfra. Også andre nordmenn flyktet til utlandet, og noen av dem gikk aktivt inn i krigen fra andre land.

Norges viktigste bidrag under krigen var skip. Da krigen startet, hadde Norge en stor handelsflåte. Alle disse skipene ble nå organisert av den norske regjeringen i London, og de fraktet nødvendige varer til de landene som var i kamp mot Tyskland. Halvparten av skipene ble ødelagt av tyske bomber og torpedoer, og omtrent 4000 sjøfolk ble drept.

Hjemme i Norge var det ikke så mye militær motstand. Det var imidlertid en del sabotasjeaksjoner, og det foregikk mye illegalt arbeid for å hjelpe folk å flykte og for å spre informasjon som ikke var sensurert av nazistene. Mange av dem som motarbeidet nazistene, ble arrestert. I alt var det omtrent 40 000 politiske fanger i løpet av krigen. Mange ble sendt til fangeleirer i Tyskland. Blant dem som døde der, var 700 norske jøder. Bare 15 norske jøder overlevde fangeleirene. Alt i alt døde omtrent 10 000 nordmenn som følge av krigen.

*Matkø på Youngstorget i Oslo høsten
1941.*

Etter krigen ble omtrent 50 000 nordmenn funnet skyldig i landssvik. De fleste ble dømt fordi de hadde vært medlemmer av det nasjonalsosialistiske partiet Nasjonal Samling. 25 personer ble henrettet på grunn av alvorlige krigsforbrytelser. Mange fikk fengselsstraff eller bøter, men etter hvert ble straffene mildere, og etter 3 år ble det gitt amnesti til dem som var dømt.

I 1944 brente de tyske soldatene ned mesteparten av bebyggelsen i Finnmark. De ønsket å gjøre det vanskeligere for de sovjetiske soldatene som kjempet for å frigjøre området. Bildet er fra Gamvik.

Fakta

Etter krigen ønsket Norge å være nøytralt i stormaktspolitikken. Folk håpet at **FN** kunne sikre freden. Men det tok ikke lang tid før norske politikere valgte å samarbeide med de vestlige landene. Norge tok imot Marshall-hjelp fra USA, og i 1949 ble landet medlem av **NATO**.

FN (De forente nasjoner – United Nations [UN])

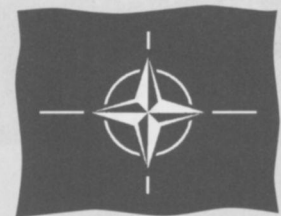
Arbeidet med denne organisasjonen startet allerede under den andre verdenskrigen. Det ble planlagt en internasjonal organisasjon som skulle arbeide for å sikre freden i verden etter at krigen var slutt. Kina, Sovjetunionen, Storbritannia og USA laget planene, og i 1945 ble FN dannet. Norge har vært medlem siden starten i 1945 og har vært svært engasjert i FN's arbeid.

NATO (North Atlantic Treaty Organization)

NATO ble opprettet som en forsvarsorganisasjon i 1949. Landene som var med, var Belgia, Canada, Danmark, Frankrike, Island, Italia, Luxembourg, Nederland, Norge, Portugal, Storbritannia og USA. Senere kom Hellas, Tyrkia, Tyskland og Spania med. I 1999 kom Polen, Tsjekkia og Ungarn med. Senere har stadig flere land i det østlige Europa blitt medlemmer av NATO.

FN-flagg

NATO-flagg

Norge i nyere tid

Etter krigen skulle landet bygges opp igjen. Det var stor boligmangel og lite av de fleste varer. Men optimismen var stor. Det hadde vært godt samhold mellom de fleste nordmenn under krigen, og dette gode

samholdet fortsatte etterpå. De første månedene etter krigen var regjeringen sammensatt av folk fra *alle* de politiske partiene. Partiene laget felles program som landet skulle styres etter. Klasseforskjellene var blitt mindre, og i arbeidslivet var arbeidere og arbeidsgivere enige om å unngå alle konflikter som streik og lockout. Samarbeid og solidaritet var viktig.

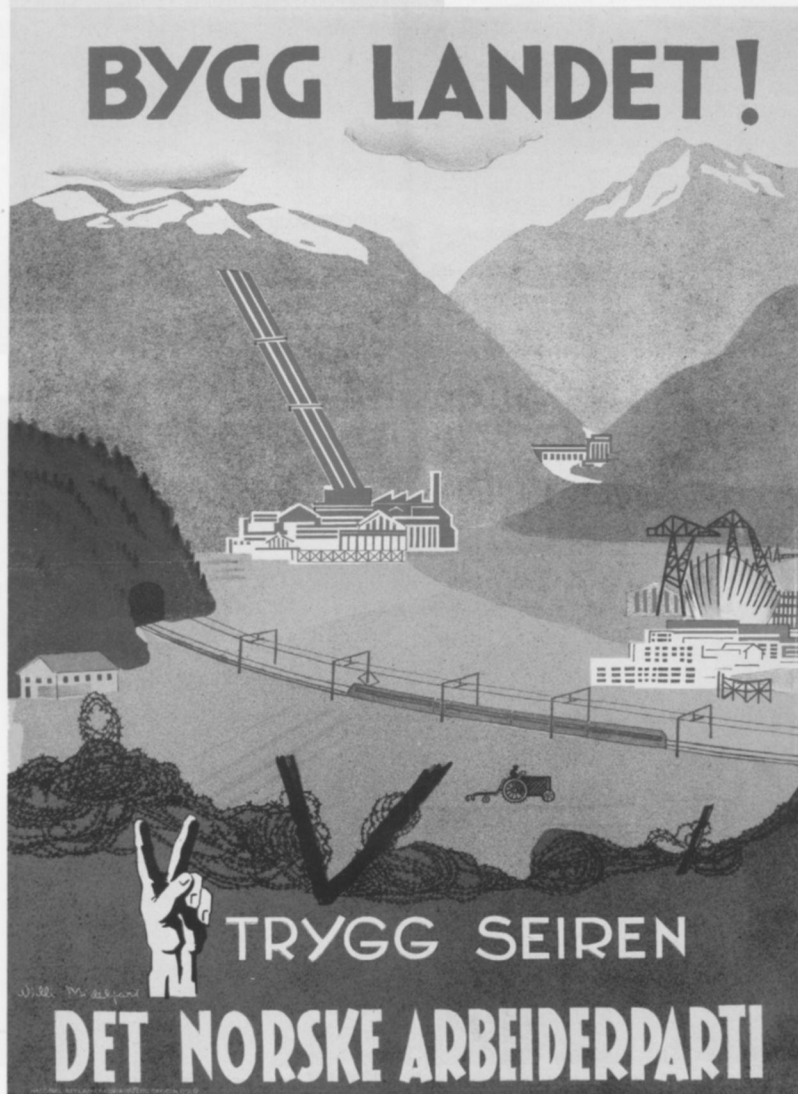
Staten hadde en sentral rolle og regulerte økonomi og forbruk strengt, og i løpet av få år var landet kommet på fote.

Årene etter krigen var en periode med mye aktivitet og utvikling. Industriproduksjonen økte, og det gjorde også eksporten. Norges handelsflåte var blitt kraftig redusert under krigen. Etter krigen ble den bygd opp igjen, og Norge hadde snart en av de største handelsflåtene i verden.

Arbeidsledigheten ble borte, og fattigdommen ble kraftig redusert. De fleste innbyggerne fikk en bedre livssituasjon. Du har lest i kapittel 2 hvordan drabantbyene vokste opp på 1950-tallet, og en stadig større del av befolkningen fikk egen bolig med både vaskemaskin og kjøleskap.

Økonomien i landet var relativt god på 1950- og 1960-tallet, og det var fremdeles stor enighet om at staten skulle ha en sentral

rolle. Det ble innført mange reformer som skulle skape et bedre liv for alle. Arbeidstida ble kortere, og feriene lengre. I 1967 ble det innført en *folketrygd* (se mer side 118) som skulle sikre alle borgerne et trygt liv.

Valgplakat fra 1945

På 1970- og 1980-tallet forandret forholdene seg. Det gikk dårligere for industrien og skipsfarten, og arbeidsløsheten økte igjen. Norge fikk likevel mindre problemer enn mange andre land. Grunnen til det var at det ble funnet olje utenfor norskekysten (se side 108). Velferdsstaten fortsatte derfor å vokse en stund til. I 1973 ble for eksempel pensjonsalderen satt ned fra 70 til 67 år.

Men etter hvert har det skjedd endringer i det norske samfunnet. Staten regulerer ikke lenger økonomien i like stor grad, og markedsøkonomien har fått mer plass. Det er blitt flere rike mennesker, men også flere som faller utenfor. Forskjellene mellom de rikeste og fattigste har økt igjen i de siste årene, og denne utviklingen ser foreløpig ut til å fortsette.

Noen er redde for at velferdsstaten blir svekket. Her er det demonstrasjon for å beholde lokale sykehus.

Nyttige ord

En **union** er en sammenslutning mellom to eller flere land. Landene i en union kan ha mer eller mindre selvstendighet.

Grunnloven er den loven som sier hvilke prinsipper landet skal styres etter.

Selvstendighet vil si at man kan bestemme selv og ikke er avhengig av andre.

Et **demokratisk** system, eller **et demokrati**, er et system der folk har mye makt og innflytelse. Gjennom valg bestemmer folk hvem som skal styre.

Parlamentarisme er et system der flertallet i nasjonalforsamlingen, eller **parlamentet**, bestemmer hvem som skal danne regjering.

En **nasjonalforsamling** gir lover og er valgt av befolkningen i landet. I Norge har nasjonalforsamlingen fått navnet **Stortinget**.

Regjeringen har ansvar for den praktiske politikken. Den ledes av en **statsminister**. Her i landet bestemmer flertallet på Stortinget hvem som skal danne regjering.

Nazisme eller nasjonalsosialisme var en ideologi og en politikk som vokste fram i Tyskland i 1920-årene. Man mente at den germanske rasen sto over andre raser, og det var viktig å holde rasen ren og hindre oppblanding med andre raser. Særlig ble jøder, sigøynere og homofile utsatt for overgrep. Bevegelsen var antidemokratisk, og makten var samlet hos lederen – føreren.

En **velferdsstat** er en stat der de offentlige myndighetene har ansvar for at innbyggerne får det de trenger.

Markedsøkonomi er et økonomisk system der varer og priser reguleres av tilbud og etterspørsel.

Spørsmål til Norge i nyere tid

11 - Noen glimt fra Norges historie

- 1 Hvordan var situasjonen her i landet like etter krigen?
- 2 Hvem regjerte i landet?
- 3 Hvilken rolle spilte staten i etterkrigstida?
- 4 Hvordan var situasjonen på arbeidsmarkedet?
- 5 Hvilke endringer skjedde i mange menneskers daglige liv?
- 6 Hva endret seg på 1970- og 1980-tallet?
- 7 Hva har skjedd i de siste årene?

Den private rikdommen øker, og mange nordmenn bygger kostbare og luksuriøse hytter.

Intervjuer: Er ikke det hardt? Hvor lenge kan du arbeide på denne måten?

12 Næringsliv og arbeid i dag

Spør 28

Statfjord A-plattformen

Det store oljeeventyret

På midten av 1960-tallet begynte Norge å lete etter olje i Nordsjøen. Landet hadde verken økonomi eller nok erfaring til å gjøre dette alene. Derfor ble utenlandske oljeselskaper bedt om å delta. I begynnelsen så det ganske mørkt ut. I løpet av fire år boret selskapene over 30 dype hull uten å finne noe. Til slutt ga alle opp, unntatt det amerikanske selskapet Phillips Petroleum. De ville bore et siste hull før de også pakket sammen. Høsten 1969 hendte det! Midt i Nordsjøen, på et område som nå heter Ekofisk, traff de på et oljefelt. Det store oljeeventyret kunne begynne.

Norge ønsket fra første stund å få kontroll over oljevirkksomheten. Staten opprettet et eget oljeselskap, Statoil, og i tillegg kjøpte staten aksjer i andre selskaper, som Norsk Hydro og Saga Petroleum. Regjeringen bestemte også at utenlandske selskaper måtte søke om tillatelse eller *konsesjon* fra staten før de kunne lete etter olje i norsk område.

I dag er det bare Saudi-Arabia som eksporterer mer olje enn Norge gjør. Oljeeksporten utgjør over 1/3 av all eksport

til utlandet og betyr mye for norsk økonomi. I 2007 var oljeinntektene på mer enn 300 milliarder kroner.

I 1995 bestemte Stortinget seg for å opprette et *oljefond*. I dette fondet blir en del av oljeinntektene plassert, og fondet vokser for hvert år. Pengene vil man bruke i framtida når det ikke lenger er så mye olje og gass i havet, og inntektene derfor blir mindre.

Bjørø Pedersen, oljearbeider

Intervjuer: Bjørø Pedersen, du arbeider på en oljeplattform i Nordsjøen. Arbeider det mange kvinner der?

Bjørø: Nei, det gjør det ikke, men jeg tror at det vil forandre seg i framtida. Dette er en veldig hyggelig arbeidsplass.

Intervjuer: Føler du deg ikke litt isolert når du er så langt ute i havet?

Bjørø: Absolutt ikke. En oljeplattform er nesten som en liten landsby, med boliger, sykehus, brannstasjon, kino, helsestudio og kantine. Den eneste forskjellen er at man tar helikopter til jobben i stedet for buss.

Intervjuer: Hva gjør du på plattformen?

Bjørø: Jeg er tekniker og skal sørge for at det elektroniske utstyret er i orden. Dette utstyret er svært avansert, og mye av tida går med til service og til å kontrollere at det ikke er feil noen steder.

Intervjuer: Er det en sikker arbeidsplass?

Bjørø: Det har skjedd ulykker, dessverre, men alle er opptatt av sikkerheten. Dette er spørsmål som fagforeningen min også bruker mye tid på.

Intervjuer: Hvordan er arbeidstida?

Bjørø: På plattformen er det full aktivitet hele døgnet. Vi jobber 12-timers skift. Når jeg har fri, overtar andre.

Intervjuer: Er ikke det hardt? Hvor lenge kan du arbeide på denne måten?

Det er politisk uenighet om det skal bygges gasskraftverk i Norge. Her blir Jens Stoltenberg fra Arbeiderpartiet møtt med demonstrasjoner.

Björg: Jeg jobber i to uker, har tre uker fri, jobber i to uker og har deretter fire uker fri. Dette fungerer veldig bra. Jeg har mann og tre barn på land, og jeg synes jeg får være mye sammen med dem. Andre ser barna sine før de går på jobben om morgenen og litt om kvelden. Når jeg har fri, kan jeg være sammen med dem hele tida. Dessuten tjener jeg bra, og det er ingen ulempe.

Fakta om fagforeninger

Alle arbeidstakere har rett til å organisere seg. Det betyr at arbeidsgiveren ikke kan nekte ansatte å organisere seg. De fleste er medlem av en fagforening. Som medlem må man betale en fast sum, en *kontingent*, hvert år.

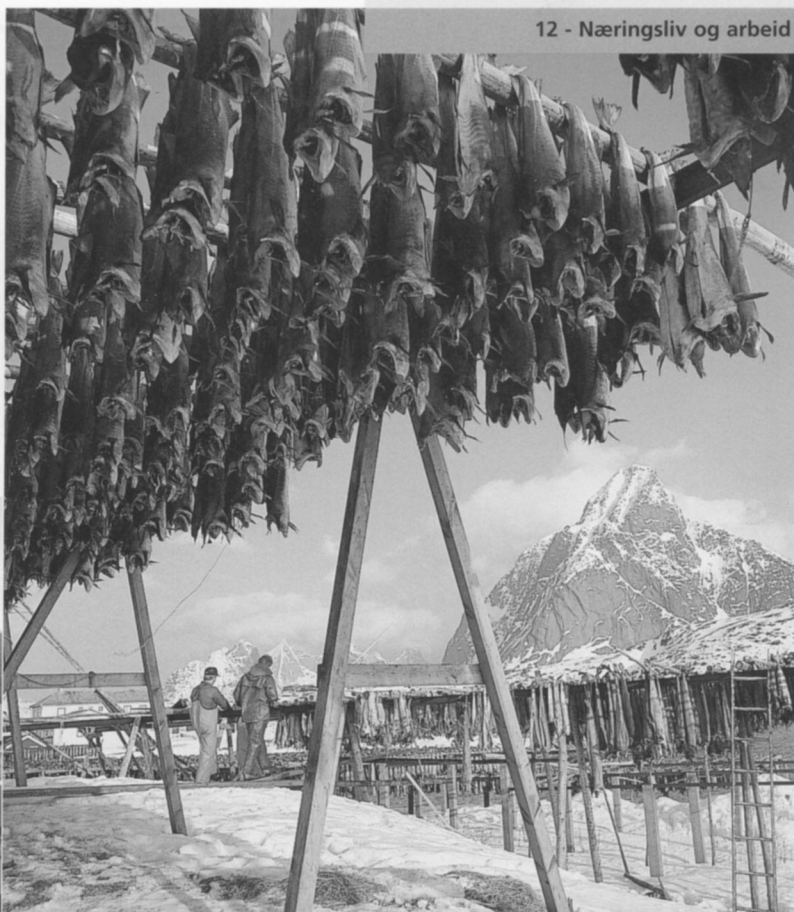
Gjennom fagforeningene kan de ansatte arbeide for å forbedre sin egen arbeidsplass og sine arbeidsforhold. Fagforeningene forhandler med arbeidsgiverorganisasjonene om lønnsnivå og andre forhold som angår arbeidet og arbeidsplassen. Dersom det blir konflikter på arbeidsplassen, kan fagforeningen gi råd og støtte til medlemmene.

De fleste fagforeningene er del av større organisasjoner, slik som:
LO – Landsorganisasjonen
YS – Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund
Unio – Hovedorganisasjonen for universitets- og høyskoleutdannede
Akademikerne

Fisk og turisme

Fisk er, etter olje og gass, den viktigste eksportnæringen i Norge. Fra gammelt av har landet eksportert tørrfisk. I dag eksporterer man mye laks fra oppdrettsanlegg. Et *oppdrettsanlegg* er et stort basseng i havet der man plasserer småfisk. Her blir fisken matet og passet på slik at den kan vokse. Mesteparten av laksen havner i andre europeiske land, men også Japan, USA og Hongkong kjøper mye laks.

Turisme er en viktig næringsvei.

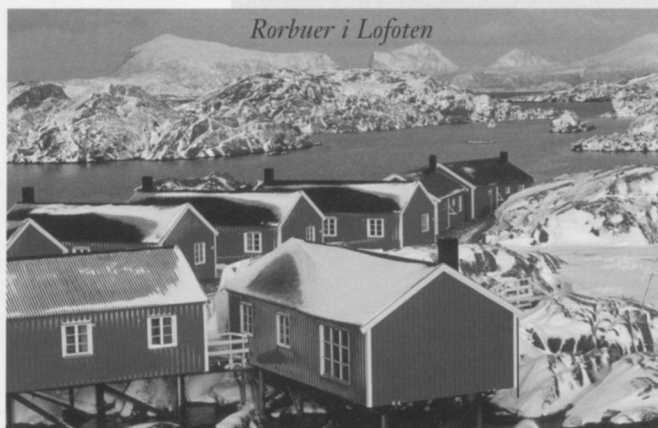

Tørrfisk er en av landets eldste eksportvarer.

Rorbuer i Lofoten

Når det gjelder antall arbeidsplasser, er turismen blitt viktigere og viktigere. Dette gjelder også for Nord-Norge, der fisket har vært den tradisjonelle næringsveien. Hver tiende arbeidsplass i Nordland, Troms og Finnmark er nå innenfor reiselivet, og det er flere enn innenfor fiskerinæringen.

Turistene kommer for å oppleve naturen, men mange vil også ha litt spenning. Det kan de få ved å bli med på fjellklatring og hvalsafari. Om vinteren kommer turistene for å se på nordlyset. På mange småsteder langs kysten har folk skaffet seg jobb ved å pusse opp eller bygge nye rorbuer der turistene kan overnatte. Ei rorbu er et lite hus som står helt nede ved sjøen. Andre tjener penger ved å ta med grupper på fisketur eller ved å starte opp en kafé.

Hvor arbeider det flest folk i dag?

I dag har mange arbeidsplasser i *industrien* blitt borte. Her er et eksempel:

I 1970 arbeidet Kåre Olsen sammen med nesten 2000 andre på Akers Mekaniske Verksted i Oslo. Verkstedet var et av de største i Oslo, og der hadde de bygd skip siden 1860. På 1970-tallet fikk imidlertid verkstedet problemer. Skip ble bygd mange andre steder i verden, og konkurransen var spesielt stor fra Øst-Europa og Asia. I 1982 ble verkstedet stengt for godt. I dag handler folk klær eller spiser god mat på samme sted. Verkstedet har blitt et stort

kjøpesenter som heter Aker Brygge, et sted med 60 butikker, 40 restauranter, banker og mange kontorer.

Eksempelet fra Kåre Olsens arbeidsplass illustrerer hvordan samfunnet har forandret seg de siste 50 årene. Mange industriarbeidere har mistet jobben fordi det er vanskelig å konkurrere med andre land. Lønningene er høye i Norge, derfor er det billigere å produsere skip eller klær og sko andre steder. I 1970 jobbet hver fjerde arbeidstaker i industrien, i dag jobber bare hver åttende der.

I dag jobber de fleste i det man kaller *tjenesteytende næringer*, slik som butikker, banker, hoteller, skoler og sykehus. Denne utviklingen finner vi i alle moderne industriland. Folk har fått bedre råd og kan kjøpe mer, reise mer, bo på hoteller eller gå på skole lenger enn de gjorde før. Samtidig har industrien og næringslivet behov for folk som kan hjelpe dem med den nye teknologien og med salg av nye produkter. Stadig flere arbeider derfor som konsulenter, forskere eller innenfor reklame og markedsføring.

Akers Mekaniske Verksted, 1964.

Aker Brygge i dag.

Spørsmål til *Hvor arbeider det flest folk i dag?*

- 1 Hvor arbeidet Kåre Olsen?
- 2 Hva gjorde han der?
- 3 Hva skjedde i 1982?
- 4 Hvorfor skjedde dette?
- 5 Hvilke arbeidsplasser finner man på Aker Brygge i dag?
- 6 Hvorfor har industrien problemer her i landet?
- 7 Hvor mange jobber i industrien i dag?
- 8 Hvor jobber det flest folk i dag?
- 9 Hva er grunnen til denne utviklingen?

Satser på egen business

Innvandrere liker å være sin egen sjef. I 2003 ble det etablert 39 000 nye bedrifter her i landet, og hver tiende ble startet av én eller flere innvandrere. De nye bedriftene er ganske små. Over 90 % har færre enn fem ansatte. De fleste har startet opp innenfor varehandel, utleie av eiendom og i hotell- og

restaurantbransjen.

«Noen innvandrere starter for seg selv fordi de er arbeidsledige. Andre føler at de får et bedre liv når de kan styre sin egen hverdag. For mange blir jobben en livsstil,» sier forsker Lars Østby i Statistisk sentralbyrå.

Det betyr ikke at det er lett å drive en egen bedrift. På Nesodden

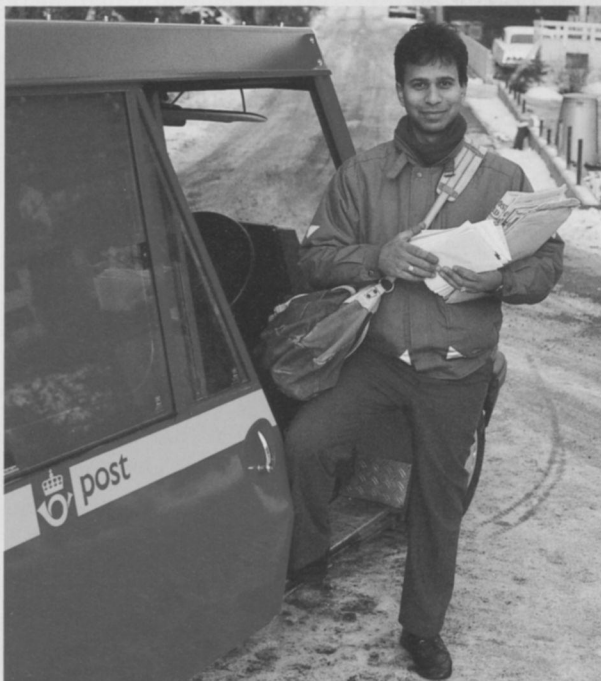
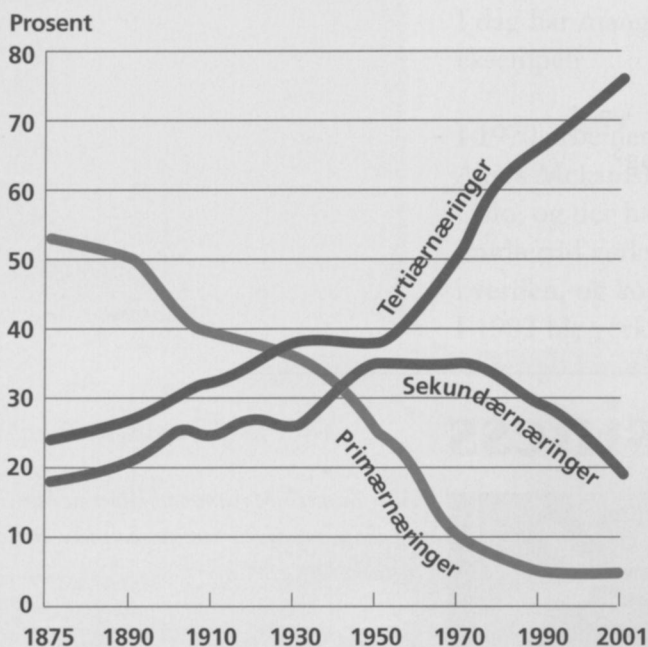
Alya Yasmeeen Mohammad håper at hun og ektemannen (til venstre) kan leve av restauranten etter hvert.

har Alya Yasmeeen Mohammad startet en indisk restaurant og får hjelp av ektemannen Elias Mohammad.

«Foreløpig går det ikke så bra. Vi må nok markedsføre oss bedre, men det koster penger. Nå kan det være mye folk én kveld, men ingen gjester den neste. Da blir det vanskelig å planlegge,» sier Alya.

I dag kan hun ikke leve av restauranten, men hun har heldigvis en jobb ved siden av. Derfor har hun og mannen bestemt seg for å prøve en stund til. «Vi har nå laget en indisk pub ved siden av restauranten, og vi planlegger å henge opp en tv, slik at det blir mulig å se fotball her. Kanskje kan puben trekke flere folk hit.»

(Fra *Dagens Næringsliv*, 20.12.04)

Fakta

Næringsstrukturen i Norge 1875–2001

For bare hundre år siden levde fremdeles de fleste av å fiske, dyrke jorda og jobbe i skogen. Jordbruk, skogbruk og fiske kaller vi *primærnæringer*.

Industrien vokste imidlertid sterkt i denne perioden. Landet begynte å utnytte energien fra vannkraften. Mange store fosser ble bygd ut, slik at fabrikkene kunne få elektrisk strøm. Energien var billig, og folk fikk jobb i bedrifter som laget nye produkter av for eksempel mineraler og fisk. Slike næringer kaller vi *sekundærnæringer*. Fram til begynnelsen av 1970-tallet jobbet det stadig flere i sekundærnæringerne, men så begynte tilbakegangen.

I dag arbeider de fleste i *tertiærnæringerne*. Det er næringer som produserer tjenester, derfor kaller vi dem også *tjenesteytende næringer*. Sykepleiere, kelnere, advokater og offiserer i forsvaret er eksempler på folk som produserer tjenester.

De fleste av oss arbeider i serviceyrker eller tjenesteytende næringer.

Fossene i Norge har gitt industrien billig strøm.

12 - Næringsliv og arbeid i dag

13 Velferdsstaten

*Bibliotek, eldrecenter
og ungdomsklubber er
populære offentlige
tilbud.*

Hvem skal betale?

Spør 29

Kristoffer Skogen, elev i videregående skole

Det burde være gratis skolebøker i videregående, slik som det er på ungdomsskolen. Politikerne burde bruke mer penger på ungdom. Nå har de stengt ungdomsklubben her på stedet, og vi unge har ikke noe sted å være. Er det rart at det blir mye bråk og hærverk blant de unge?

Bjørg Andersen, minstepensjonist

Jeg er glad for trygden og vil ikke klage. Men jeg kan ikke forstå at det er nødvendig å øke egenandelen på medisiner. Hvis jeg må betale mer for medisinen min, må jeg spare inn på maten. Når jeg ser hva yngre mennesker kan bruke på seg selv, virker det ikke riktig at vi gamle skal spinke og spare hele tiden.

Bodil Fjell, lærer

Her hvor jeg bor, blir det verre og verre. Det går ut over både barn og gamle. Skolen trenger oppussing, og elevene må få nye bøker. Svømmehallen er stengt. Og for de gamle er det ventelister for å få sykehjems plass og hjemmehjelp. Samtidig blir en del mennesker rikere og rikere. Det har aldri vært så mange fine biler og båter her i byen som det er nå. Hvorfor i all verden kan ikke de rike betale mer skatt!

Roger Ness, konsulent

Skattenivået er altfor høyt her i landet. Man mister lysten til å jobbe ekstra når halvparten trekkes i skatt. I tillegg betaler vi skyhøye avgifter på bil og mat. Staten bruker altfor mye penger på trygd til folk som egentlig kan arbeide. Når folk blir vant til å få trygd, blir de passive. Og det må bli lettere å skape sin egen arbeidsplass. Nå er det så vanskelig å starte en liten bedrift at mange gir opp.

13 - Velferdsstaten

Lag samtaler mellom to av disse personene.

Trygghet for alle

Velferdsstaten har som mål at alle innbyggerne skal ha økonomisk og sosial trygghet. Det betyr at man skal være sikker på å få det man trenger, når man av ulike grunner ikke selv har inntekt. Det er også et mål at alle skal få de samme mulighetene til utdanning og til helsetjenester, uansett hvor man bor eller hvor mye man tjener.

Her i landet er *folketrygden* et viktig fundament i velferdsstaten. Folketrygden fungerer som en obligatorisk og kollektiv forsikring og er avhengig av innbetalinger fra innbyggerne. Alle som har inntekt, betaler en del av det de tjener til trygden. Disse pengene trekkes automatisk fra lønna. Folketrygden betaler så ut penger til syke, arbeidsledige, pensjonister, uføre, foreldre som har små barn, og andre som har rett til støtte.

I de fleste land som har et offentlig velferdssystem, diskuteres finansieringen. Hvis store deler av befolkningen får offentlig støtte, trenger staten mye penger. Dersom for eksempel arbeidsledigheten er stor, blir det store utbetalinger til de arbeidsledige. Når det er mange pensjonister, men få unge som er i arbeid, kan det bli store utbetalinger i forhold til inntektene. Ofte er politikerne redde for å øke skattene, og dermed kan det bli vanskelig for staten å få inn nok penger til alle utbetalingene. Vi hører rett som det er om økt fattigdom i kommunene og vanskeligheter med å finansiere skoler og helsestell.

I mange land er det derfor diskusjoner om hvor mye staten skal ha ansvar for, og hvor mye folk skal betale selv. Her i landet satser regjeringen på «arbeidslinja». Man ønsker å redusere tida som folk mottar sykelønn og trygder, og heller få dem tilbake i arbeid. Hovedtrekkene i velferdssystemet vil nok overleve lenge ennå, men en del endringer i trygder og støtteordninger vil vi få i framtida.

Fakta

Noen støtteordninger

Dagpenger kan man få hvis man mister den jobben man har. Søknaden om dagpenger må leveres på hos NAV. Beløpet er avhengig av hva man har tjent før, og hvor mange man forsørger. Den som skal få dagpenger, må være reell arbeidssøker og villig til å ta den jobben man får tilbud om. Man må også være villig til å flytte til et sted der man kan få jobb.

Sykepenger får en arbeidstaker i stedet for lønn når han er syk. For å få rett til sykepenger må man ha vært ansatt i minst fire uker. I 2004 kom det nye regler for sykemelding, der det legges vekt på at den syke, arbeidsgiveren og legen skal samarbeide om å finne løsninger som gjør at den syke raskt kommer i arbeid, eventuelt på deltid.

Alderspensjon får man fra man fyller 67 år, dersom man ikke har annen avtale. Størrelsen på pensjonen er avhengig av hvor lenge man har arbeidet, og hvor mye man har tjent. Dersom man ikke har hatt inntekt, eller har hatt en nokså liten inntekt, får man *minstepensjon*. For å få full minstepensjon må man ha bodd 40 år i landet. Dette gjør at mange innvandrere får redusert minstepensjon.

Uførepensjon er for personer mellom 18 og 67 år som på grunn av sykdom eller skade ikke har mulighet til å arbeide. Før man får uførepensjon, skal man få hjelp til attføring eller omskolering. Det vil si at NAV skal hjelpe til med å skaffe arbeidstrening i en jobb som passer bedre – eller tilby opplæring i en annen type jobb.

Staten er hva den er, fordi borgerne er hva de er. Om staten skal bli bedre, er derfor avhengig av oss.

(Platon 427–347 f.Kr.)

Fra enhver etter evne til enhver etter behov.

(Karl Marx 1818–1883)

Man skal ikke sy puter under armene på folk.

(ordtak)

Enhver er sin egen lykkes smed.

(ordtak)

Bedre å hjelpe ni som ikke trenger det, enn ikke å hjelpe den ene som trenger det.

(sosialistisk manifest)

- Hva betyr disse sitatene og ordtakene?
- Hvilket liker dere best?
- Dårligst?

Stadig flere fedre tar permisjon for å passe barn.

Flere tar pappaperm

Det har vist seg å ha en positiv effekt å reservere deler av fødselspermisjonen for far. Nå er det 77 % av fedrene som er hjemme i tre til fire uker. 15 % tar ut mer enn de reserverte 4 ukene. Men fremdeles er det 15 % som ikke tar pappapermisjon i det hele tatt. Da mister familien fire uker av permisjonstida.

Barn og foreldre

En viktig støtte til barnefamilier er fødselspermisjon. Når mora er i arbeid, har foreldrene rett til permisjon i 52 uker med 80 % lønn, eller 42 uker med full lønn. Av disse ukene er fire reservert for faren og ni for mora. Resten kan de fordele slik de selv vil. I praksis viser det seg at mange fedre tar sine fire ukers permisjon, men det er svært få som tar mer enn det. I de fleste tilfellene er det mora som tar mesteparten av permisjonen og blir hjemme og passer barnet.

Nå mener noen, både kvinner og menn, at det er på tide at foreldrene deler likt, eller iallfall at faren får en større andel. På den måten blir det bedre likestilling i familien. Det er også bra for faren og barnet å få et nært forhold helt fra begynnelsen.

Andre mener at det er best at kvinnen tar så mye permisjon som mulig. Hun trenger ro etter fødselen og bør ikke gå ut i arbeidslivet så tidlig. Dessuten er det kvinnen som ammer barnet, og det er best for barnet hvis det får morsmelk så lenge som mulig.

Når barnet er 1 år, kan foreldrene søke om barnehageplass. Barnehager drives av kommunene eller private. De støttes av staten, men foreldrene må betale en del selv også. Foreldre som ikke har barna i offentlig barnehage, kan i stedet få kontantstøtte til barnet er 3 år gammelt. Dette er imidlertid en ordning politikerne er svært uenige om, så den kan falle bort etter hvert.

- Sett opp argumenter for at mennene skal ta ut mer permisjon, og argumenter for at kvinnene bør få mesteparten.
- Hvordan ville du selv ønske å fordele permisjonen i din familie?
- Når synes dere barna bør begynne i barnehage?
- Hvilke fordeler ser dere ved at barn går i barnehage? Ser dere noen ulemper?

Offentlig helsetjeneste

Helse er et viktig område for en velferdsstat, og økonomien skal ikke hindre noen i å få gode helsetjenester. Staten har ansvar for at alle skal få den hjelpen de trenger når de blir syke. Derfor er det gratis å ligge på sykehus, og man får behandling og medisin der uten å betale noe.

Men helsetjenesten er en stor post på budsjettet, og pasientene må betale en del selv for helsetjenester utenfor sykehuset. Når man ikke ligger på sykehus, må man betale en egenandel ved legeundersøkelser og legekontroller. Man må også betale selv for medisiner. Men hvis man er kronisk syk og nødt til å bruke dyre medisiner, kan legen skrive ut «blå resept». Da får man kjøpt medisinene mye billigere, og staten betaler resten av det de koster.

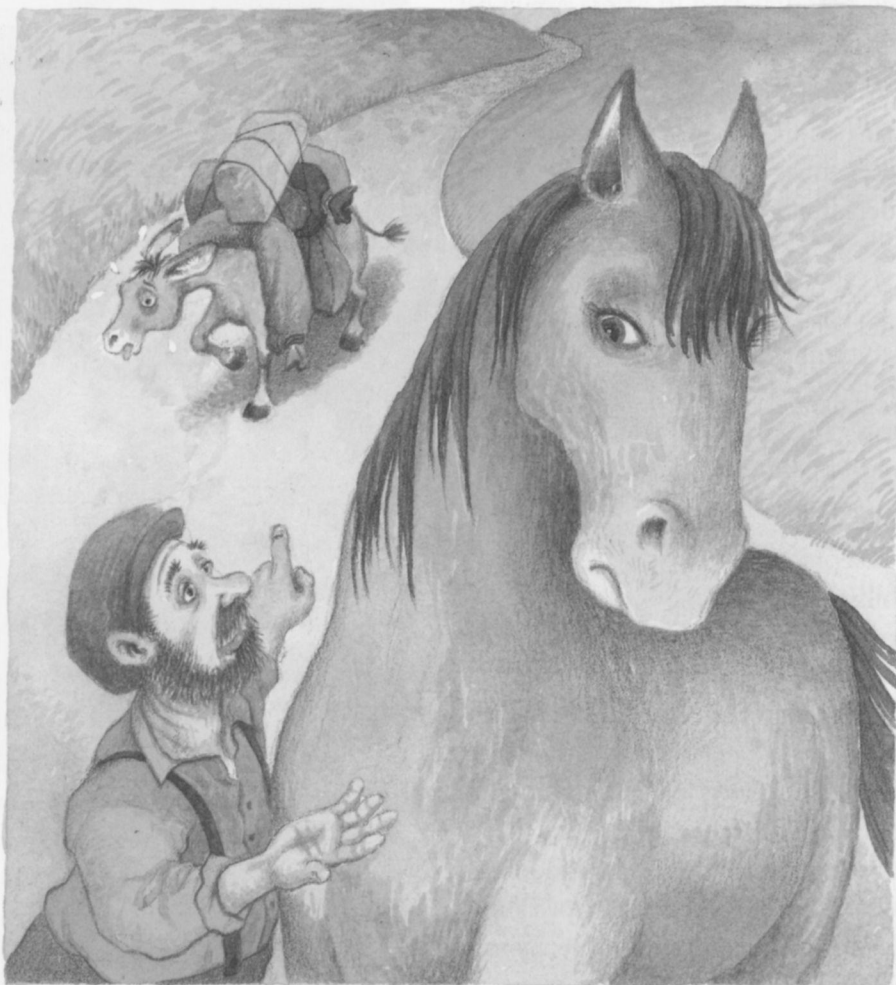
Det er ikke alle som er helt fornøyd med den offentlige helsetjenesten. Det kan for eksempel være ventetid på en del operasjoner og behandlinger. Derfor har det vokst fram et ganske stort privat tilbud innenfor helsesektoren der folk kan velge å betale selv for behandlingen.

Når det gjelder tannhelse, er det meste privat. Barn og ungdom skal ha fri tannlegebehandling i kommunen. Bare hvis de trenger spesialistbehandling, for eksempel tannregulering, må foreldrene betale. Voksne betaler alt selv når de går til tannlegen.

Telefon
Hæren
Veier
Forskning
Helsestasjonene
Kirker
Fyrverkeri
Sport
Hjemmehjelp
Flyplassene
Aldershjem
Fjernsyn
Tannlegjetjenesten
Teater
Renovasjon
Universitetene
Barnehagene
Ungdomsklubber
Sykehusene
Politi

- Hvilke områder bør stat og kommune ha ansvar for?
- Hva kan vi like gjerne betale selv?

Dele på byrdene?

En bonde var på vei hjem fra markedet med eselet og hesten sin. Hesten hadde ikke noe å bære på, men på ryggen til eselet hadde bonden lastet alle varene han hadde kjøpt på markedet. Etter en stund var eselet så trøtt, så trøtt. Derfor ba det hesten om å ta noe av lasten. Men hesten var for fin til å gjøre slikt arbeid og sa nei. Eselet slet seg videre, men til slutt orket det ikke mer. Det falt over ende og døde midt på landeveien. Bonden sukket og begynte å laste alle varene over på hesten. Til slutt la han det døde eselet på toppen av alt sammen. Nå hjalp det ikke noe å nekte. Slik gikk det til at hesten likevel ble lastedyr. – Jeg skulle visst ha tatt min del før, sukket den.

(Etter Aesops fabler)

Spørsmål

- 1 Hvem bar alle varene som bonden hadde kjøpt?
- 2 Hvor hadde han kjøpt varene?
- 3 Hva ville eselet at hesten skulle gjøre?
- 4 Hvorfor ville ikke hesten gjøre det?
- 5 Hvordan gikk det med eselet?
- 6 Hva gjorde bonden da?
- 7 Hvordan reagerte hesten på det?

14 Om menneskerettigheter og likeverd

Demonstrasjon mot
krigen i Irak.
15. februar 2003.

Ytringsfrihet

Ytringsfrihet eller **talesfrihet** betyr at man har rett til å uttrykke sine meninger, både i skrift og tale. Meningene kan gjelde politikk, religion, moral og alle andre forhold. Denne ytringsfriheten finnes i de fleste demokratiske land. **Grunnloven** sier at det er forbudt med sensur og annen meningskontroll her i landet. Hovedtanken er at det skal være mulig å komme med kritikk av politikere og det politiske styret uten å risikere straff.

Ytringsfriheten står sterkt, men den kan komme i konflikt med andre lover og andre rettigheter som mennesker har. Vanlige mennesker har for eksempel rett til å ha privatlivet sitt i fred, og man har rett til å slippe diskriminering på grunn av kjønn og rase.

I mediene finnes det en form for selvsensur. *Pressens faglige utvalg* arbeider med etiske spørsmål og har laget regler for hvordan mediene skal ta hensyn til folk de omtaler.

– *Ord og bilder er mektige våpen, misbruk dem ikke*, er en regel pressefolk skal ta hensyn til.

Jeg er uenig i dine meninger,
men jeg vil inntil døden forsvare
din rett til å hevde dem.

Voltaire

En luthersk kirke

Den norske kirke er protestantisk eller evangelisk-luthersk. Dette navnet kommer fra den tyske munken Martin Luther. Han levde i Tyskland på 1500-tallet og kjempet for forandringer i den katolske kirken. Luther mente at den religiøse troen skulle være et personlig forhold mellom mennesker og Gud. Det var Bibelen som skulle være autoriteten, ikke paven i Roma. I Danmark var det stor interesse for Luthers tanker, og kongen bestemte at den nye læren skulle innføres i Norge også.

Trosfrihet

FNs menneskerettighetskonvensjon fra 1948 sier at alle skal ha «rett til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet. Denne rett omfatter frihet til å skifte religion eller tro, og frihet til (...) å gi uttrykk for sin religion eller tro»

Det står i den norske Grunnloven at Den norske kirke er en evangelisk-luthersk kirke, og denne kirken har en særstilling som Norges statskirke. Men Grunnloven sier også at det skal være religionsfrihet her i landet. Alle innbyggere skal ha lov til å praktisere sin egen religion. Også andre trossamfunn får økonomisk støtte fra staten i forhold til hvor mange medlemmer de har. Det er til sammen omtrent en kvart million medlemmer i andre trossamfunn her i landet.

I skolen og barnehagen markeres kristne høytider som jul og påske, men det skal ikke være noen religiøs påvirkning der. Elevene skal lære om ulike religioner, etikk og filosofi. De skal få kjennskap til menneskerettighetene, og undervisningen skal legge vekt på respekt for ulike livssyn.

Det er foreldrene som bestemmer over barna sine i religiøse spørsmål. De kan for eksempel sende dem til spesielle private skoler der det legges mer vekt på religion enn i den vanlige norske skolen. Fra de blir femten år, har også barn trosfrihet. Da kan de selv bestemme om de vil melde seg inn i – eller ut av – et trossamfunn.

Kirke i Tromsø

Moské i Oslo

Buddhistempel på Lørenskog

Synagoge i Oslo

Fakta

Tros- og livssynssamfunn, 1. januar 2004

85,7 % av befolkningen i Norge er medlem av den norske statskirken.

Omtrent 8,7 % er medlem av andre registrerte tros- og livssynssamfunn. Her er medlemstallene i noen av dem:

Islamske trossamfunn	77 857
Human-Etisk Forbund	69 610
Den romersk-katolske kirken	46 308
Pinsemenigheter	45 875
Buddhisme	9 898
Den ortodokse kirken	4 827
Sikh	3 110
Hinduistiske trossamfunn	3 009

Dilemmaer

Ofte kan ulike rettigheter kolliderer med hverandre. Her er noen eksempler til diskusjon:

- En avis offentliggjør bilde, bosted og navn på en mann som er dømt for en forbrytelse. Hva med hans rett til personvern? Og hva med rettighetene til barna hans?
- En nynazistisk gruppe vil ha en demonstrasjon. De kritiserer innvandringen til Norge, og hevder at utlendinger er årsaken til mange av problemene i samfunnet. Skal de få lov til å bruke ytringsfriheten sin selv om mange innvandrere kan føle seg såret?
- Et foreldrepar er veldig religiøse. I deres religion er det ikke tillatt med blodoverføring. Barnet deres blir sykt og kommer til å dø hvis det ikke får blodoverføring. Skal barnets rett til liv gå foran foreldrenes religion?
- En arbeidsledig mann kan få jobb på et supermarked. Der selger de både svinekjøtt og øl. Han mener at det bryter med reglene i religionen hans å selge dette. Bør han ta jobben?

Langt frem til reell likestilling

Like rettigheter gir ikke nødvendigvis like muligheter, sier likestillingsdirektør Long Litt Woon. Som direktør for Likestillingscenteret ser hun at arbeidet med likestilling ikke er ferdig, selv om lovgivningen er kommet svært langt her i landet.

– De unge tar likestilling som en selvfølge, sier hun. – De vet at de kan bli statsminister eller biskop eller jordmor uavhengig av kjønn. Men når vi ser på realitetene, er det norske arbeidsmarkedet klart kjønnsdelt. Både gutter og jenter velger mannsyrker og kvinneyrker på en veldig tradisjonell måte. Dette ønsker likestillingsdirektøren å gjøre noe med.

Et annet område hun vil arbeide med, er likestillingen av innvandrere. Også på dette området er den reelle situasjonen ofte mindre bra enn det kan se ut til på papiret, mener hun. Så selv

Likestillingsdirektør Long Litt Woon

om Norge på mange måter er kommet langt i likestillingsarbeidet, kan vi ikke lene oss tilbake og være fornøyd med situasjonen i dag. Vi må hele tiden fortsette å arbeide for reell likestilling mellom alle innbyggerne.

(Fra *Aftenposten*, 2.12.04)

Integrering med tvang?

Myndighetene snakker om at det er viktig for integreringen at personer med innvanderbakgrunn får like muligheter til å delta i samfunnet. Da er språket viktig. Derfor har regjeringen innført et introduksjonsprogram med norskopplæring og samfunnskunnskap. Det innføres en rett og en plikt til å gjennomføre minimum 300 timers undervisning. Den som ikke gjennomfører kurset, kan ikke vente å få permanent oppholdstillatelse eller statsborgerskap.

Dette er et utmerket tiltak, og jeg går ut fra at det store flertallet innvandrere ønsker å følge et slikt kurs – og helst mye mer enn 300 timer. Men er det lurt å gjøre det til en plikt? Motivasjon er viktig for å lære et språk. Kanskje frivillighet og tilbud er bedre enn plikt?

Og hva med arbeidsinnvandrere? De har ikke rett til gratis undervisning, slik innvandrere med flyktningbakgrunn har. Er ikke integrering like viktig for denne gruppa? La dem få samme rettigheter til gratis norskkurs som andre!

(Leserbrev)

Fortell innholdet av avisartiklene til hverandre og diskuter innholdet.

Fakta

Fra FNs verdenserklæring for menneskerettigheter

Artikkel 12

Ingen må utsettes for vilkårlig innblanding i privatliv, familie, hjem og korrespondanse, eller for angrep på ære og anseelse. Enhver har rett til lovens beskyttelse mot slik innblanding eller slike angrep.

Artikkel 16

Voksne menn og kvinner har rett til å gifte seg og stifte familie uten noen begrensning som skyldes rase, nasjonalitet eller religion. De har krav på like rettigheter når de inngår ekteskap, i ekteskapet og hvis ekteskapet oppløses.

Artikkel 18

Enhver har rett til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet. Denne rett omfatter frihet til å skifte religion eller tro, og frihet til enten alene eller sammen med andre, og offentlig eller privat, å gi uttrykk for sin religion eller tro gjennom undervisning, utøvelse, tilbedelse og ritualer.

Artikkel 19

Enhver har rett til menings- og ytringsfrihet. Denne rett omfatter frihet til å hevde meninger uten innblanding, og til å søke, motta og meddele opplysninger og ideer gjennom alle medier og uten hensyn til landegrenser.

Artikkel 21

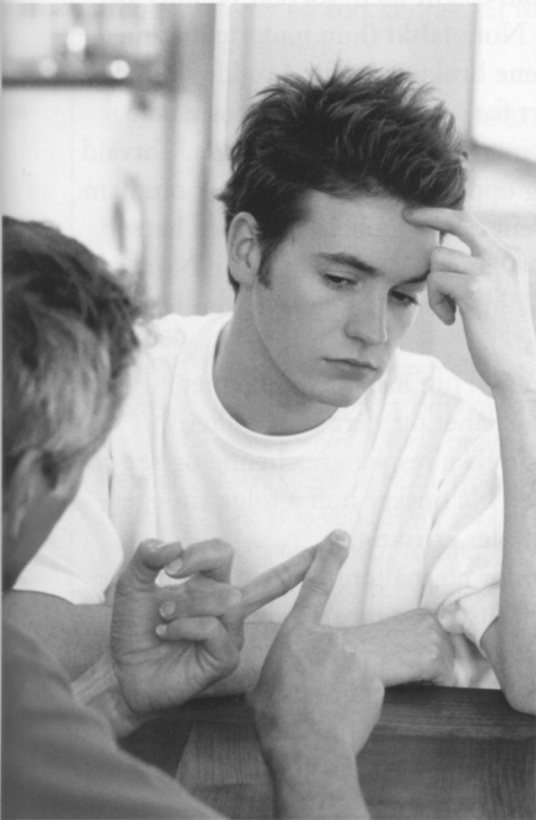
1. Enhver har rett til å ta del i sitt lands styre, direkte eller gjennom fritt valgte representanter.
2. Enhver har rett til lik adgang til offentlig tjeneste i sitt land.
3. Folkets vilje skal være grunnlaget for offentlig myndighet. Denne vilje skal komme til uttrykk gjennom (...) valg med allmenn og lik stemmerett og med hemmelig avstemning (...).

Artikkel 26

1. Enhver har rett til utdanning. Skolegangen skal være fri, i det minste på de elementære og grunnleggende trinn. Elementærundervisning skal være obligatorisk. Alle skal ha adgang til yrkesopplæring, og det skal være lik adgang for alle til høyere utdanning på grunnlag av kvalifikasjoner.

Rett og galt

Hva som er rett og galt, varierer fra tid til tid og fra sted til sted. Men de fleste har en klar følelse av hva som er riktig, og hva som er galt. Dette er viktig når man skal leve i samfunn med andre, og det er også viktig for selvrespekten.

Samvittigheten kaller vi gjerne denne indre følelsen for rett og galt. Hva er det som skaper samvittigheten? Er det redsel for autoritetene? Er samvittigheten medfødt, kommer den fra Gud, eller er det samfunnet omkring oss som former samvittigheten?

Psykologer tror at det som former samvittigheten, er forbildene vi har fra foreldre og andre voksne når vi vokser opp. Vi blir først og fremst påvirket av det de voksne *gjør*, ikke av de reglene de gir. Psykologene advarer mot en altfor autoritær oppdragelse. Barn trenger trygghet, kjærlighet og gode forbilder, ikke straff og utestenging fra familien. En trygg og god

oppvekst med mye kjærlighet og respekt gir best sjanser til at barn utvikler seg til sunne individer med respekt både for andre og for seg selv.

Noen ganger ser vi eksempler på at menneskers samvittighet går på tvers av lovene i et land. De føler sterkt at det riktige er å gjøre noe annet enn det som regnes som riktig i det miljøet de lever i. I teksten fra *Et dukkehjem* på sidene 131–133 ser vi at Nora følger sin samvittighet selv om hun bryter både juridiske lover og konvensjonene i sitt miljø.

- Nevn eksempler på at det finnes ulike lover og regler forskjellige steder.
- Kjenner dere eksempler på folk som har fulgt sin samvittighet og gått imot lover og regler for å gjøre noe som de ser på som viktigere?

Det er deprimerende å leve i en tid da det er lettere å sprengre et atom enn en fordom.

Albert Einstein

Skaper vi menneskeverd, skaper vi fred.

Nordahl Grieg

Fred kan bare oppnås ved forståelse.

Albert Einstein

Det sanne demokrati er det som tillater hvert individ å yte sitt beste.

Louis Pasteur

Henrik Ibsen

Henrik Ibsen og *Et dukkehjem*

Henrik Ibsen (1828–1906) er den mest kjente norske dikteren. Han tar opp sentrale moralske spørsmål i stykkene sine, og i flere skuespill var han opptatt av kvinnes stilling. Best kjent er nok *Et dukkehjem*, som kom ut i 1879.

Skuespillet handler om Nora, som er gift med Torvald Helmer og har barn med ham. En gang skrev Nora falskt (hun undertegnet med sin fars navn) for å få et lån. Pengene brukte hun for å redde Torvalds liv. Han var syk og måtte reise bort for å bli frisk. Dette visste ikke Torvald noe om. Men nå får han vite det, og han blir rasende. Torvald er en svært konvensjonell mann og opptatt av hva folk mener om ham. Han er redd for en skandale som kan ødelegge hele karrieren hans. Men da det blir klart at ingen andre kommer til å få vite om Noras falske underskrift, blir han lettet og glad. Nå kan de leve som før, mener han.

Nora skjønner at det ikke er mulig. Hun har i hemmelighet arbeidet og spart penger for å betale lånet og vært stolt av det. Torvalds reaksjon viser henne at han ikke respekterer henne og ser på henne som et selvstendig menneske. Nå ønsker hun å følge sin egen samvittighet og gjøre det hun selv føler er riktig.

Torvald mener at en kvinne framfor alt må tenke på sin mann og sine barn. – «Du er først og fremst hustru og mor,» sier han. «Det tror jeg ikke lenger på,» svarer Nora, «Jeg tror at jeg er først og fremst et menneske ...» Stykket slutter med at Nora går fra mannen og barna. Her kommer vi inn i scenen der Nora prøver å få Torvald til å forstå hvordan hun tenker:

Spor 31

Henrik Ibsen: *Et dukkehjem*

(Nora er skuffet over at Helmer ikke forstår hvorfor hun en gang skrev falskt for å få et lån. Han tenker bare på seg selv og sin egen karriere. Etter dette ser hun på mannen sin og ekteskapet i et nytt lys.)

Nora: *(ser på klokken sin)*. Klokken er ennå ikke så mange. Sett deg her, Torvald; vi to har mye å snakke sammen om. *(Hun setter seg ved den ene siden av bordet)*.

Helmer: Nora – hva er dette her? Dette stivnede uttrykk –

Nora: Sett deg ned. Det blir langt. Jeg har mye å snakke med deg om.

Helmer: (*setter seg ved bordet rett overfor henne*). Du gjør meg engstelig, Nora. Og jeg forstår deg ikke.

Nora: Nei, det er akkurat det. Du forstår meg ikke. Og jeg har heller aldri forstått deg – før i kveld. Nei, du skal ikke avbryte meg. Du skal bare høre på hva jeg sier. – Dette er et oppgjør, Torvald.

Helmer: Hva mener du?

Nora: (*etter en kort taushet*). Er ikke én ting påfallende, slik som vi sitter her?

Helmer: Hva skulle det være?

Nora: Vi har nå vært gift i åtte år. Faller det deg ikke inn at det er første gang vi to, du og jeg, mann og kone, snakker alvorlig sammen?

Helmer: Ja, alvorlig – hva vil det si?

Nora: I åtte samfulle år – ja lenger, – like fra vi først ble kjent, har vi to aldri snakket et alvorlig ord om alvorlige ting.

Helmer: Skulle jeg da idelig og alltid innvie deg i bekymringer som du likevel ikke kunne hjelpe meg å bære?

Nora: Jeg snakker ikke om bekymringer. Jeg sier vi har aldri sittet i alvor sammen for å prøve å komme til bunns i noe.

Helmer: Men kjæreste Nora, hva ville da det ha vært for deg?

Nora: Der er vi ved saken. Du har aldri forstått meg. – Det er øvet urett mot meg, Torvald. Først av pappa og siden av deg.

Helmer: Hva! Av oss to – av oss to som har elsket deg høyere enn alle andre mennesker?

Nora: (*ristet på hodet*). Dere har aldri elsket meg. Dere har bare syntes at det var morsomt å være forelsket i meg.

Helmer: Men, Nora, hva er dette for ord?

Nora: Ja, det er nå så, Torvald. Da jeg var hjemme hos pappa, så fortalte han meg alle sine meninger, og så hadde jeg de samme meninger; og hvis jeg hadde andre, så skjulte jeg det; for det ville han ikke ha likt. Han kalte meg sitt dukkebarn, og han lekte med meg som jeg lekte med mine dukker. Så kom jeg i huset til deg –

Helmer: Hva er det for uttrykk du bruker om vårt ekteskap?

Nora: (*uforstyrret*) Jeg mener, så gikk jeg fra pappas hender over i dine. Du innrettet alle ting etter din smak, og så fikk jeg samme smak som du; eller jeg lot bare som; jeg vet ikke riktig –; jeg tror det var begge deler; snart det ene og snart det andre. Når jeg nå ser på det, så synes jeg at jeg har levd her som et fattig menneske – bare fra hånden og i munnen. Jeg har levd

«Et dukkehjem» blir spilt over hele verden. Her fra en oppsetting i Lahore, Pakistan i 1994.

av å gjøre kunster for deg, Torvald. Men du ville jo ha det slik. Du og pappa har gjort stor synd mot meg. Dere er skyld i at det ikke er blitt noe av meg.

Helmer: Nora, så urimelig og utakknemlig du er! Har du ikke vært lykkelig her?

Nora: Nei, det har jeg aldri vært. Jeg trodde det; men jeg har aldri vært det.

Helmer: Ikke – ikke lykkelig!

Nora: Nei; bare lystig. Og du har alltid vært så snill mot meg. Men vårt hjem har aldri vært annet enn en lekestue. Her har jeg vært din dukkehustru, liksom jeg hjemme var pappas dukkebarn. Og barna, de har igjen vært mine dukker. Jeg syntes det var fornøydelig når du tok og lekte med meg, akkurat som de syntes det var fornøydelig når jeg tok og lekte med dem. Det har vært vårt ekteskap, Torvald.

Spørsmål

- 1 Hva mener Nora når hun sier at hun og mannen aldri har snakket alvorlig sammen?
- 2 Hvordan beskriver hun seg selv?
- 3 Hvordan beskriver hun mannen sin og faren sin?
- 4 Hvordan reagerer Helmer på det hun sier?

Ordliste 1

Denne ordlista er delt inn i kapitler, og ordene står i samme rekkefølge som de gjør i teksten. Substantiv er markert med endelsen i bestemt form: vare/n. Verb er markert ved endelsen i preteritum: vare (-te). Uregelmessige former er skrevet fullt ut: ta (tok – har tatt).

Ved noen få ord står det henvisning til et sidetall. Da er det aktuelle ordet forklart grundigere der.

Ordliste 2, som begynner på side 146, er en alfabetisk ordliste der man kan finne ut hvor et ord er forklart. Etter ordene står en henvisning, for eksempel 9 (3). Det vil si at man finner ordet i kapittel 9, tekst 3 i *Ordliste 1*.

Kapittel 1 Hva driver du med?

1 (1) Sonia

være hjemmевærende: arbeide i sitt eget hus

passer på: se etter, ha ansvar for

det er viktig: det betyr mye

være ferdig: slutte

utenfor hjemmet: ute i samfunnet

utdanning/en: opplæring, skolegang, studium

ha lyst til: ønske, ville

foretrekke (-trakk – har -trukket)

noen år til: noen flere år

1 (2) Jan

drive (drev – drevet) med: gjøre, holde på med, arbeide med

arbeidsledig: uten arbeid

firma/et: bedrift, forretning

glede seg til: se fram til

hva slags: hvilken type

forskjellig: ulik, variert

fiskemottak/et: sted der man tar imot fisk fra fiskere

lager/et: depot, sted der man har varer

godkjenne (-te): akseptere, godta

foreløpig: til nå, hittil

fornøyd: glad, tilfreds

selvstendig: fri, uavhengig

lønn/a el. en: betaling for jobb

1 (3) Ella

jeg har tenkt: jeg planlegger, jeg skal

ønske seg: ville gjerne ha

drømmejobb/en: favorittjobb, jobben man helst vil ha

spennende: veldig interessant, fascinerende

tjene (-te): få penger for jobb

1 (4) Amir

pleieassistent/en: ikke faglært hjelp på sykehjem

aldershjem/met: institusjon for eldre som ikke kan bo hjemme

løft/et: det å bære, det å løfte

prate (-et): snakke

samfunn/et: land, nasjon, stat

full tid: se side 8

deltid: se side 8

vikar: se side 9

ekstravakt: jobb i tillegg til den vanlige

kreve (-de): forlange, si at man skal ha noe

heldigvis: til alt hell, (jeg er glad for det)

kollega/en: en man jobber sammen med

1 (5) Linn

plan/en: idé, tanke for framtida

erfaring/en: praksis, øvelse

utfordring/en: noe vanskelig som man ønsker å klare

idé/en: tanke

typisk: spesielt, karakteristisk

kant/en: del, part

smørbrød/et: brødkive med pålegg

passer til: være godt sammen med

virke (-et): se ut, høres ut

starte (-et): begynne, sette i gang

lov/en: regel, ofte bestemt av Stortinget

kjenne til: vite om, forstå

Kapittel 2 Familie og hverdagsliv

2 (1) Mandag morgen

samboer/en: partner som man bor sammen med uten å være gift

fotballdrakt/a el. en: klær man bruker når man spiller fotball

kamp/en: konkurranse

jobbe overtid: jobbe mer enn normal arbeidstid

forresten: apropos, mens vi snakker om det
smart: lurt, intelligent
SMS: tekstmelding (Short Message Service)
ensom: alene
av og til: noen ganger
matpakke/a el. en: mat man pakker inn og spiser til lunsj

2 (2) Bestefar forteller

enkemann/en: mann som har mistet kona si
savne (-et): lengte etter, tenke mye på
bygd/a: samling av hus på landet
bryggeri/et: fabrikk der de lager øl og mineralvann
treffe (traff – har truffet): møte, bli kjent med
kantina/a el. en: kafeteria på en arbeidsplass
innflytter/en: en som ikke er født på det stedet hun eller han bor på
mangel på noe: når det ikke er nok, når det er for lite av noe
bolig/en: hus, leilighet
boligblokk/a el. en: hus med mange leiligheter
utkant/en: periferi
plen/en: et område med gress
trenge (-te): ha behov for
være gravid: vente barn
skape (-te): lage
eksistere (-te): finnes
ta (tok – har tatt) seg av: passe på, se etter
oppgave/n: jobb, arbeid
hverdag/en: ukedag unntatt søndag
best mulig: så godt som mulig, på den beste måten
ryddig: som er i orden, uten rot
sette (satte – har satt) pris på: være fornøyd med, være glad for
nå til dags: nå for tida, i dag
bortskjemt: når man ikke setter pris på noe, når man er vant til å få alt man vil ha
trøste (-et): gi trøst og snakke med noen som er lei seg

2 (3) Tobias er viktigst

nærmere: her: nesten
oppleve (-de): erfare
felles: noe man har sammen
gå fra hverandre: skille seg
smerte/n: noe som gjør vondt
dersom: hvis
samarbeide (-et): arbeide sammen
i stedet for: til erstatning for
krangle (-et): diskutere, være uenig
å skille lag: gå fra hverandre
etablere (-te) seg: her: få ny familie

stesøsken: søsken som ikke har samme biologiske mor eller far
gå godt overens: like hverandre godt
årsak/en: grunn
forhold/et: relasjon, forbindelse
til daglig: vanligvis, (nesten) hver dag
annenhver helg: hver annen helg, hver 14. dag
raus: gavmild, snill
brudd/et: det å bryte eller gå fra hverandre
tøff: her: vanskelig
innrømme (-te): erkjenne
konsentrere (-te) seg: samle tankene sine om noe bestemt
bitter: sint
lide (led – har lidd): ha det vondt

2 (4) I sjasminenes tid

park/en: område med trær og blomster i byen
sjasmin/en: navn på et lite tre eller busk
hviske (-et): snakke lavt
banal: enkel, naiv
jeg tør ikke: jeg våger ikke, jeg har ikke mot til
rødme (-et): bli rød i ansiktet
klesplagg: et "stykke" klær; eks.: genser og skjorte er to klesplagg
helt og fullt: fullstendig, komplett
sild/a: navn på en liten fisk
iver/en: entusiasme, begeistring, intensitet
resignert: trøtt, desillusjonert
dufte (-et): lukte godt
skamme (-et) seg: bli flau, forstå at man har gjort noe galt
vidunderlig: herlig, fantastisk, veldig bra
nattergal/en: fugl som synger om natta
love (-et): garantere, gi løfte, forsikre
svelge (-et): gjøre en bevegelse i halsen for å føre ned mat eller drikke
bakke/n: mark, grunn
oppfylle (-te): bli til virkelighet

Kapittel 3 Bolig og økonomi

3 (1) Det har vi da ikke råd til!

tydeligvis: veldig klart, man ser det godt
gal: ikke riktig, ikke klok
ha råd til: ha penger til
planlegge (-la – har -lagt): legge planer, tenke
orke (-et): klare, greie, holde ut
verksted/et: sted der man reparerer biler
regning/en: papir som viser hva vi må betale

strøm/men: elektrisitet

abonnere (-te) på en avis: bestille en avis som kommer hjem til deg i postkassen

følge (fulgte – har fulgt) med: være orientert, vite hva som skjer

spare (-te): ikke bruke, legge til side

budsjett/et: beregning, plan over hvor mye penger man skal bruke

pusse (-et) opp: sette i stand, reparere, male

forferdelig: fryktelig, veldig stygg

dryppe (-et): væske (f.eks. vann) som faller ned som dråper

lekke (lakk el. -et/-te): væske som kommer ut av en liten åpning eller et hull

faktisk: virkelig, sant å si

ta opp lån: låne penger

rente/a el. en: se side 20

se mørkt på noe: være pessimistisk

3 (2) På jakt etter bolig

være på jakt etter: lete etter, prøve å finne

leie (-de): betale for å bruke noe en annen eier (her: bolig)

sette (satte – har satt) ring rundt: markere, merke av

visning/en: se side 23

lete (lette – har lett): se etter, prøve å finne

egenkapital/en: se side 23

kausjonist/en: se side 23

balkong/en: liten veranda på veggen av et hus

oppusset: (av å pusse opp); bolig som er malt, reparert, modernisert

flislagt: dekket med fliser (firkanter av stein, plast eller keramikk)

prisantydning: kalkulasjon eller forslag om hva noe koster

fellesgjeld/a el. en: se side 23

megler/en: person som er mellommann ved kjøp og salg

kalkulator/en: liten regnemaskin

greie (-de): klare

utgift/en: summen man må betale (motsatt inntekt)

forsikring/en: se side 23

innbo/et: møbler og andre ting inne i huset

på nytt: en gang til

titte (-et): se

flau: skamfull

fellesvaskeri/et: rom med vaskemaskiner som alle i huset kan bruke

tett: som ikke har hull eller åpning

husleie/a el. en: det man betaler for leiligheten hver måned

beboer/en: person som bor i huset

legge (la – har lagt) inn bud: se side 23

3 (3) Åpent kjøkken? Ikke tale om!

åpent kjøkken: kjøkken uten vegg mot stua

ikke tale om: ikke i det hele tatt, ikke aktuelt

ikke-vestlig bakgrunn: som ikke kommer fra et vestlig land

bry (-dde) seg om: være interessert i

separat: eget, atskilt

overlate (-lot – har -latt): gi over til, la noen andre gjøre

tomme/n: 2,615 cm

henge (hang – har hengt): være plassert høyt på veggen

erte (-et): terge, si noe om en annen på en humoristisk måte

motstand/en: det å ikke like, sette seg imot, motarbeide

3 (4) Jeg vil bygge meg en gård

gård/en: landeiendom med hus

eng/a el. en: mark med gress og blomster

åker/en: jord der man dyrker korn eller grønnsaker

til sist: til slutt

kvist/en: her: loftsrom

fjøs/et: bygning for husdyr

like ved: ved siden av, like i nærheten

stall/en: rom eller bygning for hester

gjess: flertall av gås (en fugl)

stabbur/et: hus til å ha mat i

rekke/a el. en: rad, linje

tønne/a el. en: beholder til å ha mat i

sekk/en: stor pose

pus/en: katt

tett ved: like ved

garn/et: fiskeredskap

ruse/a el. en: fiskeredskap

Kapittel 4 Mat og helse

4 (1) I lunsjpausen

slanke (-et) seg: gå ned i vekt, bli tynnere

klage (-et): si at man ikke er fornøyd

veie (-de) for mye: være for tung

vegetarianer/en: person som ikke spiser kjøtt og fisk

kanin/en: dyr av harefamilien (som er glad i gulrøtter)

skader ikke: her: er ikke galt, er bra

i det minste: som et minimum

kutte (-et) ut: slutte med

Nå tuller du!: Nå tøyser du. Det mener du ikke.

holde (holdt – har holdt) seg i form: være i god fysisk tilstand

4 (2) Kom deg opp av sofaen!

journalist/en: person som arbeider og skriver i en avis

intervjue (-et): spørre, stille spørsmål til

mosjonere (-te): trene
heis/en: elevator
bevege (-et) seg: røre seg, gå
generasjon/en: alle som lever omtrent samtidig
unngå (-gikk – har -gått): ikke ha, ikke få, slippe unna
alvorlig: farlig
øke (-te): bli større
risiko/en: fare
legge (la – har lagt) på seg: gå opp i vekt, bli tykkere
utvikle (-et): lage, danne
ødelegge (-la – har -lagt): skade, spolere
forbruk/et: konsum, bruk av
gjennomsnitt/et: middeltall (gjennomsnittet av 8 og 12 er 10)
tilsette (tilsatte – har tilsatt): blande i eller med
beger/et: her: liten beholder av plast

4 (3) Er fisk kjedelig?

meny/en; på menyen: til middag
sei/en: fiskesort
dessuten: i tillegg
herme (-et): etterlikne, si det samme som en annen har sagt før
påvirke (-et): influere, ha innflytelse på
filet/en: stykke av fisk (eller kjøtt) uten bein
blande (-et): mikse, røre sammen
vende (-te): snu
surre (-et): steke ved svak varme
rå: ikke kokt

4 (4) Innvanderne mangler vitamin D

som regel: ofte, vanligvis, normalt
tran/en: olje fra fisk
føre til: resultere i
skjelett/et: bein, kropp uten kjøtt og blod
tåle (-te): greie, klare
bruddskade/n: skade på kroppen fordi man brekker noe
hjulbeint: bein som er bøyd litt ut til siden
det kommer av: det er fordi, bakgrunnen til det er
undersøkelse/en: vitenskapelig arbeid
vise (-te): si, fortelle, demonstrere
alvorlig: her: stor

4 (5) Vær og helse

finne (fant – har funnet) ut: finne svar
irritert: sur, opphisset, ikke glad
deprimert: trist, i svært dårlig humør
mørketid/a el. en: vinteren – når det er lite lys
humor/en: sans for det komiske, det morsomme
latter/en: det å le
forlenge (-et): gjøre lengre

mosjon/en: trim, trening
være stresset: føle at man har dårlig tid og ikke får gjort det man skal

4 (6) Fra Naiv.Super

busk/en: plante, lite tre
plante (-et): sette blomster og trær i jorda
sorgelig: trist
budskap/et: informasjon
skifte (-et) klær: ta på seg andre klær
ta affære: reagere, gjøre noe
melde (-te): si ifra, rapportere
være på slang: stjele frukt fra trær
komme ut av kontroll: miste kontroll over en situasjon
samvittighet/en: følelse av hva som er rett og galt
guttetrek/en: påfunn, ikke alvorlig handling
opptatt av: interessert i, ønske
avtale (-te): bli enig om
være skuls: være kvitt skyld og gjeld, opprette balanse
lite å rutte med: lite penger å bruke
grave (-de) dypt i lommene: bruke alle de pengene man har
pengekrevende: som koster mye
begrense (-et): redusere
betraktelig: veldig mye
knappt nok: bare så vidt, nesten ikke
spandere (-te): kjøpe noe for å gi til en annen
sluk(k)øret: skamfull, flau
neve/n: hånd
bekrefte (-et): stadfeste, være et vitne som kan fortelle at noe er riktig
holde sommer: ha sommerferie
høytidelig: alvorlig, formell, seriøs
ute av verden: slutt, forbi, ferdig
være lettet: være glad, føle seg fri
lyse opp: her: se glad ut
renset: ren
heve (-et): løfte, reise opp
kjernekar/en: veldig grei og kjekk kar
overhodet: i det hele tatt

Kapittel 5 Massemedier og informasjon

5 (1) Et møte

klare seg: greie seg, ikke ha problemer
er avhengig: må ha
skje (-dde): hende, finne sted

gammeldags: umoderne, slik det var før
informasjon/en: opplysninger, fakta
nyhet/en: informasjon om det som skjer nå
slå (slo – har slått) opp: her: sjekke, finne
til og med: også
høres – ut: virke
stirre (-et): se (stivt), glane
Det spørs: Det er usikkert
foregå (-gikk, har -gått): skje

5 (2) Massemedier

underholdning/en: moro, ikke alvor
kommunisere (-te): ha kontakt
tradisjonell: vanlig, gammel
fremdeles: ennå, fortsatt, også nå
løssalgsavis/a el. en: se side 43
i tillegg: ekstra, som supplement
lokal: som hører til et bestemt sted
område/t: plass, region
støtte/n: (her: økonomisk) hjelp
demokrati/et: folkestyre, se side 106
mening/en: synspunkt, tanke
dominerende: viktigst, størst, sentral
tv-skjerm/en: tv-bilde, tv-vindu
slappe av: hvile, ikke arbeide

5 (3) Nyheter og informasjon

mulighet/en: sjanse, (det vi kan gjøre)
skaffe seg: få, få tak i
variert: forskjellig, ulik
ekspert/en: spesialist, en som vet mye om noe
tema/et: emne, det man snakker om
religion/en: tro på en gud
debatt/en: diskusjon, samtale
ta opp: presentere, snakke om, behandle
aktuell: som er interessant nå
engasjert: ivrig, interessert
seer/en: en som ser på tv
synspunkt/et: mening
informativ: som gir god informasjon
nyttig: som man kan lære noe av, bra, verdifull
legge (la – har lagt) vekt på: si at noe er viktig
argumentere (-te): diskutere, forklare
avbryte (avbrøt – har avbrutt): stanse, stoppe
deltaker/en: den som er med
sette saken på spissen: overdrive, lage gode poenger
en slags: en type, en form for
forhold/et: situasjon
dermed: på den måten

ensidig: ikke variert, som legger vekt på bare en side
negativ: dårlig
lokke (-et): friste, få noen til å komme

5 (4) Medienes makt

innflytelse/n: påvirkning
være med på: hjelpe, gjøre sin del
myndighet/en: de som styrer, staten
det viser seg: vi ser
løse (-te) en sak: få et godt resultat
sette søkelys på: analysere, fokusere
nødvendig: veldig viktig (man må gjøre det)
være på ville veier: gjøre noe galt
miste livet: dø
ektefelle/n: mann eller kone
tillatelse/n: godkjenning, aksept
opphold/et: det å være et bestemt sted
ta hensyn til: tenke på, bry seg om
stå på egne ben: klare seg selv
på nyåret: i begynnelsen av neste år
stole på: være sikker på
fornuft/en: klokskap, det å tenke riktig
seire (-et): vinne
gjenta (-tok – har -tatt): si en gang til

5 (5) Fjæra som ble til fem høns

plukke (-et) seg: ordne fjærene
spøk/en: vits, moro, noe man sier for å være morsom
munter: glad, i godt humør
sovne (-et): falle i søvn, begynne å sove
forakte (-et): se ned på, kritisere
fly (fløy – har fløyet): bevege seg i lufta, bruke vingene
fryse (frøs – har frosset) i hjel: bli så kald at man dør
forkjøre seg: bli forkjølet
fæl: fryktelig, stygg
egentlig: fra begynnelsen, først
til blods: slik at man blør
fryktelig: skrekkelig, stygg, uhyggelig
skam/men: uten ære, noe man bør bli flau over
gjøre sitt til: hjelpe til med
fortjene (-te): få det som er riktig

Kapittel 6 Skole og utdanning

6 (1) Hva liker du best på skolen?

naturfag: fag som biologi, fysikk, kjemi
kult: (ungdomsspråk) morsomt
friminutt/et: pause

kunst og håndverk: fag der man er kreativ / lager ting
evne/n: talent, muligheter
prosjektarbeid/et: elevene samarbeider om et emne og lager en rapport

6 (2) Hva slags skole vil vi ha?

slapp: doven, ikke energisk
overdrive (-drev – har -drevet): bruke for sterke ord
nytte (-et): hjelpe, være nok
pugging/en: det å lære utenat
i våre dager: nå for tida
De har ikke respekt for læreren: Læreren har ikke autoritet
avstand/en: distanse
samarbeid/et: det å arbeide sammen
kaste bort tid: ikke bruke tida til noe nyttig
disiplin/en: orden, system
bråk/et: høy lyd, uro
ordentlig: skikkelig, nøye, solid
skjønne (-te): forstå

6 (3) Hva er en god skole?

klart: tydelig
toleranse/n: det å akseptere andre
vurdere (-te): se om det er bra, undersøke
mål/et: det man vil komme fram til
bakgrunn/en: familie, der man kommer fra
bli vant til: lære seg, få vanen
offentlig: statlig (ikke privat)
etter hvert: litt etter litt, nå
støtte/n: penger, økonomisk hjelp
de svakeste elevene: de som har mest problemer med å lære
satse på: bruke ressurser på
ta vare på: passe på, gi muligheter
imidlertid: likevel, men

6 (4) Det er aldri for sent

legge (la – har lagt) til rette: gjøre det lett
utdanning/n: utdanning, opplæring
raskt: fort, hurtig, kvikt
stadig: hele tida
følge med: være oppdatert
i de fleste tilfellene: som oftest, nesten alltid
ha ansvar for: være den som må gjøre noe
godkjenning/en: aksept, det å akseptere/godta
lur: smart, best
veiledning/en: råd, hjelp

6 (5) Nettet skaper tusenvis av nye studenter

komme på: tenke, huske

ulempe/n: negativt forhold, dårlig side
være inspirerende: gi lyst og energi
koble (-et): knytte, binde
foreleser/en: lærer

Kapittel 7 Ut i arbeid

7 (1) En jobbannonse

verktøy/et: (hånd)redskap
lærling/en: person som lærer et håndverk mens han er ute i praksis
fagprøve/n: se side 63
nettet: Internett
ansatt: person som jobber i en bedrift
fagbrev/et: se side 63
tilby (-bød – har -budt): gi
utvikling/en: vekst, prosess
kvalifikasjon/en: utdanning, kunnskap, det man kan
stå-på-humør: lyst og vilje til å gjøre en god jobb
serviceinnstilt: villig til å gi god service
ansvarsbevisst: som føler et ansvar, en forpliktelse
tiltredelse/n: tidspunktet for når man skal begynne i ny jobb
omgående: med en gang, straks
omfang/et: størrelse, her: mengden av tid man jobber
CV: se 63
attest/en: se 63
referanse/n: se 63

7 (2) Hva skal stå i søknaden?

søknad/en: det å søke skriftlig
lure (-te) på: ikke sikker på, tenke på
kasse/a el. en: her: stedet der man betaler for varene i butikken
nevne (-te): fortelle
lapp/en: stykke papir
oppmerksom: som legger merke til, er interessert
skryte (skrøt – har skrytt): rose, si positive ting
vise (-te) til: referere til
kryse fingrene: uttrykke håp eller ønske om at det skal gå bra
herved: med dette

7 (3) Ikke lett å få jobb uten fagbrev

mangle (-et): ikke ha, være uten
vurdere(-te): tenke alvorlig på
skifte navn: bytte navn, velge et annet navn
gyldig: valid, som gjelder
drosjelappen: førerkort for å kjøre drosje

7 (4) Likestilling i arbeidslivet

likestilling/en: det å ha samme rett og status

være kvalifisert: ha riktig kompetanse og kunnskap
arbeidsgiver/en: se side 65
arbeidstaker/en: se side 65
være gravid: vente barn
prioritere (-te): sette noe foran noe annet, foretrekke
område/t: bransje, del
sørge (-et) for: passe på, ha ansvar for, ordne med
forbud/et: (av å forby): noe som ikke er lov, som er forbudt
uniform/en: spesielle klær som brukes av folk i samme jobb

Kapittel 8 Norge i gamle dager

8 (1) Hvordan var det da du var liten?

stikke (stakk – har stukket) innom: komme på kort besøk
ha det travelt: ha mye å gjøre
enda: selv om
ferdigmat/en: (middags)mat som er ferdig til bruk
ulogisk: inkonsekvent, ikke fornuftig
romantisk: sentimental

8 (2) Livet på landet

sammenlikne (-et): se på likheter og forskjeller
husdyr/et: dyr på en gård, som sau, gris, ku og hest
dyrke (-et) jorda: se side 71
prest/en: teolog eller annen person som leder gudstjenesten i kirka
siste nytt: de siste nyhetene; det som akkurat har skjedd
legge (la – har lagt) et press på: prøve å overtale, overbevise noen i en sak
ha et godt forhold til noen: ha det fint sammen med noen
hushjelp/en: person som er ansatt for å gjøre husarbeid
plass/en: sted
rydde (-et) jorda: se side 71
gå i arv: overføre til neste generasjon

8 (3) I byen

fabrikk/en: industribygning
klare (-te) seg: tjene nok
brodere (-te): sy mønster på duker eller puter
bryte (brøt – har brutt) et mønster: gjøre noe annet enn de fleste gjør

8 (4) To historier fra gamle dager

utslitt: veldig trett
snorke (-et): lage lyder når man sover
pikeværelse/t: hybel til hushjelpen
entré/en: gang
dagligstue/a el. en: hverdagsstue, oppholdsrom

kjede (-et) seg: være lei, ha for lite å gjøre
kommandere (-te): si at noen skal gjøre noe
gjest/en: noen som er på besøk

Kapittel 9 Utvandring og innvandring

9 (1) På norskkurs

du er heldig: du har flaks, det er bra for deg
asylmottak/et: sted der asylsøkere bor
trives (trivdes – har trivdes): like å være et sted
trygghet/en: sikkerhet, utenfor fare
finne (fant – har funnet) seg til rette: føle seg hjemme, finne sin plass
annerledes: ulikt, på en annen måte
lengte hjem: savne familie og hjemsted
fred/en: rolige forhold, ikke krig
lengte etter: savne
holde (holdt – har holdt) seg på beina: ikke falle

9 (2) Befolkningen i Norge

være vant til: pleie, gjøre noe ofte
homogen: lik
befolkning/en: menneskene i et land
undertrykke (-et): trykke ned, holde nede
endre seg: forandre seg, bli annerledes
bevare (-te): ta vare på, passe på
innvandreren/en: immigrant, en som kommer til et nytt land
naboland/et: land som ligger ved siden av
en del: noen
i løpet av: i
inkludere (-te): omfatte, medregne
omtrent: cirka
urbefolkning/en: opprinnelig, første befolkning

9 (3) Nyere innvandring

kraftig: mye
omkring: rundt, cirka
periode/n: tid
behov/et: det man trenger, det man må ha
til å begynne med: i begynnelsen, først
antall/et: tall
ufaglært: som ikke har en spesiell fagutdannelse
borger/en: innbygger
ha tilbud om arbeid: noen vil gi arbeid til en
pensjonist/en: en som har sluttet å arbeide pga. høy alder
asyl/et: beskyttelse (fra politisk forfølgelse), fristed
urolighet/en: krig, opprør, ikke fred
flykte (-et): rømme, komme unna

forfølgelse/n: det å følge etter noen for å ta dem
vold/en: brutalitet, mishandling
beskyttelse/n: vern, hjelp til å holde negative ting borte
på egen hånd: selv, alene
status/en: stilling, posisjon
via: gjennom, ved hjelp av

9 (4) Utvandring fra Norge

siste halvdel av 1800-tallet: årene 1850–1900
emigrere (-te): utvandre, dra fra et land
forlate (forlot – forlatt): dra bort fra
slå (slo – har slått) seg ned: etablere seg, bo
holde seg for seg selv: ikke blande seg med andre
litt etter litt: etter hvert, gradvis
for det meste: stort sett, i de fleste tilfellene
integrert: tilpasset, blandet godt inn i
holde på: ikke gi opp, fortsette med
tilknytning/en: kontakt, forbindelse
overleve (-de): fortsette å leve, ikke dø

9 (5) Peder Seier

treg: langsom, sein
tie (-dde): ikke snakke
såpass: så mye
betenke seg: tenke seg om
endelig: til slutt
hakke (-et): dele opp
stave (-et): bokstaver, si en og en bokstav
uvilje/n: motstand, ikke å ha lyst
seigpine (-te): plage over lang tid
gni (gned/gnidde – gnidd): bevege hånda fram og tilbake
stamme (-et): stoppe opp og gjenta lyder når man snakker
stormstøt/et: plutselig, kraftig vind
klype (kløp – har kløpet): klemme hardt med fingrene
hes: med uklar stemme, tett i halsen

9 (6) Pakkis

muslim/en: tilhenger av islam
få klump i halsen: bli tett, få problemer med å snakke
moské/en: islamsk gudshus
blid: glad, i godt humør
utenat: uten å se i boka

Kapittel 10 Det var en gang – om eventyr og folketro

10 (1) Eventyrene

eventyr/et: spennende fortelling som ikke er sann
fortelling/en: historie
folketro/en: tradisjonell tro på ulike vesener, folkelig religion
overnaturlig: magisk, mystisk
vesen/et: skikkelse, figur
dikte (-et): lage historier, fantasere
samle (-et): bringe sammen
helt/en: modig hovedperson i fortelling
hovedperson/en: den viktigste personen i historien
internasjonal: som angår flere land
motiv/et: tema, subjett
mønster/et: oppbygning, struktur
skjema/et: norm, mønster
videre: framover, til den neste
gjentakelse/n: (av gjenta) når noe skjer eller blir sagt flere ganger
løse (-te): finne svar på, klare
underveis: på veien, i løpet av reisen
egenskap/en: karaktertrekk, karakteristika
modig: ikke redd, tapper
nysgjerrig: interessert, ønske å vite mer
bry (-dde) seg om: synes at noe er viktig, legge vekt på

10 (2) Trollet

diger: veldig stor
massevis: veldig mye
lure (-te): narre
nemlig: faktisk
røre (-te) seg: bevege seg
likne (-et) på: se ut som, være lik

10 (3) Huldra

se ut som: være lik, ha samme utseende
forskjell/en: ulikhet
hale/n: hår som henger bak hos dyr
berg/et: fjell
kjerring/a: (gammel) kone, kvinne
akseptert: godtatt
miste (-et): bli borte, tape

10 (4) To eventyr

gi (ga(v) – har gitt) opp: kapitulere, ikke orke mer
bagasje/n: det man har med seg på reisen, "kofferten"
kjempe (-et): slåss

10 (5) Askeladden som kappåt med trollet

høre (-te) til: tilhøre, være en del av
hogge (hogg/hogde – har hogd) trær: kutte, felle trær med øks
fælt: stygt, skremmende
drepe (-te): ta livet av
våge (-et): tørre, ha mot til
skremme (-te): gjøre redd
av sted: av gårde, bort
klemme (-te): presse hardt sammen
skrike (skrek – har skreket): rope høyt
ved/en: tre som man brenner i ovnen/peisen
tenne (-te): få noe til å brenne
grøt/en: matrett som er laget av gryn og melk eller vann
bøtte/a el. en: rund beholder til å hente vann i
løfte (-et): ta opp, heve
brønn/en: hull som man har laget i jorda for å samle vann i
spise om kapp: konkurrere om å spise mest eller fortest
øse (-te): fylle, ta opp i
ikke noe å snakke om: ikke noe særlig

10 (6) Sannheten og Løgneren

løgn/en: noe som ikke er sant
ild/en: flamme
flokk/en: gruppe
rettferdig: som er riktig ut fra lov eller moral
grådig: gjerrig, grisk, når man ikke vil dele med andre
jage (-et) bort: skremme bort, drive vekk
slette/a: flat mark, flatt område
tosk/en: dumming, idiot
tjener/en: en som hjelper og oppvarter en annen person
knuse (-te): ødelegge, slå i stykker
slåss (sloss – har slåss): kjempe mot hverandre, slå hverandre
gi (ga(v) – har gitt) seg: holde opp, kapitulere
utpeke (-te): velge, kåre
vinner/en: en som vinner
taper/en: en som taper, lider nederlag
til verdens ende: til siste dag

Kapittel 11 Noen glimt fra Norges historie

11 (1) For tusen år siden

rask: kvikk, fort
frakte (-et): transportere, ta noe fra et sted til et annet
vare/n: produkt, ting vi kjøper og selger
brutalitet/en: vold, råhet, villskap
dra (dro(g) – har dradd): reise

plyndre (-et): stjele, ta, rane
stjele (stjal – har stjålet): ta uten tillatelse, rane
kloster/et: bolig for munk eller nonne
komme i veien for: hindre, prøve å stoppe
fange/n: person som er tatt, ufri person
slave/n: ufri person som må arbeide for en annen
bringe (brakte – har brakt): ta med seg, frakte
i utlandet: i andre land enn Norge
kristen: som tilhører religionen kristendommen
hellig: guddommelig
tvinge (tvang – har tvunget): presse, gjennomføre med makt
makt/en: autoritet, det å kunne bestemme
svekke (-et): gjøre mindre, redusere
pave/n: øverste leder for den romersk-katolske kirken
feiring/en: fest, celebrering
seremoni/en: viktig handling, ritual
religiøs: som tilhører en religion
skikk/en: tradisjon, vane

11 (2) Olav Tryggvason

nyfødt: som nettopp er blitt født
rømme (-te): flykte, dra bort
fiende/n: uvenn, motstander
få (fikk – har fått) tak i: fange, finne
trygg: sikker, ikke farlig
handel/en: det å kjøpe og selge
handelsmenn: folk som driver kjøp og salg
overfalle (-falt – har -falt): angripe, ta
rikdom/men: penger, verdifulle saker
torg/et: (markeds)plass
få vite: få informasjon om
stilling/en: posisjon, plass
ifølge tradisjonen: slik det blir fortalt
dyktig: svært flink
sjalu: misunnelig, (de ønsket seg det han hadde)
fremmed: ukjent, fra et annet sted
baksnakke (-et): snakke negativt om en som ikke hører det
kjølig: ganske kald
på tide: riktig tid
ferd/en: reise
kristendom/men: religion der troen på Jesus Kristus er sentral
tro/en: religion
bli døpt: gå over til kristendommen
innføre (-te): introdusere, importere, ta i bruk

11 (3) Union med Danmark

union/en: sammenslutning av land
vare (-te): fortsette i tid

forsvinne (forsvant – har forsvunnet): bli borte
dialekt/en: lokalt språk i en del av et land
oppløse (-te): avslutte, skille fra hverandre
sette i gang: starte
konstitusjon/en: statsordning, grunnlov
grunnlov/en; se side 106
demokratisk: som gir makt til folk
i forhold til: sammenliknet med
i stedet: derimot, som alternativ

11 (4) Union med Sverige

keiser/en: statsoverhode
støtte (-et): hjelpe, være enig med
motstander/en: en som er imot, antagonist
tape (-te): motsatt av å vinne
samle seg: komme sammen
konferanse/n: møte, samling
overta (-tok – har -tatt): gjøre noe som enn annen har gjort før
beholde (beholdt – har beholdt) fortsette å ha
valg/et: når folk stemmer over hvem som skal styre
Stortinget: se side 106
regjering/en: se side 106
domstol/en: institusjon som dømmer, som avgjør om lovene er
fulgt
dømme (-te): gi straff når lover ikke er fulgt
parlamentarisme/n: se side 106
flertall/et: majoritet, de fleste

11 (5) Norge i krig

bryte ut (brøt – har brutt): starte
siden: fra
angripe (angrep – har angrepet): invadere, attackere, ta
motstand/en: protest, kamp mot noe, opposisjon
bidrag/et: hjelp, støtte, medvirkning
handelsflåte/n: mange skip som frakter varer
organisere (-te): ordne
kamp/en: konflikt der to parter slåss mot hverandre
halvpart/en: 50 %
bombe/a el. en: beholder med eksplosiver, slippes normalt fra
fly
torpedo/en: undervannsbombe med motor
militær: med soldater/hær/tropper
sabotasjeaksjon/en: planlagt ødeleggelse
illegal: ulovlig, forbudt, undergrunns-
spre (-dde): dele ut
sensurere (-te): kontrollere
nazist/en: person som støtter nazisme, se side 106
bli arrestert: bli tatt av politiet

i alt: til sammen, samlet
fange/n: en som sitter i fengsel
fengsel/et: bygning der politiet holder fanger
fangeleir/en: sted/område der man holdt fanger
jøde/n: en som tilhører mosaisk religion
bli funnet skyldig: Domstolen finner ut at man har gjort noe galt
landssvik/et: det å hjelpe landets fiender
henrette (-et): drepe en som er dømt til døden
straff/en: reaksjon fra domstolen
bot/en (bøter): pengestraff
mild: forsiktig, ikke hard
amnesti/et: fritak for straff
legge noe bak seg: bli ferdig med, glemme

11 (6) Norge i nyere tid

optimisme/n: det å tro at alt vil gå bra
samhold/et: enighet, solidaritet
sammensatt: konstruert, kombinert
parti/et: politisk gruppe/organisasjon
klasseforskjell/en: ulikhet mellom sosiale grupper
solidaritet/en: fellesskap, man hjalp hverandre
regulere (-te): ordne, bestemme
på fote: i balanse, restituert
aktivitet/en: det at det skjer mye
utvikling/en: vekst, det at det går framover
fattigdom/men: en situasjon der man har lite
kraftig: veldig, mye
sikre (-et): garantere, gjøre trygg
skipsfart/en: transport på sjøen
velferdsstat/en: se side 106
endring/en: forandring
falle utenfor: ikke klare seg

Kapittel 12 Næringsliv og arbeid i dag

12 (1) Det store oljeeventyret

midten av 60-tallet: omtrent 1965
delta (-tok – har -tatt): være med, ta del i
se mørkt ut: se vanskelig el. håpløst ut
bore (-et): lage hull
hende (-te): skje
felt/et: område, sted
stund/en, fra første stund: fra første øyeblikk
virksomhet/en: aktivitet, arbeid
opprette (-et): grunnlegge, sette i gang, etablere
aksje/n: del av kapital i et selskap
konsesjon/en: tillatelse fra myndighetene
eksportere (-te): selge til utlandet

utgjøre (-gjorde – har -gjort): være, danne
fond/et: kapital (som ikke skal brukes)
plassere (-te): sette

12 (2) Bjørg Pedersen, oljearbeider

isolert: alene, stengt ute fra resten av verden
i orden: ok, ikke ødelagt
avansert: komplisert, høyt utviklet
tida går med til: man bruker tida til
sikker: trygg
fagforening/a el. en: se side 110
jobbe (-et) skift: arbeid som foregår kontinuerlig. Når én
slutter, overtar en annen

12 (3) Fisk og turisme

turisme/n: alt som har med turister og turisttrafikk å gjøre
næring/en: yrke, levevei
basseng/et: avgrenset område, fylt med vann
havne (-et): ende, komme til
når det gjelder: med hensyn til, når vi snakker om
gjelde (gjaldt – har gjeldt): dreie seg om, være situasjonen for
næringsvei/en: levevei
spenning/en: noe som er spennende
fjellklatring/en: det å klatre, gå opp i fjell
hval/en: stort pattedyr som lever i havet
safari/en: ekspedisjon for å se på el. drive jakt på ville dyr
nordlys/et: sterkt lys på himmelen om natta i nord
orbua/a: lite hus for fiskere

12 (4) Hvor arbeider det flest folk i dag?

mekanisk: som gjelder maskiner
mekanisk verksted: bedrift der man lager ting (ofte skip)
for godt: for alltid
handle (-et): kjøpe
illustrere (-te): forklare, vise
tjenesteytende: service-
konsulent/en: rådgiver
forsker/en: vitenskapsmann
markedsføring/en: salgsarbeid der man forteller om varer og
tjenester for å få folk til å kjøpe

12 (5) Satser på egen business

satse (-et) på: gå inn for noe, tro på noe
etablere (-te): grunnlegge, opprette, skape
bransje/n: gren, del av virksomhet
styre (-te): føre, ha kontroll over
livsstil/en: måte å leve på
drive (drev – har drevet): være leder for, holde i gang

bedrift/en: firma
markedsføre(-te): gjøre reklame for, selge
leve (-de) av: få nok inntekter fra
trekke (trakk – har trukket) folk: gjøre at folk har lyst til å
komme

Kapittel 13 Velferdsstaten

13 (1) Hvem skal betale?

stenge (-te): lukke
hærverk/et: ødeleggelse
trygd/a el. -en: offentlig forsikring, pengeutbetaling
egenandel/en: del av prisen som man må betale selv
spinke og spare: være veldig forsiktig med å bruke penger
gå ut over: ramme, skade, være dårlig
oppussing/en (av pusse opp): reparere, fikse, male osv.
samtidig: på samme tid
skatt/en: del av inntekten som vi betaler til det offentlige
avgift/en: betaling, gebyr til det offentlige

13 (2) Trygghet for alle

uansett: uten hensyn til
trekke (trakk – har trukket) fra: ta bort
ufør: handikappet, funksjonshemmet
ha rett til: ha lovlig krav (man skal få det)
i forhold til: sammenliknet med
rett som det er: ofte
hovedtrekk/et: viktigste punkt

13 (3) Barn og foreldre

permisjon/en: fri fra jobben for en periode
fødsel/en: det at et barn blir født
reservere (-te): gjelde bare for noen
fordele (-te): dele
mesteparten: det meste, størstedelen
i allfall: i det minste
amme (-et): gi barn brystmelk

13 (4) Flere tar pappaperm

effekt: virkning, resultat
ikke i det hele tatt: absolutt ikke noe

13 (5) Offentlig helsetjeneste

hindre (-et): stanse, holde borte fra
post/en: punkt, del, avdeling
kronisk: som varer lenge
være nødt til: måtte
den enkelte: hver person

13 (6) Dele på byrdene

byrde/n: noe som er tungt å bære
laste (-et): plassere, legge
slite (slet – har slitt): streve, arbeide hardt
falle over ende: falle sammen
sukke (-et): lage en klagende lyd
nekte (-et): si nei, protestere
slik gikk det til: på den måten hendte det

Kapittel 14 Om menneskerettigheter og likeverd

14 (1) Ytringsfrihet

ytringsfrihet/en: rett til å si det man mener
uttrykke (-te): si, skrive, komme med
skrift/en: det man skriver
tale/n: det man sier
sensur/en: offentlig kontroll av bøker osv.
styre/t: ledelse, administrasjon
risikere (-te): bli utsatt for risiko/fare
straff/en: reaksjon fra domstolen; bøter el. fengsel
rettighet/en: rett
ha noe i fred: ha noe for seg selv, være beskyttet
slippe (slapp – har sluppet): å ikke bli utsatt for diskriminering/en: ulik behandling
kjønn/et: mann eller kvinne
rase/n: menneskegruppe med felles genetiske trekk
etisk: moralsk
ta hensyn til: vise respekt/omtanke
omtale (-te): snakke/skrive om
mektig: sterk
våpen/et: redskap til kamp, for eksempel pistol
misbruke (-te): bruke på en dårlig måte

14 (2) Trosfrihet

konvensjon/en: traktat, noe stater er blitt enig om
samvittighet/en: følelse av hva som er rett og galt
omfatte (-et): inkludere, gjelde også for
skifte (-et): bytte, endre
tro/en: religion
evangelisk-luthersk: som bygger på Bibelen (evangeliene) og Martin Luthers lære
særstilling/en: spesiell posisjon
statskirke: kirke som betales og administreres av staten
praktisere (-te): utøve, drive med
medlem/met: person som er med i noe
en kvart: $\frac{1}{4}$

trossamfunn/et: gruppe med felles religion
markere (-te): merke, feire
påvirkning/en: innflytelse, press
kjennskap/en eller et: viten, kunnskap, informasjon
livssyn/et: måte å se på mennesket på
melde seg inn: bli medlem

14 (3) Likestilling og likeverd

lovgivning/en: det å gi lover
selvfølge/n: noe naturlig
jordmor/a el. en: den som hjelper til ved en fødsel
uavhengig: ubundet, fri
realitet/en: virkelighet
reell: virkelig
lene seg tilbake: slappe av
integrasjon/en: det å bli inkludert i noe
tvang/en: press, det man blir tvunget til å gjøre
plikt/en: noe man må gjøre
gjennomføre (-te): gjøre ferdig
permanent: fast
utmerket: veldig bra
tiltak/et: prosjekt, initiativ, noe man starter
gå ut fra: regne med, være sikker på
følge (fulgte – har fulgt): delta i
motivasjon/en: drivkraft, lyst
frivillig: fordi man har lyst

14 (4) Rett og galt

varierte (-te): være ulikt
selvrespekt/en: se positivt på seg selv
indre: på innsiden
redsel/en: det å være redd, frykt
autoritet/en: de som har makt
forme (-et): danne, skape
forbilde/t: ideal, noe vi beundrer / ser opp til
advare (-te): gjøre oppmerksom på en fare, si at noe kan ha uheldige konsekvenser
autoritær: streng, hard
utestenging/en: eksklusjon, det å holde utenfor
gå på tvers: være helt annerledes enn
konvensjon/en: vane, skikk

14 (5) Henrik Ibsen og Et dukkehjem

dikter/en: en som skriver litteratur
stykke/t: litteratur for teater, drama
skuespill/et: litteratur for teater, drama
falsk: ikke ekte
skrive falskt: skrive en annens navn

konvensjonell: bundet av tradisjoner
 skandale/n: pinlig situasjon, skam
 karriere/n: avansement, suksess i arbeidslivet
 lettet: fri fra noe tungt eller vanskelig
 framfor alt: først og fremst, aller mest
 først og fremst: mer enn alt annet
 skuffet: trist, lei seg, litt bitter
 i et nytt lys: på en ny måte
 stivnet uttrykk: stiv og ubevegelig i ansiktet
 uttrykk/et: utseende
 engstelig: redd, nervøs, bekymret
 oppgjør/et: viktig kamp
 påfallende: merkelig, rart
 falle en inn: begynne å tenke på
 samfulle: hele
 idelig og alltid: bestandig

innvie deg i: fortelle deg om
 bekymring/en: uro, angst
 komme til bunns i: forstå helt ordentlig
 øve urett: behandle dårlig
 skjule (-te): gjemme, ikke vise
 uforstyrret: helt rolig
 innrette (-et): ordne, planlegge
 late (lot – har latt) som: simulere, spille "skuespill"
 fra hånden og i munnen; mer vanlig: fra hånd til munn; ha
 veldig lite, være fattig
 gjøre kunster: opptre
 gjøre synd: gjøre noe galt
 urimelig: urettferdig, ufornuftig
 lystig: glad, livlig, i godt humør
 liksom: på samme måte
 fornøylig: morsomt

Ordliste 2

Denne ordlista er en alfabetisk oversikt over mange av ordene og uttrykkene i teksten. Tallene viser til *Ordliste 1* (på side 134–146) der ordene er forklart. Det første tallet henviser til kapittel. Tallet i parentes viser til tekst innenfor kapittelet.

A	argumentere 5 (3)	basseng 12 (3)	boligblokk 2 (2)	byrde 13 (6)
abonnere på en avis 3	arrestere 11 (5)	beboer 3 (2)	bombe 11 (5)	bøtte 10 (5)
(1)	arv; gå i arv 8 (2)	bedrift 12 (5)	bore 12 (1)	C
advare 14 (4)	asyl 9 (3)	befolkning 9 (2)	borger 9 (3)	CV, se side 63
affære; ta affære 4 (6)	asylmottak 9 (1)	beger 4 (2)	bortskjemt 2 (2)	D
akseptert 10 (3)	attest 7 (1)	begrense 4 (6)	bot 11 (5)	dager; i våre dager 6 (2)
aksje 12 (1)	autoritet 14 (4)	begynne; til å begynne	bransje 12 (5)	daglig; til daglig 2 (3)
aktivitet 11 (6)	autoritær 14 (4)	med 9 (3)	bringe 11 (1)	dagligstue 8 (4)
aktuell 5 (3)	av og til 2 (1)	beholde 11 (4)	brodere 8 (3)	dags; nå til dags 2 (2)
aldershjem 1 (4)	av sted 10 (5)	behov 9 (3)	brudd 2 (3)	debatt 5 (3)
alt; i alt 11 (5)	avansert 12 (2)	bekreftelse 4 (6)	bruddskade 4 (4)	del; en del 9 (2)
alvorlig 4 (2) og 4 (4)	avbryte 5 (3)	bekymring 14 (5)	brutalitet 11 (1)	delta 12 (1)
amme 13 (3)	avgift 13 (1)	berg 10 (3)	bry seg om 3 (3) og	deltaker 5 (3)
amnesti 11 (5)	avhengig 5 (1)	beskyttelse 9 (3)	10 (1)	deltid: se side 8
angripe 11 (5)	avstand 6 (2)	best mulig 2 (2)	bryggeri 2 (2)	demokrati, se side 106
annenhver helg 2 (3)	avtale 4 (6)	betenke seg 9 (5)	bryte et mønster 8 (3)	demokratisk 11 (3)
annerledes 9 (1)	B	betraktelig 4 (6)	bryte ut 11 (5)	den enkelte 13 (5)
ansatt 7 (1)	bagasje 10 (4)	bevare 9 (2)	brønn 10 (5)	deprimert 4 (5)
ansvar for 6 (4)	bakgrunn 3 (3) og 6 (3)	bevege seg 4 (2)	bråk 6 (2)	dermed 5 (3)
ansvarsbevisst 7 (1)	bakke 2 (4)	bidrag 11 (5)	bud; legge inn bud 3 (2)	dersom 2 (3)
antall 9 (3)	baksnakke 11 (2)	bitter 2 (3)	budsjett 3 (1)	dessuten 4 (3)
arbeidsgiver, se side 65	balkong 3 (2)	blande 4 (3)	budskap 4 (6)	det spørs 5 (1)
arbeidsledig 1 (2)	banal 2 (4)	blid 9 (6)	busk 4 (6)	
arbeidstaker, se side 65		bolig 2 (2)	bygd 2 (2)	

- dialekt 11 (3)
diger 10 (2)
dikte 10 (1)
dikter 14 (5)
disiplin 6 (2)
diskriminering 14 (1)
dominerende 5 (2)
domstol 11 (4)
dra 11 (1)
drepe 11 (1)
drepe 10 (5)
drive 12 (5)
drive med 1 (2)
drosjelappen 7 (3)
dryppe 3 (1)
drømmejobb 1 (3)
dufte 2 (4)
dyktig 11 (2)
dyrke jorda, se side 71
dømme 11 (4)
døpe 11 (2)
- E**
effekt 13 (4)
egen; på egen hånd 9 (3)
egenandel 13 (1)
egenkapital, se side 23
egenskap 10 (1)
egentlig 5 (5)
eksistere 2 (2)
ekspert 5 (3)
eksportere 12 (1)
ekstravakt 1 (4)
ektefelle 5 (4)
emigrere 9 (4)
enda 8 (1)
endelig 9 (5)
endre seg 9 (2)
endring 11 (6)
eng 3 (4)
engasjert 5 (3)
engstelig 14 (5)
enkelte; den enkelte 13 (5)
enkemann 2 (2)
ensidig 5 (3)
ensom 2 (1)
- entré 8 (4)
erfaring 1 (5)
erte 3 (3)
etablere 12 (5)
etablere seg 2 (3)
etisk 14 (1)
etter hvert 6 (3)
evangelisk-luthersk 14 (2)
eventyr 10 (1)
evne 6 (1)
- F**
fabrikk 8 (3)
fagbrev, se side 63
fagforening, se side 110
fagprøve, se side 63
faktisk 3 (1)
falle en inn 14 (5)
falle over ende 13 (6)
falle utenfor 11 (6)
falsk 14 (5)
fange 11 (1) og 11 (5)
fangeleir 11 (5)
fattigdom 11 (6)
feiring 11 (1)
felles 2 (3)
fellesgjeld, se side 23
fellesvaskeri 3 (2)
felt 12 (1)
fengsel 11 (5)
ferd 11 (2)
ferdig 1 (1)
ferdigmat 8(1)
fiende 11 (2)
filet 4 (3)
finne seg til rette 9 (1)
finne ut 4 (5)
firma 1 (2)
fjøs 3 (4)
fiskemottak 1 (2)
fjellklatring 12 (3)
flau 3 (2)
flertall 11 (4)
flislagt 3 (2)
flokk 10 (6)
fly 5 (5)
flykte 9 (3)
- folketro 10 (1)
fond 12 (1)
for det meste 9 (4)
for godt 12 (4)
forakte 5 (5)
forbilde 14 (4)
forbruk 4 (2)
forbud 7 (4)
fordele 13 (3)
foregå 5 (1)
foreleser 6 (5)
foreløpig 1 (2)
foretrekke 1 (1)
forferdelig 3 (1)
forfølgelse 9 (3)
forhold 2 (3) og 5 (3)
forhold; ha et godt forhold 8 (2)
forhold; i forhold til 11 (3) og 13 (2)
forkjøre seg 5 (5)
forlate 9 (4)
forlenge 4 (5)
form; holde seg i form 4 (1)
forme 14 (4)
fornuft 5 (4)
fornøyd 1 (2) og 3 (2)
forresten 2 (1)
forsikring 3 (2)
forsker 12 (4)
forskjell 10 (3)
forskjellig 1 (2)
forsvinne 11 (3)
fortelling 10 (1)
fortjene 5 (5)
fotballdrakt 2(1)
frakte 11 (1)
framfor alt 14 (5)
fred 9 (1)
fred; ha noe i fred 14 (1)
fremdeles 5 (2)
fremmed 11 (2)
friminutt 6 (1)
frivillig 14 (3)
fryktelig 5 (5)
fryse i hjel 5 (5)
full tid: se side 8
- fæl 5 (5)
fødsel 13 (3)
følge (undervisning) 14 (3)
følge med 3 (1)
føre til 4 (4) og 6 (5)
først og fremst 14 (5)
få tak i 11 (2)
få vite 11 (2)
- G**
gal 3 (1)
gammeldags 5 (1)
gang; sette i gang 11 (3)
garn 3 (4)
generasjon 4 (2)
gi opp 10 (4)
gi seg 10 (6)
gjelde 12 (3)
gjelde; når det gjelder 12 (3)
gjennomføre 14 (3)
gjennomsnitt 4 (2)
gjenta 5 (4)
gjentakelse 10 (1)
gjess 3(4)
gjest 8 (4)
gjøre sitt 5 (5)
glede seg til 1 (2)
gni 9 (5)
godkjenne 1 (2)
godkjenning 6 (4)
grave dypt i lommene 4 (6)
gravid 7 (4)
greie 3 (2)
grunnlov; se side 106
grøt 10 (5)
grådig 10 (6)
guttetrek 4 (6)
gyldig 7 (3)
gå fra hverandre 2 (3)
gå godt overens 2 (3)
gå på tvers 14 (4)
gå ut fra 14 (3)
gå ut over 13 (1)
gård 3(4)
- H**
ha lyst til 1 (1)
ha rett til 13 (2)
ha råd til 3 (1)
hale 10 (3)
halvdel 9 (4)
halvpart 11 (5)
handel 11 (2)
handelsflåte 11 (5)
handelsmenn 11 (2)
handle 12 (4)
havne 12 (3)
heis 4 (2)
heldig 9 (1)
heldigvis 1 (4)
helg; annenhver helg 2 (3)
hellig 11 (1)
helt 10 (1)
helt og fullt 2 (4)
hende 12 (1)
henge 3 (3)
henrette 11 (5)
hensyn; ta hensyn til 5 (4) og 14 (1)
herme 4 (3)
herved 7 (2)
hes 9 (5)
heve 4 (6)
hindre 13 (5)
hjel; i hjel 5 (5)
hjemmeværende (1)
hjulbeint 4 (4)
hogge trær 10 (5)
holde på (ikke gi opp) 9 (4)
holde seg for seg selv 9 (4)
holde seg i form 4 (1)
holde seg på beina 9 (1)
holde sommer 4 (6)
homogen 9 (2)
hovedperson 10 (1)
hovedtrekk 13 (2)
humor 4 (5)
husdyr 8 (2)
hushjelp 8 (2)
husleie 3 (2)

- hva slags 1 (2)
 hval 12 (3)
 hverdag 2 (2)
 hviske 2 (4)
 hærverk 13 (1)
 høre til 10 (5)
 høres – ut 5 (1)
 høytidelig 4 (6)
- I**
- i alt 11 (5)
 i det hele tatt 13 (4)
 i det minste 4 (1)
 i et nytt lys 14 (5)
 i forhold til 11 (3) og 13 (2)
 i løpet av 9 (2)
 i stedet 11 (3)
 i stedet for 2 (3)
 i tillegg 5 (2)
 iallfall 13 (3)
 idé 1 (5)
 ifølge tradisjonen 11 (2)
 ikke tale om 3 (3)
 ikke-vestlig bakgrunn 3 (3)
 ild 10 (6)
 illegal 11 (5)
 illustrere 12 (4)
 imidlertid 6 (3)
 indre 14 (4)
 informasjon 5 (1)
 informativ 5 (3)
 inkludere 9 (2)
 innbo 3 (2)
 innflytelse 5 (4)
 innflytter 2 (2)
 innføre 11 (2)
 innrette 14 (5)
 innrømme 2 (3)
 innvandrer 9 (2)
 inspirerende 6 (5)
 integrering 14 (3)
 internasjonal 10 (1)
 intervju 4 (2)
 irritert 4 (5)
 isolert 12 (2)
- iver 2 (4)
- J**
- jage bort 10 (6)
 jakt; på jakt etter 3 (2)
 jobbe skift 12 (2)
 jordmor 14 (3)
 journalist 4 (2)
 jøde 11 (5)
- K**
- kalkulator 3 (2)
 kamp 2 (1) og 11 (5)
 kanin 4 (1)
 kant/en 1 (5)
 kantine 2 (2)
 kapp; spise om kapp 10 (5)
 karriere 14 (5)
 kasse 7 (2)
 kaste bort tid 6 (2)
 kausjonist, se side 23
 keiser 11 (4)
 kjede seg 8 (4)
 kjempe 10 (4)
 kjenne til 1 (5)
 kjennskap 14 (2)
 kjernekar 4 (6)
 kjerring 10 (3)
 kjøkken; åpent kjøkken 3 (3)
 kjølig 11 (2)
 kjønn 14 (1)
 klage 4 (1)
 klare seg 5 (1) og 8 (3)
 klart 6 (3)
 klasseforskjell 11 (6)
 klemme 10 (5)
 klesplagg 2 (4)
 kloster 11 (1)
 klype 9 (5)
 knapt nok 4 (6)
 knuse 10 (6)
 koble 6 (5)
 kollega 1 (4)
 kommandere 8 (4)
 komme på 6 (5)
 komme til bunns i 14 (5)
- komme av 4 (4)
 kommunisere 5 (2)
 konferanse 11 (4)
 konsentrere seg 2 (3)
 konsentrere seg om 6 (3)
 konsesjon 12 (1)
 konstitusjon 11 (3)
 konsulent 12 (4)
 konto: se side 20
 kontroll 4 (6)
 konvensjon (traktat) 14 (2)
 konvensjon (vane) 14 (4)
 konvensjonell 14 (5)
 kraftig 9 (3)
 krangle 2 (3)
 kreve 1 (4)
 kristen 11 (1)
 kristendom 11 (2)
 kronisk 13 (5)
 krysse fingrene 7 (2)
 kult 6 (1)
 kunst og håndverk 6 (1)
 kutte ut 4 (1)
 kvalifikasjon 7 (1)
 kvart; en kvart 14 (2)
 kvist 3 (4)
- L**
- lager 1 (2)
 landssvik 11 (5)
 lapp 7 (2)
 laste 13 (6)
 late som 14 (5)
 latter 4 (5)
 legge inn bud, se side 23
 legge noe bak seg 11 (5)
 legge på seg 4 (2)
 legge til rette 6 (4)
 legge vekt på 5 (3)
 leie 3 (2)
 lekke 3 (1)
 lene seg tilbake 14 (3)
 lenge etter 9 (1)
 lengte hjem 9 (1)
 lete 3 (2)
 lettet 14 (5)
 lettet; være lettet 4 (6)
- leve av 12 (5)
 lide 2 (3)
 likestilling 7 (4)
 likne på 10 (2)
 liksom 14 (5)
 lite å rutte med 4 (6)
 litt etter litt 9 (4)
 livsstil 12 (5)
 livssyn 14 (2)
 lokal 5 (2)
 lokke 5 (3)
 lov 1 (5)
 love 2 (4)
 lovgivning 14 (3)
 lure 10 (2)
 lure på 7 (2)
 lur 6 (4)
 lys; i et nytt lys 14 (5)
 lyse opp 4 (6)
 lyst; ha lyst til 1 (1)
 lystig 14 (5)
 lærling 7 (1)
 løft 1 (4)
 løfte (verb) 10 (5)
 løgn 10 (6)
 lønn 1 (2)
 løpet; i løpet av 9 (2)
 løse 5 (4)
 løssalgsavis: se side 43
 lån 3 (1)
- M**
- makt 11 (1)
 mangel på 2 (2)
 mangle 7 (3)
 markedsføre 12 (5)
 markedsføring 12 (4)
 markere 14 (2)
 massevis 10 (2)
 matpakke 2 (1)
 medlem 14 (2)
 megler 3 (2)
 mekanisk 12 (4)
 mektig 14 (1)
 melde 4 (6)
 melde seg inn 14 (2)
 mening 5 (2)
 meny 4 (3)
- meste; for det meste 9 (4)
 mesteparten 13 (3)
 midten av 60-tallet 12 (1)
 mild 11 (5)
 militær 11 (5)
 minste; i det minste 4 (1)
 misbruke 14 (1)
 miste 10 (3)
 miste livet 5 (4)
 modig 10 (1)
 mosjonere 4 (2)
 mosjon 4 (5)
 moské 9 (6)
 motiv 10 (1)
 motivasjon 14 (3)
 motstand 3 (3) og 11 (5)
 motstander 11 (4)
 mulighet 5 (3)
 munter 5 (5)
 muslim 9 (6)
 myndighet 5 (4)
 mønster 10 (1)
 mønster 8 (3)
 mørketid 4 (5)
 mørkt; se mørkt på noe 3 (1)
 mål 6 (3)
- N**
- naboland 9 (2)
 nattergal 2 (4)
 naturfag 6 (1)
 nazist; se side 106
 negativ 5 (3)
 nekte 13 (6)
 nemlig 10 (2)
 nettet 7 (1)
 neve 4 (6)
 nevne 7 (2)
 nordlys 12 (3)
 nyfødt 11 (2)
 nyhet 5 (1)
 nysgjerrig 10 (1)
 nytt; på nytt 3 (2)
 nytte 6 (2)

nyttig 5 (3)
nyåret 5 (4)
næring 12 (3)
næringsvei 12 (3)
nærmere (om antall) 2
(3)
nødt; være nødt til 13 (5)
nødvendig 5 (4)
nå til dags 2 (2)
Nå tuller du! 4 (1)

O

offentlig 6 (3)
omfang 7 (1)
omfatte 14 (2)
omgående 7 (1)
omkring 9 (3)
område 5 (2) og 7 (4)
omtale 14 (1)
omtrent 9 (2)
oppfylle 2 (4)
oppgave 2 (2)
oppgjør 14 (5)
opphold 5 (4)
oppleve 2(3)
oppløse 11 (3)
oppmerksom 7 (2)
opprette 12 (1)
opptatt av 4 (6)
oppusset 3 (2)
oppussing 13 (1)
optimisme 11 (6)
orden; i orden 12 (2)
ordentlig 6 (2)
organisere 11 (5)
orke 3 (1)
over ende 13 (6)
overdrive 6 (2)
overens; gå godt
overens 2 (3)
overfalle 11 (2)
overhodet 4 (6)
overlate 3 (3)
overleve 9 (4)
overnaturlig 10 (1)
overta 11 (4)
overtid 2 (1)

P

park 2 (4)
parlamentarisme: se
side 106
parti 11 (6)
passe på 1 (1)
passe til 1 (5)
pave 11 (1)
pengekrevende 4 (6)
pensjonist 9 (3)
periode 9 (3)
permanent 14 (3)
permisjon 13 (3)
pikeværelse 8 (4)
plan 1 (5)
planlegge 3 (1)
plante 4 (6)
plass 8 (2)
plassere 12 (1)
pleieassistent 1 (4)
plen 2 (2)
plik 14 (3)
plyndre 11 (1)
post 13 (5)
praktisere 14 (2)
prate 1 (4)
press; legge et press på
8 (2)
prest 8 (2)
prioritere 7 (4)
prisantydning 3 (2)
prosjektarbeid/et 6 (1)
pugging 6 (2)
pus 3(4)
pusse opp 3 (1)
på egen hånd 9 (3)
på fote 11 (6)
på nytt 3 (2)
på tide 11 (2)
påfallende 14 (5)
påvirke 4 (3)
påvirkning 14 (2)

R

rase 14 (1)
rask 11 (1)
raskt 6 (4)
raus 2 (3)

realitet 14 (3)
redsel 14 (4)
reell 14 (3)
referanse, se side 63
regel; som regel 4 (4)
regjering: se side 106
regning 3 (1)
regulere 11 (6)
rekke 3 (4)
religion 5 (3)
religiøs 11 (1)
renset 4 (6)
rente, se side 20
reservere 13 (3)
resignert 2 (4)
respekt 6 (2)
rett som det er 13 (2)
rett; ha rett til 13 (2)
rette; finne seg til rette
9 (1)
rette; legge til rette 6
(4)
rettferdig 10 (6)
rettighet 14 (1)
rikdom 11 (2)
risikere 14 (1)
risiko 4 (2)
romantisk 8 (1)
rorbu 12 (3)
ruse 3 (4)
rutte; lite å rutte med 4
(6)
rydde jorda, se side 71
ryddig 2 (2)
rødme 2 (4)
rømme 11 (2)
røre seg 10 (2)
rå 4 (3)
råd; ha råd til 3 (1)

S

sabotasjeksjon 11 (5)
safari 12 (3)
samarbeid 6 (2)
samarbeide 2 (3)
samboer 2(1)
samfunn 1 (4)
samhold 11 (6)
samle 10 (1)
samle seg 11 (4)
sammenlikne 8 (2)
sammensatt 11 (6)
samtidig 13 (1)
samvittighet 4 (6) og 14
(2)
satse på 6 (3) og 12 (5)
savne 2 (2)
se mørkt på noe 3 (1)
se mørkt ut 12 (1)
se ut som 10 (3)
seer 5 (3)
sei 4 (3)
seigpine 9 (5)
seire 5 (4)
sekk 3(4)
selvfølge 14 (3)
selvrespekt 14 (4)
selvstendig 1 (2)
sensur 14 (1)
sensurere 11 (5)
separat 3 (3)
seremoni 11 (1)
serviceinnstilt 7 (1)
sette 2 (2)
sette i gang 11 (3)
sette saken på spissen 5
(3)
siden 11 (5)
sikker 12 (2)
sikre 11 (6)
sild 2 (4)
sist; til sist 3 (4)
siste nytt 8 (2)
sjalu 11 (2)
sjasmin 2 (4)
skader ikke 4 (1)
skaffe seg 5 (3)
skam 5 (5)
skamme seg 2 (4)
skandale 14 (5)
skape 2 (2)
skatt 13 (1)
skift; jobbe skift 12 (2)
skifte 14 (2)
skifte klær 4 (6)
skifte navn 7 (3)

skille lag 2 (3)
skikk 11 (1)
skipsfart 11 (6)
skje 5 (1)
skjelett 4 (4)
skjema 10 (1)
skjule 14 (5)
skjønne 6 (2)
skremme 10 (5)
skrift 14 (1)
skrike 10 (5)
skrive falskt 14 (5)
skryte 7 (2)
skuespill 14 (5)
skuffet 14 (5)
skuls; være skuls 4 (6)
skyldig 11 (5)
slags; hva slags 1 (2)
slags; en slags 5 (3)
slang; være på slang 4
(6)
slanke seg 4 (1)
slapp 6 (2)
slappe av 5 (2)
slave 11 (1)
slette (subst.) 10 (6)
slippe 14 (1)
slite 13 (6)
sluk(k)øret 4 (6)
slå 5 (1)
slå seg ned 9 (4)
slåss 10 (6)
smart 2 (1)
smerte 2 (3)
SMS 2 (1)
smørbrød 1 (5)
snorke 8 (4)
solidaritet 11 (6)
som regel 4 (4)
sovne 5 (5)
spandere 4 (6)
spare 3 (1)
spennende 1 (3)
spenning 12 (3)
spinke og spare 13 (1)
spissen; sette saken på
spissen 5 (3)
spre 11 (5)

spøk 5 (5)
spørs: det spørs 5 (1)
stabbur 3(4)
stadig 6 (4)
stall 3(4)
stamme 9 (5)
starte 1 (5)
statskirke 14 (2)
status 9 (3)
stave 9 (5)
stedet; i stedet 11 (3)
stedet; i stedet for 2 (3)
stenge 13 (1)
stesøsken 2 (3)
stikke innom 8 (1)
stilling 11 (2)
stirre 5 (1)
stivnet uttrykk 14 (5)
stjele 11 (1)
stole på 5 (4)
stormstøt 9 (5)
Stortinget: se side 106
straff 11 (5)
stresset 4 (5)
strøm 3 (1)
stund 12 (1)
stykke drama 14 (5)
styre/et 14 (1)
styre (-te) 12 (5)
støtte 5 (2)
støtte (en) 6 (3)
støtte (-et) 11 (4)
stå på egne ben 5 (4)
stå-på-humør 7 (1)
sukke 13 (6)
surre 4 (3)
svak; de svakeste
 elevene 6 (3)
svekke 11 (1)
svelge 2 (4)
synspunkt 5 (3)
særstilling 14 (2)
søkelys 5 (4)
søknad 7 2)
sørge for 7 (4)
sørgelig 4 (6)
såpass 9 (5)

T
ta 2 (2)
ta affære 4 (6)
ta hensyn til 14 (1)
ta opp 5 (3)
ta vare på 6 (3)
tak; få tak i 11 (2)
tale 14 (1)
tale; ikke tale om 3 (3)
tape 11 (4)
taper 10 (6)
tatt; i det hele tatt 13
 (4)
tema 5 (3)
tenke; jeg har tenkt 1
 (3)
tenne 10 (5)
tett 3 (2)
tett ved 3 (4)
tida går med til 12 (2)
tide; på tide 11 (2)
tie 9 (5)
til daglig 2 (3)
til og med 5 (1)
til verdens ende 10 (6)
til å begynne med 9 (3)
tilbud 9 (3)
tilby 7 (1)
tilfelle; i de fleste
 tilfellene 6 (4)
tilknytning 9 (4)
tillatelse 5 (4)
tillegg; i tillegg 9 (3) og
 12 (1)
tilsette 4 (2)
tiltak 14 (3)
tiltredelse 7 (1)
titte 3 (2)
tjene 1 (3)
tjener 10 (6)
tjenesteytende 12 (4)
toleranse 6 (3)
tomme 3 (3)
torg 11 (2)
torpedo 11 (5)
tosk 10 (6)
tradisjon 11 (2)
tradisjonell 5 (2)

tran 4 (4)
travelt; ha det travelt 8
 (1)
treffe 2 (2)
treg 9 (5)
trekke folk 12 (5)
trekke fra 13 (2)
trenge 2 (2)
trives 9 (1)
tro 14 (2)
tro/en 11 (2)
trossamfunn 14 (2)
trygd 13 (1)
trygg 11 (2)
trygghet 9 (1)
trøste 2 (2)
tulle; Nå tuller du! 4 (1)
turisme 12 (3)
tvang 14 (3)
tvers; på tvers 14 (4)
tvinge 11 (1)
tv-skjerm/en 5 (2)
tydeligvis 3 (1)
typisk 1 (5)
tøff 2 (3)
tønne 3(4)
tør; jeg tør ikke 2 (4)
tåle 4 (4)

U
uansett 13 (2)
uavhengig 14 (3)
ufaglært 9 (3)
uforstyrret 14 (5)
ufør 13 (2)
ulempe 6 (5)
ulogisk 8 (1)
underholdning 5 (2)
undersøkelse 4 (4)
undertrykke 9 (2)
underveis 10 (1)
uniform 7 (4)
union 11 (3)
unngå 4 (2)
urbefolkning 9 (2)
urett 14 (5)
urimelig: 14 (5)
urolighet 9 (3)

utdanning 1 (1)
utdannelse 6 (4)
ute av verden 4 (6)
utenat 9 (6)
utenfor hjemmet 1 (1)
utenfor; falle utenfor 11
 (6)
utestenging 14 (4)
utfordring 1 (5)
utgift 3 (2)
utgjøre 12 (1)
utkant 2 (2)
utlandet 11 (1)
utmerket 14 (3)
utpeke 10 (6)
utslitt 8 (4)
uttrykk 14 (5)
uttrykke 14 (1)
utvikle 4 (2)
utvikling 11 (6)
uvilje 9 (5)

V
valg 11 (4)
vant; bli vant til 6 (3)
vant; være vant til 9 (2)
vare (-te) 11 (3)
vare/n 11 (1)
varierte 14 (4)
varierte 5 (3)
ved 10 (5)
ved; like ved, tett ved 3
 (4)
vegetarianer 4 (1)
veie for mye 4 (1)
veien; komme i veien
 for 11 (1)
veiledning 6 (4)
vekt; legge vekt på 5 (3)
velferdsstat: se side 106
vende 4 (3)
verksted 3 (1)
verktøy 7 (1)
vesen 10 (1)
via 9 (3)
videre 10 (1)
vidunderlig 2 (4)
vikar: se side 9

viktig 1 (1)
viktig 4 (2)
ville veier; være på ville
 veier 5 (4)
vinner 10 (6)
virke 1 (5)
virksomhet 12 (1)
vise 4 (4)
vise til 7 (2)
vise; det viser seg 5 (4)
visning: se side 23
vite; få vite 11 (2)
vold 9 (3)
vurdere 6 (3) og 7 (3)
være med på 5 (4)
være nødt til 13 (5)
våge 10 (5)
våpen 14 (1)

Y
ytringsfrihet 14 (1)

Ø
ødelegge 4 (2)
øke 4 (2)
ønske seg 1 (3)
øse 10 (5)

Å
åker 3 (4)
åpent kjøkken 3 (3)
år; noen år til 1 (1)
årsak 2 (3)

Illustrasjonsliste

Eidsmo, Jon Arne: s. 46, 82
Ring Design: s. 14, 15, 18, 26, 32, 33, 41, 61, 96, 114
All Over Press: Jorma Valkonen/IBL Bildbyrå s. 14, Jerker Norlander/IBL Bildbyrå s. 39nv, Terje Pedersen/ANB s. 105, Arne V. Hoem/Dagbladet s. 123, Ken Bank/Retnauk s. 129
Arbeiderbevegelsens Arkiv og Bibliotek: s. 74, 104
J.W. Cappelens arkiv: s. 37, 68ø/n, 72, 75, 103, 112ø, 130
Det Norske Hageselskap: s. 16
©Fotofil.no/Eli Berge: s. 10, 125ø/m
Getty Images: John Feingersh/Image Bank s. 6n, Juan Silva/Image Bank s. 7ø, 8, Kelvin Murray/Stone s. 11, David Lees/Taxi s. 15, Berke/Triolo Productions/FoodPix s. 27, Christian Hoehn/Taxi s. 28, Bart Geerligs/Taxi s. 39øv, Mark Douet/Photographers's Choice s. 39øh, Ghislain & Marie David de Lossy/Image Bank s. 50ø, Lee Strickland s. 50mh, Yellow Dog Productions s. 50mv, Simon Wilkinson s. 50n, Michael Rosenfeld/Stone s. 53n, 61, Macduff Everton/Image Bank s. 117øv, Jacques Copeau/Taxi s. 118øh, Michael Krasowitz/Image Bank s. 117nv, Robin Lynne Gibson/Taxi s. 117nh
GV-Press: Gair photographic, Dan s. 24, Alberni s. 69
Stein Marienborg/Dagsvisen: s. 65
Munch-museet: Edvard Munch©Munch-museet/Munch-Ellingsn Gruppen/BONO 2005 s. 18
Nationaltheatret: s. 132
Norges Hjemmefrontmuseum: s. 102
Norsk Folkemuseum: s. 83
Norsk Utvandrer museum: s. 76n
Samfoto: Trym Ivar Bergsmo s. 5, Espen Bratlie s. 29, Kerstin Mertens s. 49ø, Espen Bratlie s. 52, Mimsey Møller s. 53ø, Espen Bratlie s. 71, Trym Ivar Bergsmo s. 78, Helge Sunde s. 99, Svein Erik Dahl s. 108, Trygve Bølstad s. 109, Sigmund Krøvel-Velle s. 111øv, Pål Hermansen s. 111øh, Asle Hjellbrekke s. 111n, Bård Løken s. 112n, Trygve Bølstad s. 114, Per Eide s. 115, Espen Bratlie s. 116ø, Peter Mark/BAM s. 120, Bjørn Rørslett s. 121, Stig Tronvold s. 125h
Irene Brinch Sand: s. 12ø, 19, 21
Scanpix: s. 13, Corbis s. 6ø, Ørjan Solheim s. 7n, Mattis Sandblad s. 22, Trygve Indrelid s. 26, Olav Olsen s. 31, Hallgeir Vågenes s. 32, Nina Bugge Øyen s. 33, Ingar Storfjell s. 34, Thomas Bjørnflaten s. 39nh, Gorm Kallestad s. 45, Adrees Latif/Reuters s. 46, Ingar Storfjell s. 49n, Jan Tomas Espedal s. 54, Erlend Aas s. 55, Arnfinn Mauren s. 57, Signe Dons s. 59øv, Heiko Junge s. 59øh, Birgitte Aasen s. 59nv, Materfile s. 59nh, Morten Uglum s. 109, Jan-Morten Bjørnbakk s. 76ø, Aud Ingebjørg Barstad s. 80, Bjørn Sigurdson s. 81, Heiko Junge s. 84, Erik Johansen s. 100ø, Ørn E. Borgen s. 100nh, Bjørn Sigurdson s. 100nv, Knut A. Nilsen s. 107, Cornelius Poppe s. 110, Rolf Øhman s. 116m, Stig B. Hansen s. 116n, Cornelius Poppe s. 125n, Erlend Aas s. 127
Per Thrana/Dagens Næringsliv: s. 113
Tourist Photo: s. 97
O. Væring Eff. AS: Arne Stenseng s. 12n, Nikolai Astrup s. 35, ©Erik Werenskiold/BONO 2005 s. 70, 73, Theodor Kittelsen s. 87, 89, 90, 93

Stein på stein er et læreverk for voksne som lærer norsk. Verket er en grundig revisjon av *Stein på stein* fra 2000.

Læreverket består nå av:

- Tekstbok
- Arbeidsbok med lytte-cd
- Ordlister
- Stein på stein-nettsted med varierte og selvinstruerende interaktive oppgaver
- Lærerens bok med ekstra oppgaver, ekstra tekster, undervisningsopplegg, fasit til arbeidsboka og tekster til lytteøvelsene.
- Lærerens cd-er med uttale-, struktur- og lytteøvelser.

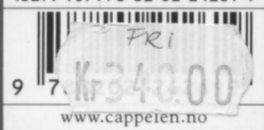
Denne nye utgaven er tilrettelagt for undervisning på Spor 2 og Spor 3 etter den nye *Læreplan i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere*, nivå B1.

Målet med læreverket er å utvide kursdeltakernes kjennskap til norsk språk og norske samfunnsforhold. Ved hjelp av varierte tekster og mange ulike oppgaver skal kursdeltakerne arbeide med temaer som gir dem bedre kunnskaper om det norske samfunnet og større språklig sikkerhet.

Forfatterne har også utgitt læreverkene *På vei* og *Her på berget*. *På vei* er et begynnerverk. *Her på berget* passer for kursdeltakere som har lært en del norsk, for eksempel ved å ha gjennomgått *Stein på stein*. Forfatterne underviser ved Institutt for lingvistiske fag ved Universitetet i Oslo.

ISBN-10: 82-02-24261-4

ISBN-13: 978-82-02-24261-9

CAPPELEN